

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

В. І. Тютюгін, Ю. В. Гродецький, С. В. Гізимчук

**ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ
ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ
ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ**

Навчально-практичний посібник

За редакцією професорів
В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна

Харків
«Право»
2014

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 4 від 13.03.2014 р.)*

Р е ц е н з е н т и:

В. В. Голіна – доктор юридичних наук, професор (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого), член-кореспондент НАПрН України;

А. Х. Степанюк – доктор юридичних наук, професор (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого)

А в т о р и:

В. І. Тютюгін – розд. І: § 1, 2, 4; § 3, 5 (у співавт. з Ю. В. Гродецьким і С. В. Гізимчуком); розд. II (у співавт. з Ю. В. Гродецьким); *Ю. В. Гродецький* – розд. І: § 3, 5 (у співавт. з В. І. Тютюгіним і С. В. Гізимчуком); розд. II (у співавт. з В. І. Тютюгіним); *С. В. Гізимчук* – розд. І: § 3, 5 (у співавт. з В. І. Тютюгіним і Ю. В. Гродецьким)

Тютюгін В. І.

Т98 Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: навч.-практ. посіб. / В. І. Тютюгін, Ю. В. Гродецький, С. В. Гізимчук ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна. – Х. : Право, 2014. – 232 с.

ISBN 978-966-458-692-1

У навчально-практичному посібнику на основі Кримінального кодексу України 2001 р., досягнень науки кримінального права, з урахуванням судової практики проаналізовані об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочинів, відповідальність за які передбачено в розділі XVII Особливої частини КК України, розглянуті питання кваліфікації цих злочинів, відмежування їх від суміжних складів злочинів, наведені необхідні міжнародно-правові акти, нормативний матеріал національного законодавства і матеріали судової практики. У посібнику враховані зміни та доповнення до законодавства України станом на 1 жовтня 2014 р.

Робота розрахована на студентів юридичних навчальних закладів. Корисною вона буде і для суддів, працівників правоохоронних органів, науковців, викладачів і аспірантів.

**УДК 343.36
ББК 67.9(4УКР)30**

© Тютюгін В. І., Гродецький Ю. В., Гізимчук С. В., 2014

© Видавництво «Право», 2014

ISBN 978-966-458-692-1

З М І С Т

Перелік використаних скорочень	4
--------------------------------------	---

Розділ І. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

§ 1. Поняття та ознаки злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.....	5
§ 2. Злочини, які посягають на нормальну службову діяльність в органах державної влади, місцевого самоврядування та в інших юридичних особах публічного права	18
§ 3. Злочини, які посягають на нормальну службову діяльність в юридичних особах приватного права.....	44
§ 4. Злочини, які посягають на нормальну службову діяльність в юридичних особах як публічного, так і приватного права.....	50
§ 5. Злочини, які посягають на нормальну професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, здійснювану особами, які надають такі послуги.....	57

Розділ ІІ. Міжнародно-правові акти, нормативний матеріал і судова практика

Міжнародно-правові акти	65
Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції».....	153
Кримінальний кодекс України (витяг)	189
Матеріали судової практики	205
Список рекомендованої літератури	226

Перелік використаних скорочень

ВВРУ –	Відомості Верховної Ради України
ВВСУ –	Вісник Верховного Суду України
ВКСУ –	Вісник Конституційного Суду України
ВСУ –	Верховний Суд України
ВССУ –	Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ
ГК –	Господарський кодекс України
ЗП –	Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України (1973–2011 роки) / упоряд.: Ю. М. Groшевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. – Х. : Право, 2011
КК –	Кримінальний кодекс України
КПК –	Кримінальний процесуальний кодекс України
КС –	Кримінальне судочинство. Судова практика у кримінальних справах : наук.-практ. юрид. журнал
КСУ –	Конституційний Суд України
КУпАП –	Кодекс України про адміністративні правопорушення
н.м.д.г. –	неоподатковуваний мінімум доходів громадян
ОВУ –	Офіційний вісник України
п. –	пункт
пп. –	пункти
ПВСУ –	Пленум Верховного Суду України
ПДК –	Податковий кодекс України
ППВСУ –	Постанова Пленуму Верховного Суду України
РКСУ –	Рішення Конституційного Суду України
РВСУ –	Рішення Верховного Суду України: Щорічник
СК –	Сімейний кодекс України
ст. –	стаття
ЦК –	Цивільний кодекс України
ч. –	частина

РОЗДІЛ І

ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАнням ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

§ 1. Поняття та ознаки злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Ці конституційні приписи поширюються на всіх без винятку службових осіб, незалежно від того, чи є вони представниками законодавчої, виконавчої або судової гілок влади, виконують свої службові функції в державному апараті, органах місцевого самоврядування чи в громадських об'єднаннях, здійснюють службову діяльність в юридичних особах публічного чи приватного права¹. Не має також значення службове становище особи, відомча чи галузева приналежність підприємства, організації, установи, сфера їх діяльності, організаційно-правова форма і форма власності, на підставі яких вони створені та функціонують. Повною мірою вимога діяти лише в межах наданих їм повноважень та у спосіб, передбачений законодавством, поширюється і на тих осіб, які хоча і не належать до службових, але сфера професійної діяльності яких пов'язана з наданням публічних послуг, бо надання таких послуг спрямоване на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків юридичних і фізичних осіб і тягне за собою наслідки правового характеру.

Саме з цього виходить закон, коли в частинах 3 та 4 ст. 18 КК дає загальне визначення одного з таких видів спеціального суб'єкта злочину, як службова особа, а в розд. XVII Особливої частині КК об'єднує

¹ Про поняття та порядок створення юридичних осіб публічного та приватного права див. статті 81, 87 ЦК.

норми, що встановлюють відповідальність за злочини, вчинювані у сферах як службової, так і професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Таким чином, у розд. XVII Особливої частини КК встановлена відповідальність за злочини, **родовим об'єктом** яких є суспільні відносини, що забезпечують нормальну, тобто таку, зміст і порядок здійснення якої визначені законодавством, діяльність державного апарату, апарату управління органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, інших юридичних осіб як публічного, так й приватного права, а також суспільні відносини, що забезпечують здійснення регламентованої законодавством професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Діяння, передбачені в розд. XVII Особливої частини КК, належать до так званих загальних видів службових злочинів та злочинів, пов'язаних з наданням публічних послуг, **безпосереднім об'єктом** кожного з яких є суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність в окремих ланках апарату управління органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських об'єднань, юридичних осіб публічного і приватного права, а також відносини, що забезпечують нормальну професійну діяльність тих осіб, які під час її здійснення наділяються правом надавати публічні послуги.

Проте чимало норм КК встановлюють відповідальність за так звані спеціальні види службових злочинів і злочинів, пов'язаних з наданням публічних послуг (наприклад, статті 132, 137, ч. 2 ст. 159, ч. 2 ст. 162, ст. 173, ч. 2 ст. 191, статті 210, 238, 271, 284, 351, ч. 1 ст. 358, статті 371–375, 425 КК), вчинення яких також зумовлене службовим становищем суб'єкта або пов'язано з наданням публічних послуг, але їх *основним безпосереднім об'єктом* є інші суспільні відносини – життя та здоров'я, воля та гідність особи, її виборчі, трудові, інші громадянські права та свободи, власність, господарська діяльність, громадська безпека та громадський порядок, авторитет органів влади та місцевого самоврядування, інтереси правосуддя та порядок несення військової служби тощо. Саме тому в п. 17 ППВСУ від 26 грудня 2003 р. «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» (див. ВССУ. – 2004. – № 2. – С. 9) зазначається, що кваліфікація таких діянь ще й за статтями, передбаченими в розд. XVII Особливої частини КК, можлива лише

за наявності *реальної сукупності* загальних та спеціальних видів таких злочинів.

Обов'язковою ознакою складу злочину більшості діянь, передбачених у розд. XVII Особливої частини КК, є *предмет* злочину: за ст. 366 КК – це офіційний документ (*див. примітку до ст. 358 КК*), а за статтями 368, 368², 368³, 368⁴, 369, 369² КК – неправомірна вигода (*див. § 3 цього розділу*).

Об'єктивна сторона розглядуваних злочинів характеризується тим, що одні з них (статті 364, 364¹, 365², 367 КК) можуть бути вчинені як шляхом дії, так і *бездіяльності*; інші (статті 365, 366, 368, 368², 368³, 368⁴, 369, 369², 370 КК) – лише шляхом активної поведінки – дії.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони переважної більшості розглядуваних злочинів є наявність *безпосереднього зв'язку* між діянням особи та її службовою діяльністю чи діяльністю, пов'язаною з наданням публічних послуг. Таке діяння завжди: а) *обумовлене* службовим становищем суб'єкта або його службовими повноваженнями чи повноваженнями з надання публічних послуг і б) вчинюється *всупереч* інтересам служби чи юридичної особи приватного права або всупереч тим інтересам, заради задоволення і охорони яких особа наділяється повноваженнями з надання публічних послуг під час здійснення нею певної професійної діяльності. Причому закон прямо вказує, що у разі вчинення злочину *службовою особою юридичної особи публічного права*¹ (ст. 364 КК) такий зв'язок проявляється у використанні суб'єктом свого *службового становища*, тоді як у разі його вчинення *службовою особою юридичної особи приватного права*² або *особою, яка надає публічні послуги* (ст. 364¹ чи ст. 365² КК), суб'єкт використовує лише свої власні (надані йому законодавством) *службові повноваження чи повноваження з надання публічних послуг*. Отже, у першому випадку закон використовує більш широке за змістом поняття, ніж у другому, виходячи з того, що зловживання службовим становищем службовою особою публічного права має місце не лише у разі вчинення нею діяння в межах своєї компетенції, тобто діяння, пов'язаного з власними повноваженнями, а й у випадках, коли вона виходить за межі цих повноважень, використовуючи авторитет своєї посади, її значущість, впливовість та ті можливості, які набуває

¹ Далі – службова особа публічного права.

² Далі – службова особа приватного права.

завдяки займаній посаді чи здійснюваній службовій діяльності. На відміну від цього, у разі скоєння злочину службовою особою приватного права або особою, яка надає публічні послуги, суб'єкт завжди вчиняє діяння в межах своєї компетенції, злочинно використовуючи тільки ті повноваження, які надані йому законодавством.

Якщо ж зв'язок між службовим становищем особи чи тими повноваженнями, якими вона наділена, і вчиненим нею злочином відсутній, скоєне не може розглядатися як злочин, передбачений розд. XVII Особливої частини КК, і за наявності до того підстав підлягає кваліфікації за статтями, що передбачають відповідальність за злочини проти особи, власності, громадського порядку тощо.

Зазначені положення мають важливе значення для кваліфікації не тільки злочинів, передбачених у розд. XVII Особливої частини КК, а й тих, відповідальність за які встановлена в інших розділах Особливої частини КК, коли закон: а) визнає їх суб'єктом службову особу (напр., статті 132, ч. 11 ст. 158, ч. 2 ст. 160, ч. 2 ст. 162, ч. 2 ст. 171, статті 219, 238, ч. 2 ст. 256, ч. 1 ст. 271, ч. 2 ст. 382 КК) або б) встановлює відповідальність за порушення чи неналежне виконання службових обов'язків (напр., статті 137, 145, ч. 2 ст. 209¹, ст. 223², ст. 232, ст. 328 КК) чи в) передбачає кваліфікуючою їх ознакою вчинення злочину з використання службового становища (напр., ч. 2 ст. 149, ч. 3 ст. 176, ч. 2 ст. 191, ч. 2 ст. 201, ч. 3 ст. 229, ч. 2 ст. 262, ч. 5 ст. 298, ч. 2 ст. 303, ч. 2 ст. 308, ч. 2 ст. 332, ч. 1 ст. 357 КК).

У всіх цих випадках для правильної кваліфікації необхідно встановити не тільки наявність безпосереднього зв'язку між службовою діяльністю винного і вчиненим ним злочином, а й вирішити питання, *яка саме службова особа може бути суб'єктом відповідного злочину*: а) тільки публічного права; б) тільки приватного права; в) як публічного, так і приватного права.

За частиною 1 ст. 366 КК, статтями 368, 368², 368³, 368⁴, 369, 369² і 370 КК караються злочини з *формальним* складом, які є *закінченими* з моменту вчинення відповідного діяння, а за статтями 364, 364¹, 365, 365², 367 та ч. 2 ст. 366 КК – із *матеріальним*, які є *закінченими* з моменту настання зазначених у законі наслідків, що повинні перебувати у *причинному зв'язку* із вчиненим особою діянням. Чимало злочинних діянь з формальним складом, зокрема такі, як пропозиція чи обіцянка надати неправомірну вигоду, прийняття такої пропозиції чи обіцянки або прохання надати таку вигоду (статті 368, 368³, 368⁴, 369,

369² КК) належать до злочинів із так званим *усіченим* складом, бо момент їх закінчення порівняно з іншими (напр., службовим підробленням без обтяжуючих обставин, наданням-одержанням неправомірної вигоди) перенесено законом на більш ранню стадію.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочинів із матеріальним складом є такі *суспільно небезпечні наслідки*, які полягають у заподіяння *істотної шкоди* охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, інтересам юридичних осіб, державним або громадським інтересам, або в спричиненні *тяжких наслідків*.

У пп. 3 і 4 примітки до ст. 364 КК законодавче визначення таких наслідків службових злочинів, як «істотна шкода» і «тяжкі наслідки» розкривається лише стосовно заподіяння майнової (матеріальної) шкоди. Але це зовсім не означає, що ці злочини не можуть спричинити і наслідки нематеріального характеру. По-перше, такий висновок прямо випливає з диспозиції ч. 1 ст. 364 КК, у якій наслідки цих злочинів визначаються як завдання істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб. Отже, наслідки цих злочинів не обмежуються спричиненням лише майнової шкоди, бо зазначені в законі права, свободи й інтереси не можуть бути зведені тільки до суто майнових і тому шкода може бути визнана істотною, якщо порушуються й інші, наприклад, основні конституційні права і свободи людини і громадянина (право на життя, здоров'я, особисту безпеку і недоторканність, виборчі, трудові, житлові права тощо). По-друге, наявність примітки до тієї чи іншої статті КК (як і примітки до ст. 364 КК) ще не означає, що в ній завжди розкриваються у повному обсязі усі без винятку об'єктивні чи суб'єктивні ознаки того складу злочину, який передбачений в диспозиції відповідної статті КК. Як правило, така примітка лише уточнює, конкретизує окремі положення, зазначені в диспозиції. У повній мірі це стосується і наслідків службових злочинів. Одні з них – наслідки майнового характеру, як такі, що можуть бути безпосередньо визначені в законі за допомогою певних кількісних показників (н.м.д.г.), чітко визначені в пп. 3 і 4 примітки до ст. 364 КК, тоді як інші – наслідки нематеріального характеру, як такі, що мають оціночний характер і не можуть бути виражені у чітких формалізованих критеріях, встановлюються судом в кожному окремому випадку з урахуванням обставин конкретного провадження.

Таким чином, *істотна шкода* може: а) полягати у наслідках лише матеріального (майнового) характеру, б) виражатися в наслідках тільки нематеріального характеру, в) поєднувати в собі наслідки як матеріального, так і нематеріального характеру.

Згідно з п. 3 примітки до ст. 364 КК матеріальна шкода вважається істотною, якщо вона в *сто і більше разів* перевищує н.м.д.г., при встановленні розміру якого слід керуватися положеннями підп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169; абз. 8 п. 1 розд. XIX та п. 5 підрозд. 1 розд. XX ПДК, а також приписами Закону України «Про Державний бюджет України...» на відповідний рік.

У свою чергу, матеріальна (майнова) шкода може: а) бути *реальною*, тобто полягати у зменшенні наявних фондів; б) виражатися в так званій *упущеній (втраченій) вигоді*, тобто в неодержаних доходах; в) складатися із суми *реальної матеріальної шкоди і упущеної вигоди*.

Питання про істотність шкоди, яка полягає в заподіянні *наслідків нематеріального характеру*, вирішується в кожному окремому випадку з урахуванням конкретних обставин справи, бо в таких випадках істотна шкода – *оціночне поняття*. При вирішенні цього питання потрібно враховувати ступінь негативного впливу протиправного діяння на нормальну діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських об'єднань, підприємств, організацій, установ, які належать до юридичних осіб публічного або приватного права, характер завданої нематеріальної шкоди, кількість потерпілих фізичних чи юридичних осіб, розмір моральної, організаційної шкоди тощо. Судова практика визнає істотною таку шкоду, яка, зокрема, полягає в порушенні охоронюваних законом основних прав і свобод людини й громадянина (право на свободу й особисту недоторканність, недоторканність житла, виборчі, трудові, житлові права тощо); у підриві авторитету та престижу органів державної влади чи місцевого самоврядування; в порушенні громадської безпеки та громадського порядку; створенні обстановки й умов, що утруднюють виконання юридичними особами своїх статутних функцій, тощо. Істотною визнається й шкода, яка є наслідком використання суб'єктом злочину свого службового становища, службових повноважень чи повноважень з надання публічних послуг для: а) сприяння чи потурання вчиненню злочину іншими особами; б) вчинення суб'єктом поряд із злочином, передбаченим розд. XVII Особливої частини КК, іншого

злочинного діяння; в) приховування раніше вчиненого злочину. Шкода є істотною й тоді, коли через порушення особою своїх службових обов'язків або повноважень з надання публічних послуг злочин учиняється іншими особами (наприклад, через недбалість керівника підлеглі йому особи незаконно заволодівають майном підприємства чи внаслідок складання нотаріусом підробленого заповіту особа заволодіває майном законних спадкоємців тощо).

У разі сполучення шкоди матеріального і нематеріального характеру вона може бути визнана істотною навіть тоді, коли розмір майнових наслідків сам по собі не перевищує ста н.м.д.г. Проте і матеріальна шкода, і супутні їй наслідки нематеріального характеру можуть оцінюватися у таких випадках як заподіяння істотної шкоди лише за умови, якщо враховуються не окремо, ізольовано один від іншого, а лише в їх сукупності, нерозривному зв'язку та єдності.

Тяжкі наслідки, як ознака об'єктивної сторони злочинів, передбачених ч. 2 статей 364, 364¹, 366, 367, ч. 3 статей 365, 365² КК, мають однакову юридичну природу з істотною шкодою, бо збігаються за своїм змістом і характером, і відрізняються одне від іншого лише за ступенем тяжкості – обсягом заподіяної злочином шкоди. Тому тяжкі наслідки можуть також полягати у заподіянні як матеріальної, так і нематеріальної шкоди. Коли вони виявляються в матеріальній шкоді (реальна майнова шкода чи упущена вигода), то згідно з п. 4 примітки до ст. 364 КК вважаються тяжкими, якщо у *двісті п'ятдесят і більше разів* перевищують н.м.д.г. Тяжкими судова практика визнає й такі наслідки, як: заподіяння потерпілому тяжких тілесних ушкоджень або смерті, доведення його до самогубства, масові отруєння людей, дезорганізація діяльності органів влади чи місцевого самоврядування, розвал діяльності підприємств, організацій, установ чи їх банкрутство, створення обстановки, що призвела до масових заворушень чи аварійних ситуацій, виявилася у людських жертвах, приховуванні тяжких чи особливо тяжких злочинів, сприянні (потуранні) їх вчиненню тощо.

Суб'єктивна сторона переважної більшості злочинів, передбачених розд. XVII Особливої частини КК, характеризується *умисною формою вини*. При цьому злочини з формальним складом (ч. 1 ст. 366, статті 368, 368², 368³, 368⁴, 369, 369² і 370 КК) можуть бути вчинені лише з *прямим умислом*.

Для суб'єктивної сторони більшості злочинів із матеріальним складом (статті 364, 364¹, 365, 365², ч. 2 ст. 366 КК) також характерна умисна форма вини, бо стосовно окремих із них закон прямо вказує на умисний характер діяння і в статтях 364, 364¹ КК встановлює відповідальність за *умисне* використання влади, службового становища чи наданих повноважень; у ст. 365 КК – за *умисне* вчинення дій, які *явно* виходять за межі наданих прав чи повноважень; у ч. 1 ст. 366 КК – за внесення до офіційних документів *завідомо* неправдивих відомостей; а у статтях 364, 364¹, 365² КК – ще й на *спеціальну мету* – одержання неправомірної вигоди – прагнення винного створити можливість для подальшого володіння, користування і розпорядження нею на свій власний розсуд. Але наявність мети одержати неправомірну вигоди не виключає такого психічного ставлення винного до зазначених у статтях 364, 364¹, 365² КК наслідків, яке полягає не тільки в прямому, а й у непрямому умислі (*див. докладно аналіз цих норм*).

При вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 366 КК, психічне ставлення суб'єкта щодо вчинених ним дій виражається лише в умисній, а щодо спричинення тяжких наслідків – як в умисній, так й у необережній формах вини. В цілому злочин визнається умисним (*див. докладно § 4 цього розділу*). Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 367 КК, характеризується, як правило, необережною формою вини, але в окремих випадках він може бути вчинений і за наявності непрямого умислу (*див. докладно § 4 цього розділу*). За ст. 370 КК метою злочину є викриття особи, яка пропонувала, обіцяла, надала неправомірну вигоду або прийняла пропозицію, обіцянку про її надання чи одержала таку вигоду, тому цей злочин може бути вчинений лише з прямим умислом.

Хоча у диспозиціях деяких статей (статті 368, 368², частини 3 і 4 статей 368³ і 368⁴, частини 2 і 3 ст. 369² КК, а також частини 1 і 2 статей 368³ і 368⁴ – якщо злочин полягає у проханні надати неправомірну вигоду) закон прямо і не вказує на таку *мету* їх вчинення, як одержання неправомірної вигоди, але про її наявність свідчить характер вчинюваних винним дій.

Суб'єктивна сторона злочинів, вчинених з метою одержання неправомірної вигоди (статті 364, 364¹, 365² КК), або таких, що полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки про надання такої вигоди, проханні її надати чи в її одержанні (статті 368, 368², 368³, 368⁴, час-

тини 2 і 3 ст. 369² КК), характеризується також наявністю *корисливих мотивів*, бо переслідуючи таку мету, винний тим самим керується спонуканнями незаконно одержати матеріальні блага для себе чи інших фізичних або юридичних осіб, набути або зберегти певні майнові права, пільги чи переваги, прагне уникнути матеріальних витрат, досягти іншої матеріальної вигоди. Мотиви та мета злочинів, передбачених статтями 365, 366, 369, ч. 1 ст. 369² КК, а також частинами 1 і 2 статей 368³ та 368⁴ КК – якщо зазначені в них діяння полягають у пропозиції, обіцянці чи наданні неправомірної вигоди, можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають.

Суб'єкт злочинів, передбачених у розд. XVII Особливої частини КК, може бути як *спеціальним*, так і *загальним*, і закон виділяє серед них *п'ять* категорій таких суб'єктів:

- тільки службові особи публічного права (статті 364, 365, 368, 368² КК);

- тільки службові особи приватного права (частини 3 і 4 ст. 368³, а також ст. 364¹, частини 1 і 2 ст. 368³ КК – якщо діяння полягає в проханні надати неправомірну вигоду);

- службові особи як публічного, так і приватного права (статті 366, 367 і 370 КК);

- особи, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг (частини 3 і 4 ст. 368⁴, а також ст. 365², частини 1 і 2 ст. 368⁴ КК – якщо діяння полягає в проханні надати неправомірну вигоду);

- будь-які особи, що досягли 16-річного віку, тобто *загальні* суб'єкти (статті 369 і 369², а також частини 1 і 2 статей 368³ і 368⁴ КК – якщо діяння полягає в пропозиції, обіцянці чи наданні неправомірної вигоди).

У пунктах 1–2 примітки до ст. 364 КК наводиться визначення *службової особи публічного права* і згідно з п. 1 цієї примітки до цієї категорії спеціальних суб'єктів належать особи, які:

- постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування;

- постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, місцевого самоврядування, на державних, комунальних підприємствах (*про поняття та ознаки останніх див. ст. 78 ГК*), в установах, організаціях посади, пов'язані з виконанням а) організаційно-розпо-

рядчих чи б) адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням. Причому таким спеціальним повноваженням для виконання зазначених функцій, особа може бути наділена: 1) повноважним органом державної влади чи місцевого самоврядування; 2) центральним органом державного управління із спеціальним статусом (*про поняття та види цих органів див. Указ Президента України від 15 грудня 1999 р. № 1572/99 «Про систему центральних органів виконавчої влади»*); 3) повноважним органом чи 4) повноважною (службовою) особою підприємства, установи, організації; 5) судом; 6) законом;

– постійно чи тимчасово обіймають посади, пов’язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій в юридичних особах, у статутному фонді яких державна чи комунальна частка перевищує 50% або становить величину, що забезпечує державі чи територіальній громаді право вирішального впливу на господарську діяльність такого підприємства (абз. 2 п. 1 примітки до ст. 364 КК), або виконують такі функції в зазначених юридичних особах за спеціальним повноваженням.

Представники влади та місцевого самоврядування – це працівники державних органів, органів місцевого самоврядування та їх апарату (напр., народні депутати України, депутати місцевих рад, керівники державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, судді, прокурори, слідчі, оперативний склад органів МВС і Служби безпеки, державні інспектори та контролери тощо), які діють від імені цих органів (за їх дорученням) і у межах своєї компетенції здійснює їх функції. Характерною рисою цих службових осіб є наділення їх *владними повноваженнями*, відповідно до яких вони мають право висувати вимоги та приймати рішення, обов’язкові для виконання фізичними і юридичними особами незалежно від їх підлеглості або відомчої приналежності. Закон пов’язує визнання особи представником влади чи місцевого самоврядування не з посадою, яку вона обіймає, а з наявністю у неї владних повноважень, тому до цієї категорії службових осіб можуть бути віднесені й рядові працівники державного апарату чи органів місцевого самоврядування (наприклад, працівник органів МВС у званні рядового міліціонера) або навіть представники громадських формувань (наприклад, громадський інспектор рибохорони).

Організаційно-розпорядчі функції полягають у здійсненні керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників юридичних осіб публічного права (планування роботи, організація праці, забезпечення трудової дисципліни тощо). Такі функції здійснюють, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних чи комунальних підприємств, установ, організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів та їх заступники, особи, які керують ділянками робіт, тощо.

Адміністративно-господарські функції полягають у повноваженнях щодо управління або розпорядження державним, комунальним чи колективним майном юридичної особи публічного права, що виражається в установленні порядку його зберігання, переробки, реалізації, у забезпеченні контролю за цими операціями тощо. Такі повноваження у тому чи іншому обсязі мають, зокрема, начальники планово-господарських, постачальних, фінансових відділів та служб, завідувачі складів, магазинів, майстерень, ательє, їх заступники, керівники відділів підприємств, відомчі ревізори та контролери тощо. Для визнання особи такою, що виконує адміністративно-господарські функції, необхідно встановити, що відповідне майно не тільки їй ввірене під матеріальну відповідальність чи перебуває в її віданні, а остання наділена певними повноваженнями з управління чи розпорядження цим майном або здійснює контроль за виконанням цих операцій іншими особами.

Особа визнається службовою незалежно від того чи: а) виконує відповідні функції *постійно або тимчасово*, б) *призначається на посаду або обирається*, в) *одержує* за виконання службових обов'язків *певну винагороду або здійснює їх на громадських засадах*. Якщо службові функції виконуються за спеціальним повноваженням (дорученням), то вони мають бути покладені на особу *правомочним органом (чи уповноваженою службовою особою)* і в *установленому законом порядку*.

Стаття 26 Конституції України проголошує, що іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами й свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як й громадяни України. У розвиток цього конституційного припису п. 2 примітки до ст. 364 КК встановлює, що служ-

бовими особами публічного права також визнаються: 1) посадові особи іноземних держав, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави; 2) присяжні засідателі іноземних судів; 3) інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави: для державного органу або державного підприємства; 4) іноземні третейські судді; 5) особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому; 6) посадові особи міжнародних організацій, а саме працівники міжнародних організацій чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені; 7) члени міжнародних парламентських асамблей, учасниками яких є Україна; 8) судді; 9) посадові особи міжнародних судів.

Питання про відповідальність за злочини, вчинені військовою службовою особою, вирішується в законі диференційовано: *по-перше*, в п. 1 примітки до ст. 425 КК наводиться окреме визначення військової службової особи; *по-друге*, за переважну більшість службових злочинів військові службові особи, як службові особи публічного права, несуть відповідальність за відповідними статтями – *загальними нормами* – розд. XVII Особливої частини КК (статті 364, 366, 368 КК та ін.); *по-третє*, за такі діяння, як недбале ставлення до військової служби і бездіяльність військової влади – *за спеціальними нормами* – статтями 425 і 426 КК.

Закон не наводить поняття службової особи приватного права, тому його зміст встановлюється шляхом системного аналізу норм, передбачених частинами 3 і 4 ст. 18 КК та пп. 1 і 2 примітки до ст. 364 КК, з яких випливає, що такі особи не можуть бути представниками влади чи місцевого самоврядування за винятком тих випадків, коли виконання відповідних функцій покладається на них спеціальним повноваженням. У всіх інших випадках *службовими особами приватного права* можуть бути визнані лише особи, які на підприємствах, в організаціях чи установах, що належать до юридичних осіб приватного права, постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій або виконують такі функції в цих юридичних особах за спеціальним повноваженням.

До осіб, *професійна діяльність яких пов'язана з наданням публічних послуг*, підп. «б» п. 2 ч. 1 ст. 4 Закону України від 7 квітня 2011 р.

№ 3206-VI «Про засади запобігання і протидії корупції» (ВВРУ. – 2011. – № 40. – Ст. 404) та статті 365², 368⁴ КК відносять суб'єктів злочинів, які не належать до службових осіб ані публічного, ані приватного права, але під час здійснення ними певної професійної діяльності наділяються правом надавати фізичним чи юридичним особам публічні послуги, які породжують наслідки правового характеру (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій), а також інші особи в установлених законом випадках. У той же час, якщо такі особи одночасно виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції і вчиняють злочини саме завдяки цьому, використовуючи для цього своє службове становище чи надані їм службові повноваження, вони визнаються службовими особами публічного або приватного права і несуть відповідальність за відповідні службові злочини.

Не можуть визнаватися службовими особами як публічного, так й приватного права і нести відповідальність за відповідні злочини працівники підприємств, установ і організацій, які виконують суто професійні (лікар, педагог тощо), виробничі (водій, провідник вагону тощо) або технічні (друкарка, вантажник, сторож тощо) функції. Проте, якщо такі особи здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, і вчиняють злочини з використанням повноважень, якими вони наділені для надання таких послуг (наприклад, лікар отримує незаконну винагороду за видачу листа непрацездатності, викладач – за виставлену на іспиті позитивну оцінку), відповідальність настає за відповідними статтями розд. XVII Особливої частини КК. У інших випадках за прийняття пропозиції, обіцянки надати неправомірну вигоду, прохання про її надання або за її фактичне одержання такі особи підлягають відповідальності за частинами 3 або 4 ст. 354 КК.

З урахуванням сфери суспільних відносин, в якій вчиняються ті чи інші злочини, передбачені в розд. XVII Особливої частини КК, а також виходячи із специфіки їх суб'єктів, усі вони можуть бути розподілені на чотири групи:

Перша об'єднує злочини, які посягають на суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність, здійснювану в органах державної влади, місцевого самоврядування та інших юридичних особах публічного права (статті 364, 365, 368, 368², 369, 369² КК).

Другої входять злочини, які посягають на суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність, здійснювану в юридичних особах приватного права (статті 364¹, 368³ КК).

Третя група об'єднує злочини, які посягають на суспільні відносини, що забезпечують нормальну службову діяльність, здійснювану в юридичних особах як публічного, так і приватного права (статті 366, 367, 370 КК).

Нарешті, до *четвертої* групи входять злочини, які посягають на суспільні відносини, що забезпечують нормальну професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, здійснювану особами, які наділені правом надавати такі послуги (статті 365², 368⁴ КК).

Саме в такій послідовності і будуть розглянуті ці злочини при подальшому їх аналізі.

§ 2. Злочини, які посягають на нормальну службову діяльність в органах державної влади, місцевого самоврядування та в інших юридичних особах публічного права

Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК)¹.

Об'єктивна сторона злочину характеризується такими ознаками, як: 1) діяння, яке: а) вчиняється шляхом *дії* або *бездіяльності*; б) обумовлене службовим становищем особи; в) полягає у використанні особою цього становища всупереч інтересам служби (див. § 1 цього розділу); 2) наслідки у вигляді істотної шкоди (ч. 1) або тяжких наслідків (ч. 2); 3) причинний зв'язок між зазначеним діянням та його наслідками.

Службовим зловживанням визнається лише таке діяння суб'єкта, яке *обумовлене* його службовим становищем і вчинене *всупереч* інтересам служби. Причому, такими ознаками діяння характеризується не лише тоді, коли воно вчиняється суб'єктом в межах своєї компетенції,

¹ Далі – службове зловживання.

тобто було пов'язано з використанням власних повноважень, а й у випадках, коли винний виходить за межі цих повноважень, використовуючи авторитет своєї посади, її значущість, впливовість та ті можливості, яких набуває завдяки займаній посаді чи здійснюваній службовій діяльності. У той же час склад службового зловживання відсутній, коли суб'єкт, домагаючись бажаного для себе рішення, використовує для цього не своє службове становище, а особисті зв'язки, дружні чи родинні стосунки з іншими, в тому числі й службовими, особами тощо.

Конкретні форми службового зловживання можуть бути різними і залежать від сфери службової діяльності особи, характеру займаної посади, змісту і обсягу наданих їй повноважень. До службового зловживання судова практика відносить, зокрема, незаконну експлуатацію праці підлеглих; неправомірне сприяння фізичним чи юридичним особам у здійсненні господарської діяльності; зловживання у процесі приватизації державного майна, реєстрації суб'єктів господарської діяльності, видачі ліцензій на право зайняття такою діяльністю; нецільове використання фінансових коштів, службових приміщень, обладнання, транспорту; незаконну передачу комерційним організаціям фінансів та кредитів, призначених для загальнодержавних цілей; потурання злочинам та їх приховування тощо. У всіх цих випадках протиправне діяння службової особи може бути кваліфіковане за ст. 364 КК лише за умови, якщо відповідальність за його вчинення не передбачена іншими – *спеціальними нормами* КК, які встановлюють відповідальність за спеціальні види службових зловживань (напр., ч. 2 ст. 149, ч. 2 ст. 159, ч. 2 ст. 169, ст. 210, ч. 2 ст. 256, ч. 2 ст. 308 КК тощо). Стаття 364 КК співвідноситься із ними як *загальна* та *спеціальна* норми, тому при кваліфікації повинна застосовуватися норма спеціальна. Одночасне застосування таких норм можливе лише за наявності у діянні службової особи ознак реальної сукупності таких злочинів.

Службове зловживання належить до злочинів із *матеріальним* складом і за ч. 1 ст. 364 КК визнається *закінченим* із моменту заподіяння *істотної шкоди* правам, свободам та інтересам фізичних чи юридичних осіб або державним чи громадським інтересам (*див. § 1 цього розділу*). Відсутність таких наслідків має оцінюватися за спрямованістю умислу винного і може свідчити про наявність або незакінченого злочину (статті 13–16 КК), або дисциплінарного проступку чи адміністративного правопорушення.

Суб'єктивна сторона злочину – *прямий або непрямий умисел, спеціальна мета* – одержання будь-якої неправомірної вигоди для себе чи іншої фізичної або юридичної особи, тобто прагнення створити можливість для подальшого володіння, користування і розпорядження нею на свій власний розсуд. Така мета свідчить, що при вчиненні злочину винний керується *корисливими мотивами*, бо неправомірна вигода має майновий характер, вартість якої завжди може бути виражена в грошовій формі (див. § 1 цього розділу та аналіз ст. 364¹ КК). Але наявність мети одержати неправомірну вигоду не виключає і такого психічного ставлення винного до зазначених у ст. 364 КК наслідків, яке полягає не тільки в прямому, а й в непрямому умислі, бо навіть прагнучи досягти такої мети, суб'єкт може не тільки бажати, а й свідомо припускати настання цих наслідків, ставлячись до їх спричинення або байдуже, або безпідставно розраховуючи на їх відвернення.

Якщо службове зловживання призводить до фактичного незаконного збагачення суб'єкта, тобто було способом фактичного одержання службовою особою неправомірної вигоди чи її передачі близьким родичам, вчинене кваліфікується за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статей 364 та 368² КК.

За частиною 2 ст. 364 КК карається службове зловживання, яке спричинило *тяжкі наслідки* (див. § 1 цього розділу). Якщо умисел суб'єкта було спрямовано на заподіяння таких наслідків, але вони не настали з причин, що не залежать від його волі, вчинене кваліфікується як незакінчений злочин – готування чи замах (статті 14 або 15 і ч. 2 ст. 364 КК).

Суб'єкт злочину – *спеціальний*: лише представник влади, місцевого самоврядування або інша службова особа публічного права (див. § 1 цього розділу).

Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК)¹.

Об'єктивна сторона злочину характеризується такими об'єктивними ознаками, як: 1) діяння, яке а) полягає тільки в активній поведінці винного – *діях*, б) зумовлено його службовими (владними) повноваженнями, в) явно виходять за межі цих повноважень;

¹ Далі – перевищення влади.

- 2) наслідки – істотна шкода (частини 1 і 2) або тяжкі наслідки (ч. 3);
3) причинний зв'язок між вчиненим діянням та його наслідками.

Відповідальність за ст. 365 КК настає лише за умови, якщо вчинені винним дії були *зумовлені* його службовим становищем і *пов'язані* з його службовими (владними) повноваженнями (*п. 3 ППВСУ від 26.12.2003 р.*). Якщо такий зв'язок відсутній, вчинене не може розглядатися як перевищення влади і за наявності до того підстав підлягає кваліфікації за статтями КК, що передбачають відповідальність за злочини проти особи, власності, громадського порядку тощо.

Перевищення влади може бути вчинене лише шляхом активної поведінки – дії. Причому *обов'язковою ознакою* цих дій є саме те, що хоча вони і обумовлені (пов'язані з) службовим становищем суб'єкта, але *завжди виходять за межі* його компетенції, тобто за межі тих прав і повноважень, які надані йому за займаною посадою або здійснюваною службовою діяльністю.

Згідно з ч. 1 ст. 365 КК вихід за межі цих прав і повноважень має бути *явним*, тобто таким, який є очевидним, безперечним, безсумнівним для всіх й кожного і, перш за все, для самого винного. Тому для кваліфікації вчиненого за ст. 365 КК необхідно у кожному конкретному випадку встановити характер, зміст та обсяг повноважень, наданих суб'єкту, порядок (умови, способи) їх реалізації, які визначають службову компетенцію винного і закріплені у відповідних нормативних актах (законах, постановах, наказах, положеннях тощо). Але у випадках, коли вихід за межі службових повноважень був обумовлений станом крайньої необхідності чи виконанням наказу (розпорядження), вчинене виключає відповідальність за ст. 365 КК, якщо були дотримані вимоги статей 39 і 41 КК.

Конкретні дії винного при перевищенні влади можуть бути різними і залежать, передусім, від сфери службової діяльності винного, характеру, змісту та обсягу наданих йому повноважень. Проте всі вони можуть бути зведені до кількох їх *форм* (способів), а саме дії: а) які входять до компетенції будь-якого іншого а не цього працівника правоохоронного органу; б) виконання яких можливе лише за наявності особливих і відсутніх у даному випадку умов – в особливих випадках, з особливого дозволу або з додержанням особливого порядку; в) які могли бути здійснені лише колегіально, тоді як винний вчинив їх

одноособово; г) які ніхто не має права виконувати або дозволяти за будь-яких умов.

Перевищення влади за ч. 1 ст. 365 КК належить до злочинів із матеріальним складом і визнається *закінченим* при заподіянні наслідків у вигляді істотної шкоди правам, свободам та інтересам фізичних чи юридичних осіб або державним чи громадським інтересам. Відсутність таких наслідків свідчить або про вчинення службового проступку, або про готування чи замах на злочин, передбачений ч. 1 ст. 365 КК.

Суб'єктивна сторона злочину – *прямий або непряний умисел*. Мотиви та мета можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають.

За частиною 2 ст. 365 КК караються ті самі дії, але за наявності хоча б однієї, *альтернативно* зазначеної в законі, кваліфікуючої ознаки, коли перевищення влади супроводжувалося: а) насильством або погрозою його застосування; б) застосуванням зброї чи спеціальних засобів; в) болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями. Обов'язковою (негативною) умовою кваліфікації дій тільки за ч. 2 ст. 365 КК є вчинення злочину за відсутності ознак катування (ст. 127 КК). За наявності ж останнього вчинене кваліфікується за сукупністю злочинів, передбачених відповідною частиною ст. 127 і ч. 2 ст. 365 КК, а якщо діяння спричинило тяжкі наслідки – за відповідною частиною ст. 127 та ч. 3 ст. 365 КК.

Насильство при перевищенні влади може бути як *фізичним*, так і *психічним* (погроза насильством). Якщо фізичне насильство полягає в незаконному позбавленні особи волі, завданні побоїв, мордуванні, заподіянні легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, а психічне – у реальній погрозі застосування будь-якого за ступенем тяжкості фізичного насильства (у тому числі і погроза вбивством) щодо потерпілого чи його близьких, учинене кваліфікується за ч. 2 ст. 365 КК.

Питання про кваліфікацію перевищення влади, пов'язаного з умисним заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, слід вирішувати диференційовано. Якщо відповідальність за такі ушкодження передбачена ст. 121 КК, то вони охоплюються ч. 3 ст. 365 КК. За ст. 128 і ч. 2 ст. 365 КК кваліфікується необережне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень при перевищенні влади. Якщо ж спричиняються умисні тяжкі тілесні ушкодження, відповідальність за які передбаче-

на в частинах 3 статей 345, 346, 350, 377, 398 КК, вчинене кваліфікується за цими статтями та за ч. 3 ст. 365 КК.

Умисне вбивство при перевищенні влади кваліфікується за сукупністю злочинів – за ч. 3 ст. 365 КК і однією з тих статей, що передбачають відповідальність за умисне заподіяння смерті (статті 112, 115, 348, 379, 400, 443 КК). Умисне заподіяння смерті або тяжких тілесних ушкоджень при перевищенні меж необхідної оборони або заходів, необхідних для затримання злочинця, а також спричинення таких наслідків у стані сильного душевного хвилювання кваліфікується лише за статтями 116, 118, 123, 124 КК. Необережне заподіяння смерті при перевищенні влади кваліфікується за частинами 1 або 2 ст. 128 і ч. 2 ст. 365 КК, а доведення потерпілого до самогубства – за ч. 3 ст. 365 КК.

Перевищення влади, поєднане з незаконним позбавленням особи волі (частини 1 або 2 ст. 146 КК), кваліфікується лише за ч. 2 ст. 365 КК, а якщо позбавлення особи волі спричинило тяжкі наслідки (ч. 3 ст. 146 КК), – тільки за ч. 3 ст. 365 КК. Якщо перевищення влади, поєднане з незаконним позбавленням особи волі, вчинюється організованою групою, дії учасників такої групи кваліфікуються за сукупністю злочинів, передбачених ч. 3 ст. 146 та ч. 2 ст. 365 КК, бо в цьому випадку вчинені діяння, з одного боку, є більш тяжким злочином, ніж передбачений ч. 2 ст. 365 КК, а з другого, – не спричиняють тяжких наслідків, передбачених ч. 3 ст. 365 КК.

Застосування зброї чи спеціальних засобів (наручники, гумовий кийки, електрошокові пристрої, балончики, патрони, гранати з препаратами дратівної чи сльозоточивої дії, водомети, інші спеціальні технічні засоби тощо) при перевищенні влади передбачає не лише заподіяння чи спробу заподіяння за їх допомогою тілесних ушкоджень або смерті, а й погрозу їх застосуванням. Якщо застосування зброї чи спеціальних засобів заподіяло тяжкі наслідки, вчинене кваліфікується за ч. 3 ст. 365 КК.

До зброї за ч. 2 ст. 365 КК належать предмети, призначені для ураження живої цілі, а сама зброя може бути як вогнепальною (у тому числі гладкоствольною), так і холодною. Але за ч. 2 ст. 365 КК не можуть визнаватися зброєю: а) стартові, сигнальні пістолети, петарди та інші імітаційно-піротехнічні та освітлювальні засоби; б) предмети, які мають господарсько-побутове призначення (сокира, столовий ніж, викрутка); в) предмети, пристосовані для нанесення тілесних

ушкоджень або такі, що підібрані на місці вчинення злочину (ціпок, палка, камінь тощо). Застосування зазначених засобів при перевищенні влади може кваліфікуватися за ч. 2 ст. 365 КК лише як застосування насильства або за ч. 3 ст. 365 КК за умови, якщо використання таких предметів спричинило тяжкі наслідки.

У разі застосування при перевищенні влади зброї, якою суб'єкт володіє незаконно, вчинене додатково кваліфікується за статтями 262 чи 263 або 263¹ КК. Якщо при перевищенні влади винний погрожує предметом, який лише імітує зброю (наприклад, демонструє макет пістолета), вчинене кваліфікується за ч. 1 ст. 365 КК.

Застосування зброї чи спеціальних засобів при перевищенні влади завжди має *протиправний* характер. Тому правомірне їх застосування виключає кваліфікацію діяння за ч. 2 ст. 365 КК. При вирішенні питання про те, чи є застосування зброї або спеціальних засобів правомірним чи протиправним, слід виходити з тих спеціальних нормативних актів, які встановлюють підстави, порядок та межі застосування зброї та спеціальних засобів працівниками правоохоронних органів при виконанні ними своїх службових обов'язків.

Болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, визнаються дії, які завдають йому особливого фізичного болю чи моральних страждань і полягають у протиправному застосуванні спеціальних засобів (наручники, гумові кийки тощо), тривалому позбавленні людини їжі, води, тепла або залишенні її у шкідливих для здоров'я умовах, використанні вогню, електроструму, кислоти, лугу, радіоактивних речовин, отрути, а також у приниженні її честі, гідності, заподіянні душевних переживань, глумління тощо.

За частиною 3 ст. 365 КК карається перевищення влади, яке спричинило *тяжкі наслідки* (див. § 1 цього розділу).

Стаття 365 КК є загальною нормою щодо інших статей КК, які передбачають відповідальність за *спеціальні види* перевищення влади (напр., ч. 2 ст. 162, статті 371–373 та ін.). У таких випадках кваліфікація злочину здійснюється за *правилами конкуренції загальної та спеціальної норм*, коли, як правило, застосовується норма спеціальна. Кваліфікація вчиненого ще й за ст. 365 КК можлива тут лише за наявності *реальної сукупності* злочинів.

Суб'єкт злочину – *спеціальний*: лише така службова особа публічного права, яка є працівником правоохоронного органу. Коло таких

органів визначено у ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. (ВВРУ. – 1994. – № 11. – Ст. 50), яка відносить до їх числа органи прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки, митні органи, органи охорони державного кордону, податкової служби, органи та установи виконання покарань, державної контрольно-ревізійної служби, рибохорони, лісової охорони, а також інші органи, які здійснюють *правозастосовні або правоохоронні функції*.

Для кваліфікації діяння за ст. 365 КК необхідно встановити, що: а) злочин вчинено працівником правоохоронного органу; б) цей працівник є службовою особою; в) у вчиненому є всі об'єктивні та суб'єктивні ознаки перевищення влади.

Перевищення влади (ст. 365 КК) слід відмежовувати від службового зловживання (ст. 364 КК) за такими ознаками: а) за ст. 365 КК суб'єктом може бути тільки працівник правоохоронного органу, тоді як за ст. 364 КК – будь-яка службова особа публічного права, в тому числі й працівник правоохоронного органу, але за умови, якщо він діє в межах своєї компетенції (без явного виходу за ці межі), тобто злочинно використовує надані йому (власні) службові повноваження; б) за ст. 365 КК злочин може бути вчинений лише шляхом активної поведінки – дії, тоді як за ст. 364 КК – як шляхом дії, так й бездіяльності; в) за ст. 365 КК злочин може бути вчинений як з прямим, так і з непрямым умислом, а його суб'єкт може керуватися будь-якими мотивами, тоді як за ст. 364 КК – прямий умисел, мета одержати неправомірну вигоду і корисливі мотиви.

Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК).

Предметом злочину є неправомірна вигода, тобто незаконна вигода майнового характеру (майно, грошові кошти, цінні папери, інші матеріальні цінності, право на майно, будь-які дії (послуги), пільги, переваги майнового характеру) (див. § 3 цього розділу).

Послуги, пільги та переваги, які не мають майнового характеру (похвальна характеристика, позитивна рецензія у засобах масової інформації, отримання нагороди тощо), не можуть визнаватися предметом цього злочину.

Якщо до неправомірної вигоди належать предмети майнового характеру, збут і придбання яких утворює самостійний склад злочину (наприклад, зброя, боєприпаси тощо), вчинене кваліфікується за сукупністю відповідних злочинів.

Об'єктивна сторона злочину характеризується активною поведінкою – діями, які *альтернативно* перелічені в ч. 1 ст. 368 КК і можуть виражатися у будь-якій з таких їх форм, як:

- *прийняття* службовою особою *пропозиції* щодо надання їй або третій особі неправомірної вигоди – виявлення нею згоди (бажання) на прийняття (одержання) такої вигоди у відповідь на висловлення особою, яка її пропонує, наміру її надати;

- *прийняття* службовою особою *обіцянки* щодо надання їй або третій особі неправомірної вигоди – виявлення нею згоди (бажання) прийняти (одержати) таку вигоду у відповідь на висловлення особою, яка її обіцяє, наміру її надати з повідомленням про час, місце та спосіб надання такої вигоди;

- *одержання* неправомірної вигоди – прийняття (фактичне отримання) службовою особою наданої їй іншою особою (вигододавцем) особисто або через посередників такої вигоди з метою наступного володіння, користування і розпорядження нею на свій власний розсуд;

- *прохання* надати неправомірну вигоду – *звернення* службової особи, здійснене у будь-якій формі, крім вимагання, до іншої особи (потенційного вигододавця) з *пропозицією* надати цій службовій або третій особі неправомірну вигоду, тобто схиляння (підбурювання) особи до надання такої вигоди.

Із зазначеного випливає, що *будь-які дії*, передбачені ст. 368 КК, завжди мають *двосторонній* характер, бо у всіх випадках їх вчинення припускається наявність, як мінімум, *двох осіб* – одна з яких пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду і тим самим *схиляє* (підбурює) іншу особу до прийняття такої пропозиції, обіцянки чи до одержання такої вигоди, а інша – приймає зазначену пропозицію, обіцянку або сама звертається з проханням надати їй неправомірну вигоду чи фактично її одержує.

Для кваліфікації дій за ст. 368 КК не має значення: а) чи вчиняються вони *безпосередньо* службовою особою або вона діє *через по-*

середників; б) чи прийняла вона пропозицію, обіцянку надати неправомірну вигоду, прохала або одержала її для себе особисто або для інших (третіх) фізичних чи юридичних осіб; в) чи здійснила вона ці дії в так званій простій (відкритій, очевидній) або в завуальованій (прихованій, замаскованій) формі; г) як саме фактично було використано службовою особою неправомірну вигоду.

Обов'язковими умовами відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки надати неправомірну вигоду, за прохання про її надання або фактичне її одержання завжди є: а) вчинення чи не вчинення службовою особою б) в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду або третіх осіб в) будь-якої дії з використанням наданої службовій особі влади чи службового становища.

Із цих положень закону випливає, що відповідальність за ст. 368 КК настає у випадках, якщо службова особа: 1) вчиняє певні дії або утримується від їх учинення – *бездіяльність*; 2) такі дії (бездіяльність) можуть бути *будь-якими*, тобто *правомірними* (законними) чи *протиправними*. Але якщо вони містять склад певного злочину, то крім ст. 368 КК, підлягають кваліфікації ще і за відповідною статтею КК (напр., за ст. 364 КК); 3) як дія, так і бездіяльність, зумовлені неправомірною вигодою, вчиняються (не вчиняються) *в інтересах або самого вигододавця, або третіх осіб*, під якими розуміються як фізичні, так й юридичні особи; 4) інтереси таких осіб можуть бути *законними* (правомірними) і *протиправними*. Якщо службова особа за неправомірну вигоду сприяє особі у вчиненні будь-якого злочину, вчинене кваліфікується не тільки за ст. 368 КК, а й як співучасть у відповідному злочині; 5) дії в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи у відповідь на прохання погоджується надати або надає неправомірну вигоду, або в інтересах третіх осіб, завжди вчиняються (не вчиняються) службовою особою *з використанням наданої їй влади чи службового становища*. Причому до таких дій належать не лише ті, які *безпосередньо* входять до кола службових повноважень (компетенції) службової особи, а й такі, які вона хоча й не уповноважена була вчинювати, але до вчинення яких іншими службовими особами могла вжити заходів завдяки своєму службовому становищу. Якщо ж неправомірна вигода одержана у зв'язку з виконанням особою не службових, а інших (професійних, виробничих, технічних) функцій, вчинене не може бути кваліфіковано за ст. 368 КК і за

певних умов може містити ознаки складу злочину, передбаченого ст. 354 КК.

Оскільки діяння, обумовлені неправомірною вигодою, перебувають поза межами об'єктивної сторони цього злочину, то прийняття пропозиції, обіцянки надати таку вигоду чи прохання про її надання є злочином з *усіченим* складом, бо порівняно з одержанням такої вигоди, момент його закінчення перенесено на більш ранню стадію – *виявлення згоди, тобто прийняттям винним самої такої пропозиції, обіцянки чи висловленням ним прохання про надання такої вигоди*. Одержання такої вигоди є злочином із *формальним* складом, бо визнається *закінченим з моменту фактичного прийняття винним хоча б частини такої вигоди*. Якщо ж умисел винного, спрямований на одержання вигоди, не було реалізовано з причин, що не залежать від його волі (напр., у випадку одержання замість грошей так званої «ляльки»), вчинене кваліфікується як *замах* (ст. 15 КК) на цей злочин.

Для визнання злочину *закінченим* не має також значення: а) чи була неправомірна вигода запропонована, обіцяна, одержана або прохання про її надання висловлено *до або після* вчинення (не вчинення) службовою особою обумовлених такою вигодою дій; б) чи було заздалегідь обумовлено одержання такої вигоди; в) чи виконала службова особа дії в інтересах вигодадавця або третьої особи і чи збиралася вона їх виконувати або не мала такого наміру.

Суб'єктивна сторона злочину – *прямий умисел, мета* – одержання неправомірної вигоди і *корисливі мотиви*. Причому особливість суб'єктивної сторони злочину полягає в тому, що між умислом службової особи та тією, яка пропонує, обіцяє надати неправомірну вигоду чи у відповідь на прохання погоджується її надати або фактично надає, наявний тісний, нерозривний зв'язок, бо обидві ці особи усвідомлюють, що між ними досягнута певна згода стосовно такої вигоди.

Суб'єкт злочину – *спеціальний*: лише службова особа публічного права. Співучасниками злочину можуть бути й будь-які інші особи.

До кваліфікованих (особливо кваліфікованих) видів злочину закон відносить вчинення дій, зазначених у ч. 1 ст. 368 КК, якщо їх предметом була неправомірна вигода: а) в значному (ч. 2), великому (ч. 3) чи особливо великому (ч. 4) розмірах; або якщо вони були: б) вчинені службовою особою, яка займає відповідальне (ч. 3) чи

особливо відповідальне становище (ч. 4); в) вчинені за попередньою змовою групою осіб (ч. 3); г) вчинені повторно (ч. 3); г) поєднані з вимагання неправомірної вигоди (ч. 3).

Розмір неправомірної вигоди визначено в п. 1 примітки до ст. 368 КК, згідно з якою вигодою в значному розмірі є така, що в сто і більше разів, у великому – в двісті і більше разів, а в особливо великому – в п'ятсот і більше разів перевищує н.м.д.г. При цьому в частинах 2, 3 та 4 ст. 368 КК встановлено відповідальність не тільки за *фактичне одержання* службовою особою неправомірної вигоди в зазначених розмірах, а й за *сам факт прийняття пропозиції, обіцянки надати таку вигоду або прохання про її надання у відповідному розмірі*.

Якщо ж службова особа одержала неправомірну вигоду декілька разів, кожен з яких не перевищує розмір н.м.д.г. в 100, 200 чи 500 разів, а вчинені нею дії *не об'єднані (не охоплювалися) єдиним умислом* винного, скоєне не може бути кваліфіковано як одержання такої вигоди в значному, великому або особливо великому розмірі, навіть якщо загальна її сума перевищує зазначені розміри. У таких випадках одержання кожного окремого разу вигоди в певному розмірі містить ознаки самостійного (окремого) складу злочину і кваліфікується (за інших необхідних умов) за ч. 3 ст. 368 КК як злочин, вчинений *повторно* (див. п. 4 примітки до ст. 354 КК).

Якщо при одержанні неправомірної вигоди декілька разів умисел винного було спрямовано на її прийняття у значному, великому або особливо великому розмірі, вчинене необхідно оцінювати як один (єдиний) *продовжуваний* злочин і залежно від загальної суми отриманого в цілому кваліфікувати як одержання вигоди в значному (ч. 2), великому (ч. 3) чи особливо великому розмірі (ч. 4). Якщо ж службова особа послідовно одержала один раз неправомірну вигоду в значному, другий – в великому, а третій – в особливо великому розмірі, вчинене кваліфікується за *сукупністю злочинів* – відповідно за частинами 2, 3 чи 4 ст. 368 КК, а покарання призначається за правилами ст. 70 КК.

Якщо умисел винного було спрямовано на одержання вигоди в значному, великому чи особливо великому розмірі, але з причин, що не залежать від його волі, фактично була отримана лише частина зумовленої вигоди, вчинене кваліфікується як *замах* (ст. 15 КК) на одержання такої вигоди в тому розмірі, який охоплювався його умислом.

Визначення службової особи, яка займає відповідальне (ч. 3) чи особливо відповідальне (ч. 4) становище, наведено в п. 2 примітки до ст. 368 КК.

Вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб має відповідати всім ознакам цієї форми співучасті, закріпленим у ч. 2 ст. 28 КК, і стосовно ч. 3 ст. 368 КК характеризується такими ознаками:

- у злочині беруть умисну спільну участь декілька (не менше двох) його суб'єктів – *службових осіб публічного права*;

- домовленість між ними на вчинення злочину досягається:
а) у разі прийняття пропозиції, обіцянки про надання неправомірної вигоди чи при проханні її надати – до вчинення цих дій; б) у разі одержання такої вигоди – до чи після надходження на адресу хоча б однієї службової особи пропозиції, обіцянки її надати або до чи після звернення хоча б однієї такої особи з проханням надати вигоду, але до фактичного одержання хоча б її частини;

- службові особи визнаються *учасниками такої групи* незалежно від того: а) як були розподілені ролі між ними і які конкретні дії виконувала у злочині кожна з них; б) усі чи лише одна службова особа виконали (не виконали) обумовлені неправомірною вигодою дії; в) один, декілька або всі учасники групи безпосередньо приймали (одержували) таку вигоду; г) чи усвідомлювала особа, яка пропонувала, обіцяла чи надала неправомірну вигоду або погоджувалася з проханням її надати, що у вчиненні злочину беруть участь декілька службових осіб;

- вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб визнається *закінченим* або з моменту прийняття пропозиції, обіцянки надати неправомірну вигоду чи прохання про її надання (злочин з усіченим складом), або з моменту її одержання (прийняття) хоча б одним із учасників групи (злочин із формальним складом).

За частиною 3 ст. 368 КК злочин визнається *повторним*, якщо він від подіває ознакам ст. 32 КК і згідно з п. 4 примітки до ст. 354 КК вчинений службовою особою, яка раніше вчинила *будь-який* із злочинів, передбачених статтями 354, 368, 368³, 368⁴ і 369 КК. Відповідно до ч. 3 ст. 368 КК повторним може бути визнано не тільки одержання неправомірної вигоди, а й повторне прийняття службовою особою пропозиції, обіцянки такої вигоди чи повторне її звернення з проханням її надати.

Одержання неправомірної вигоди у декілька прийомів за виконання (невиконання) в інтересах того, хто її надає чи в інтересах третіх осіб дій, обумовлених такою вигодою, не утворює повторності за умови, якщо вчинене містить ознаки *продовжуваного* злочину і кожний окремий епізод злочинної діяльності охоплювався *єдиним* (загальним) умислом винного. Водночас повторним має визнаватися одержання неправомірної вигоди декілька разів хоча й від однієї й тієї самої особи, але за умови, якщо кожний випадок надання/прийняття такої вигоди обумовлювався виконанням (невиконанням) відповідних дій в її або в інтересах третіх осіб. Але не є повторним *одночасне* одержання неправомірної вигоди від кількох осіб за умови, якщо вона надавалася/одержувалася в *спільних* інтересах усіх цих осіб. Проте повторним слід визнавати *одночасне* одержання такої вигоди від кількох осіб, якщо вона надавалася/одержувалася за виконання (невиконання) дій в інтересах кожної *окремої* особи і винний це усвідомлював.

У частині 3 ст. 368 КК встановлено відповідальність за діяння, *поєднане з вимаганням* неправомірної вигоди. Зі змісту п. 5 примітки до ст. 354 КК, у якій визначається поняття вимагання, випливає, що ця кваліфікуюча ознака стосується лише випадків *надання/одержання* неправомірної вигоди, бо як пропозиція, обіцянка надати таку вигоду, що завжди виходять не від службової, а від іншої особи, яка *добровільно* (а не у зв'язку з вимогою) висловлює намір її надати, так й звернення самої службової особи з проханням надати їй таку вигоду, *не можуть бути поєднані* (є не сумісними) з *вимогою*, тобто з примушуванням до її надання. Тому вимагання неправомірної вигоди має місце лише у випадках, коли:

- *ініціатором* вимоги про надання неправомірної вигоди є службова особа публічного права – вигодоодержувач;

- звернення про надання такої вигоди і бажання її одержати має характер *вимоги* – примушування до її надання, бо супроводжується: а) або відкритою чи завуальованою погрозою, б) або умисним створенням таких умов, за яких особа вимушена погодитися з вимогою надати таку вигоду з метою запобігання шкідливим наслідкам щодо своїх прав і законних інтересів;

- дії, вчиненням (невчиненням) яких погрожує вимагач особі, яка у зв'язку з цим вимушена надати неправомірну вигоду, завжди:

а) пов'язані з використанням наданої йому влади чи службового становища і б) мають *протиправний* характер, бо спрямовані на заподіяння шкоди лише *правам і законним інтересам* тієї особи, яка під впливом цього вимушена надати таку вигоду;

– діяння, поєднане з вимаганням неправомірної вигоди, визнається *закінченим злочином* не з моменту пред'явлення суб'єктом самої вимоги її надати, підкріпленої погрозою, а з моменту одержання ним хоча б частини такої вигоди. Тому, якщо відбулося лише пред'явлення самої вимоги про надання неправомірної вигоди, без надання службовій особі й одержання нею хоча б її частини з причин, що не залежать від її волі, вчинене має визнаватися лише *замахом* на злочин і кваліфікується за ст. 15 і ч. 3 ст. 368 КК.

З наведеного також випливає, що не може розглядатися як вимагання неправомірної вигоди таке примушування щодо її надання, яке супроводжувалося з боку службової особи погрозою вчиненням (невчиненням) нею з використанням наданої їй влади чи службового становища дій, спрямованих на задоволення *протиправних* (незаконних) інтересів особи, яка надає таку вигоду (напр., якщо водій транспортного засобу, що порушив ПДР, погоджується з вимогою співробітника ДАІ і надає йому неправомірну вигоду, щоб уникнути відповідальності, дії співробітника не можуть кваліфікуватися за ч. 3 ст. 368 КК як одержання такої вигоди, поєднаного з її вимаганням).

Незаконне збагачення (ст. 368² КК).

Службова діяльність особи в органах державної влади, місцевого самоврядування, інших юридичних особах публічного права оплачується у встановленому законом порядку, а майно, доходи, витрати, зобов'язання фінансового характеру такої службової особи підлягають обов'язковому фінансовому контролю (див. *ст. 12 Закону України від 07.04.2011 р. «Про засади запобігання і протидії корупції»*). Тому одержання нею шляхом порушення обмежень щодо використання службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей неправомірної вигоди майнового характеру забороняється (*статті 6–9 Закону від 07.04.2011 р.*), а в передбачених ст. 368² КК випадках визнається злочином.

Предметом злочину є неправомірна вигода майнового характеру, бо вона без законних на це підстав одержується або передається без-

оплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову в значному (ч. 1), великому (ч. 2) чи в особливо великому (ч. 3) розмірах, тобто коли становить суму, яка перевищує н.м.д.г. відповідно в сто, двісті або в п'ятсот разів (див. примітку до ст. 368² КК).

Об'єктивна сторона злочину характеризується активною поведінкою – діями, які можуть бути вчинені в таких, *альтернативно* зазначених у законі формах, як: а) *одержання* неправомірної вигоди службовою особою; б) *передача* нею такої вигоди близьким родичам, коло яких визначено в п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК (ст. 1 Закону від 07.04.2011 р.).

Обов'язковою умовою відповідальності за ст. 368² КК є *незаконний* характер збагачення, бо, *по-перше*, воно завжди пов'язане з порушенням обмежень щодо використання службового становища, тобто здійснюється з використанням такого становища і всупереч інтересам служби; *по-друге*, його предметом завжди є неправомірна вигода, бо вона отримується без законних на це підстав; *по-третє*, така вигода одержується або безоплатно, або за ціною, нижчою за мінімальну ринкову.

Ознаки такого збагачення наявні як тоді, коли суб'єкт незаконно одержує певні матеріальні блага (напр., збільшує свої майнові доходи), так і тоді, коли він позбавляється матеріальних витрат (напр., повністю або частково звільняється від оплати певних послуг за рахунок незаконно отриманих пільг). Проте кваліфікація діяння за ст. 368² КК виключається, якщо одержання неправомірної вигоди є ознакою об'єктивної сторони іншого (спеціального) складу злочину, який карається за відповідними статтями Особливої частини КК (напр., статті 191 чи 368 КК).

Одержання неправомірної вигоди – це її отримання службовою особою безпосередньо (особисто) для себе. Причому воно має місце не тільки тоді, коли така вигода надається (передається, вручається) винному іншою особою, тобто за наявності ситуації, коли прийняття такої вигоди однією особою обов'язково поєднане з її наданням іншою, а й у випадках, коли вигода отримується службовою особою за рахунок вчинення нею самою тих чи інших дій, результатом яких є незаконне її збагачення (напр., безоплатне використання службовою особою транспортних засобів чи іншого майна підприємства, службове зловживання чи підроблення офіційних документів, внаслідок чого особа звільняється від певних платежів тощо).

Таким чином, незаконне збагачення суб'єкта у разі *одержання* ним неправомірної вигоди може здійснюватися двома способами: а) або шляхом її надходження до винного від іншої особи, тобто внаслідок надання останньою такої вигоди та її прийняття службовою особою; б) або за рахунок вчинення відповідних дій самою службовою особою без надання такої вигоди іншою особою.

Передача неправомірної вигоди – це наділення нею близьких родичів суб'єкта. Причому така передача має місце не тільки тоді, коли неправомірна вигода спочатку одержується самою службовою особою і лише потім передається нею її близьким родичам, а й тоді, коли така вигода самою службовою особою попередньо не одержується, а одразу ж поступає на адресу родичів. Таке тлумачення закону засноване на тому, що деякі різновиди неправомірної вигоди (наприклад, послуги з безоплатного лікування або пільги з оплати освіти чи оздоровлення, право на безоплатний проїзд у транспорті тощо) неможливо спочатку одержати особисто і тільки потім передати іншим особам.

Таким чином, незаконне збагачення суб'єкта у разі *передачі* ним неправомірної вигоди близьким родичам також може здійснюватися двома способами: а) або шляхом попереднього одержання такої вигоди особисто самою службовою особою з подальшим наданням її родичам; б) або за рахунок безпосереднього наділення родичів такою вигодою без попереднього її одержання самою службовою особою.

Як одержання, так й передача вигоди при незаконному збагаченні можуть мати як *одноразовий*, так й *багаторазовий* характер. Тому у випадках, коли одержання (передача) неправомірної вигоди здійснювалися шляхом вчинення декількох дій, кожна з яких не досягає значного, великого чи особливо великого розміру збагачення, кваліфікація вчиненого за відповідною частиною ст. 368² КК можлива лише за умови, що кожна окрема така дія (епізод) охоплюються єдиним умислом винного і тим самим містять ознаки *продовжуваного злочину*.

За статтею 368² КК карається злочин із *формальним* складом, який є *закінченим* з моменту вчинення будь-якої із зазначених у диспозиції дій, але за умови, якщо неправомірна вигода була при цьому *фактично* одержана чи передана в окресленому законом розмірі. Якщо ж умисел винного було спрямовано на збагачення в зазначених у законі розмірах, але з причин, що не залежать від його волі, не був реалізо-

ваний, вчинене є готуванням чи замахом на злочин. При цьому готування до злочину, передбаченого ч. 1 ст. 368² КК, у силу ч. 2 ст. 14 КК не тягне за собою кримінальної відповідальності, бо належить до злочинів невеликої тяжкості (ч. 2 ст. 12 КК).

Відповідальність за ст. 368² КК настає лише за таке незаконне збагачення, яке вчинене *за відсутності* ознак, зазначених у ст. 368 КК. Тому розглядуваний злочин слід відмежовувати від передбаченого ст. 368 КК за такими ознаками:

- за ст. 368 КК карається не тільки одержання неправомірної вигоди, а й прийняття пропозиції, обіцянки її надати чи прохання про її надання, тоді як за ст. 368² КК – тільки одержання чи передача такої вигоди близьким родичам;

- за ст. 368 КК, окрім іншого, карається лише одержання неправомірної вигоди, тоді як за ст. 368² КК – не тільки одержання, а й передача такої вигоди близьким родичам;

- за ст. 368 КК одержання неправомірної вигоди службовою особою завжди є результатом її надання з боку іншої особи, тоді як за ст. 368² КК одержання такої вигоди може здійснюватися не тільки шляхом її надходження від іншої особи, а й за рахунок вчинення незаконних дій самою службовою особою без надання такої вигоди іншою особою;

- за ст. 368 КК одержання неправомірної вигоди завжди *обумовлено* (пов'язано із) вчиненням (невчиненням) службовою особою дій з використанням влади чи службового становища в інтересах особи, яка надає таку вигоду, чи в інтересах третіх осіб. Отже, одержання такої вигоди за ст. 368 КК завжди пов'язане з її наданням, а останнє виступає способом схиляння (шляхом підкупу) службової особи до вчинення (невчинення) певних дій. За ст. 368² КК така обумовленість відсутня, бо як одержання, так і передача неправомірної вигоди *не пов'язані* зі схилянням винного до вчинення (невчинення) ним дій з використанням свого службового становища в чіїхось інтересах (напр., незаконний дарунок надається «на всяк випадок» для встановлення дружніх стосунків зі службовою особою, або остання наділяється певними пільгами задля створення можливості звернення до неї за сприянням у майбутньому тощо);

- за ч. 1 ст. 368 КК одержання неправомірної вигоди без обтяжуючих обставин є закінченим злочином з моменту прийняття винним

хоча б її частини, тоді як за будь-якою частиною ст. 368² КК злочин визнається закінченим лише за умови одержання винним такої вигоди у певному, чітко визначеному в законі, розмірі.

Суб'єктивна сторона злочину – *прямий умисел, мета* одержати неправомірну вигоду і *корисливі мотиви*. При незаконному збагаченні у формі передачі неправомірної вигоди близьким родичам, службова особа також повинна усвідомлювати, що така вигода передається саме їм, і бажає цього.

Суб'єкт злочину – *спеціальний*: лише службова особа публічного права. Близькі родичі службової особи, яким передається неправомірна вигода, відповідальності за ст. 368² КК не несуть.

Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК).

Цей злочин нерозривно пов'язаний з передбаченим ст. 368 КК і, перш за все, загальним для них є *предмет* злочину – неправомірна вигода, яка має вартісний вимір і носить майновий характер. Якщо запропонована, обіцяна чи надана неправомірна вигода була здобута злочинним шляхом або її збут (розповсюдження) містить ознаки певного складу злочину, вчинене кваліфікується за сукупністю відповідних злочинів. Так само кваліфікується вчинене і в тому випадку, коли дії, передбачені ст. 369 КК, є способом схиляння (підбурювання) службової особи до вчинення нею іншого (крім передбаченого ст. 368 КК) злочину (напр., службового підроблення чи зловживання).

Об'єктивна сторона злочину характеризується активною поведінкою – діями, які *альтернативно* перелічені в ч. 1 ст. 368³ КК і можуть виражатися в будь-якій з таких їх форм, як:

- *пропозиція* надати неправомірну вигоду – висловлення службовій особі з боку винного у будь-якій формі наміру про надання їй або третій особі такої вигоди (*див. п. 3 примітки до ст. 354 КК*);

- *обіцянка* надати неправомірну вигоду – висловлення такого самого наміру, але з повідомленням про час, місце, спосіб надання такої вигоди (*див. п. 3 примітки до ст. 354 КК*);

- *надання* неправомірної вигоди – наділення службової чи з її відома та за згодою третьої особи такою вигодою, тобто давання, вручення, передача їй особисто або через посередників такої вигоди в речовій (напр., передача грошових коштів) або не речовій (напр.,

надання пільг, послуг) формі й прийняття (одержання) службовою особою хоча б частини такої вигоди.

Форма і способи повідомлення про намір надати неправомірну вигоду, а також самого акту надання такої вигоди можуть бути різними (особисто чи через посередників, відкрито чи завуальовано, усно чи письмово, за допомогою конклюдентних дій, шляхом направлення листа, електронного повідомлення засобами Інтернет або мобільного зв'язку, шляхом відправлення посилки, переказу тощо) і на кваліфікацію не впливають.

Прийняття такої пропозиції чи обіцянки службовою особою, на адресу якої вони спрямовані, не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину. Тому відмова службової особи від пропозиції чи обіцянки надати їй неправомірну вигоду не виключає відповідальності особи за пропозицію чи обіцянку її надати. Що ж стосується надання такої вигоди, як закінченого злочину, то обов'язковою його ознакою є прийняття (одержання) службовою особою хоча б її частини. Якщо неправомірна вигода не була прийнята (одержана) службовою особою з причин, що не залежать від волі особи, яка її надавала, вчинене кваліфікується як *замах* (ст. 15 КК) на її надання.

Відповідальність за вказані дії настає за *умови*, якщо неправомірна вигода пропонувалася, обіцялася чи надавалася: а) службовій особі публічного права або (з її відома та за згодою) третій особі; б) за (для) вчинення (невчинення) такою службовою особою з використанням влади чи службового становища дії (дій); в) в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи.

Таким чином, пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК) завжди тісно пов'язані з прийняттям нею цієї пропозиції, обіцянки чи одержанням такої вигоди (ст. 368 КК), бо *виступають способом схиляння* (шляхом підкупу) *службової особи до використання нею свого службового становища для вчинення (невчинення) обумовлених вигодою дій в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третіх осіб.*

За статтею 369 КК карається злочин: а) або з *усіченим* складом, коли його об'єктивна сторона вичерпується фактом доведення до

відома службової особи публічного права пропозиції чи обіцянки надати їй неправомірну вигоду, б) або з *формальним* складом, коли об'єктивна сторона полягає в наданні такої вигоди і прийнятті (одержанні) хоча б її частини службовою особою. З моменту вчинення цих дій злочин вважається *закінченим*.

Оскільки за ст. 369 КК вчинення злочину вичерпується самим фактом доведення до відома службової особи пропозиції, обіцянки про надання неправомірної вигоди чи фактичним наданням такої, для кваліфікації не має значення: а) хто є власником матеріальних благ, які пропонуються, обіцяються чи надаються як така вигода; б) чи діє той, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду за власною ініціативою або від імені (на прохання, за рекомендацією, дорученням, розпорядженням, наказом) інших осіб; в) чи пропонує, обіцяє або надає він таку вигоду у своїх особистих або в інтересах третіх осіб; г) чи є ці треті особи фізичними або юридичними.

Кваліфікуючими ознаками злочину є: а) вчинення його повторно (ч. 2); б) за попередньою змовою групою осіб (ч. 3) або організованою групою чи її учасником (ч. 4); в) якщо неправомірна вигода надавалася службовій особі, яка займає відповідальне (ч. 3) або особливо відповідальне (ч. 4) становище.

Повторним цей злочин визнається, якщо він відповідає ознакам ст. 32 КК і був вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який зі злочинів, передбачених статтями 354, 368, 368³, 368⁴ чи 369 КК (див. п. 4 примітки до ст. 354 КК).

Вчинення цього злочину *за попередньою змовою групою осіб* або *організованою групою* чи *її учасником* має відповідати ознакам цих форм співучасті, зазначеним у частинах 2 та 3 ст. 28 КК.

Ознаки службової особи, яка займає *відповідальне* чи *особливо відповідальне становище*, наведені в п. 2 примітки до ст. 368 КК. Причому за частинами 3 і 4 ст. 369 КК *відповідальне і особливо відповідальне становище службової особи* визнаються кваліфікуючими ознаками цього злочину лише стосовно такої форми (способу) його вчинення, як *надання* неправомірної вигоди. Тому пропозиція чи обіцянка надати службовій особі, яка займає таке становище, неправомірну вигоду (за відсутності інших кваліфікуючих ознак) тягне за собою відповідальність лише за ч. 1 ст. 369 КК.

Суб'єктивна сторона злочину – *прямий умисел*, причому винний усвідомлює, що пропонує, обіцяє чи передає неправомірну вигоду саме як незаконну винагороду і лише службовій особі публічного права. Відсутність такого усвідомлення (напр., внаслідок обману або зловживання довірою) виключає кваліфікацію діяння за ст. 369 КК. За частинами 3 і 4 ст. 369 КК винний повинен також усвідомлювати, що надає неправомірну вигоду саме такій службовій особі публічного права, яка займає відповідальне (ч. 3) чи особливо відповідальне (ч. 4) становище. Якщо ж він помилявся в цьому, вчинене кваліфікується лише як замах на надання вигоди саме такій службовій особі. Мотиви та мета злочину можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають.

Суб'єкт злочину – будь-яка особа, що досягла 16-річного віку.

Частина 5 ст. 369 КК передбачає *спеціальний вид* звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинення дій, передбачених у ст. 369 КК, яке може відбутися лише за сукупності таких *обов'язкових умов*: а) якщо стосовно особи були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди (*див. п. 5 примітки до ст. 354 КК і аналіз ч. 3 ст. 368 КК*) і б) після надання такої вигоди, але в) до повідомлення особі про підозру у вчиненні нею злочину вона г) добровільно заявила про те, що сталося, г) органу, службова особа якого згідно з законом має право повідомляти про підозру.

Із цих приписів закону випливає, *по-перше*, що таке звільнення можливе лише у випадках, коли стосовно особи, яка надала неправомірну вигоду, не тільки мало місце її вимагання, а й після цього особа добровільно заявила про те, що сталося, відповідним органам влади.

По-друге, автором такої заяви повинна бути *саме та особа, яка надала вигоду* – виконавець (співвиконавець) злочину, бо на інших його співучасників положення ч. 5 ст. 369 КК не поширюються і вони підлягають відповідальності на загальних підставах.

По-третє, заява має бути *добровільною*, тобто такою, в основу якої покладено самостійно прийняте особою рішення, яке зроблено за власною волею, без примусу і з будь-яких мотивів, але не у зв'язку з тим, що про вчинений нею злочин стало відомо відповідним органам влади.

По-четверте, адресатом заяви є *орган*, службова особа якого наділена за законом правом повідомляти про підозру (див. статті 276–279 КПК).

По-п'яте, форма заяви може бути різною (усна, письмова, зроблена по телефону тощо), але її *змістом* є відповідна інформація про вчинений злочин, якою володіє особа, що його вчинила. *По-шосте*, заява має бути *своєчасною*, тобто відбутися до повідомлення особі про підозру у вчиненні нею цього злочину (див. статті 276, 278 КПК).

Звільнення особи від кримінальної відповідальності за ч. 5 ст. 369 КК не означає, що в її діях відсутній склад злочину. Тому така особа не може визнаватися потерпілим і претендувати на повернення їй предмета злочину. Проте в діях особи, яка у зв'язку з вимоганням у неї неправомірної вигоди, але до її надання звернулася до правоохоронних органів і за їх згодою надала їй з метою викриття вимагача, склад злочину, передбачений ст. 369 КК, відсутній. Тому така особа *не звільняється* від кримінальної відповідальності на підставі ч. 5 ст. 369 КК, а згідно з п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК *не підлягає* відповідальності за відсутністю в її діях складу злочину.

Зловживання впливом (ст. 369² КК).

У цій статті встановлено відповідальність за два *окремих* (самостійних) склади злочинів: а) пропозицію, обіцянку чи надання неправомірної вигоди (ч. 1) та б) прийняття пропозиції, обіцянки або одержання такої вигоди (частини 2 і 3), *спільним* для яких є **предмет** злочину – неправомірна вигода, ознаки якої наведені в примітці до ст. 364¹ КК (див. § 2 цього розділу). При цьому закон не визначає розмір неправомірної вигоди, за наявності якого настає відповідальність за цей злочин, тому це питання вирішується у кожному окремому випадку, виходячи з конкретних обставин справи та з урахуванням положень ч. 2 ст. 11 КК.

Об'єктивна сторона злочину за ч. 1 ст. 369² КК має складну структуру, бо характеризує активну поведінку – дії, що вчиняються одразу двома особами: а) одна з яких пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду для (за) здійснення впливу на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, тобто *схиляє* до одержання такої вигоди, б) а інша – особа-посередник – або про-

понує надати їй, тобто *схиляє* до надання, або обіцяє (погоджується) за запропоновану, обіцяну чи надану (одержану нею) чи третьою особою неправомірну вигоду, здійснити такий вплив¹.

Таким чином, за ч. 1 ст. 369² КК *ініціатором* пропозиції, обіцянки неправомірної вигоди, тобто *підбурювачем* до її одержання, може бути як особа, що зацікавлена у здійсненні впливу на особу, уповноважену на виконання функцій держави (далі – уповноважена особа), так й особа-посередник, яка, зі свого боку, теж може пропонувати (ініціювати), тобто *схиляти* до надання їй чи третій особі такої вигоди для здійснення впливу на уповноважену особу.

Така конструкція диспозиції свідчить, що хоча за ч. 1 ст. 369² КК і карається злочин а) або з *усіченим* складом (за умови пропозиції чи обіцянки надати неправомірну вигоду), б) або з *формальним* складом (за умови надання такої вигоди), однак питання про момент його закінчення необхідно вирішувати *диференційовано*:

– у разі *надання* неправомірної вигоди злочин визнається *закінченим* з моменту одержання посередником хоча б її частини, бо прийняття (одержання) ним свідчить про досягнення взаємної згоди щодо здійснення впливу на уповноважену особу, яка відбулася між особою, яка одержала таку вигоду, і особою, яка її надала;

– у разі ж *пропозиції* чи *обіцянки* надати таку вигоду для (за) здійснення впливу на уповноважену особу, злочин визнається *закінченим* з моменту доведення змісту такої пропозиції чи обіцянки до відома особи-посередника, але *за умови*, що остання або сама ініціює надати їй таку вигоду, або у відповідь на пропозицію чи обіцянку її надати, яка виходить від іншої особи, у свою чергу, обіцяє (погоджується) здійснити вплив на уповноважену особу. Якщо ж такої згоди (взаємного погодження) досягнуто не було, вчинене кваліфікується як замах (ст. 15 КК) на злочин, передбачений ч. 1 ст. 369² КК.

Об'єктивна сторона злочину за ч. 2 ст. 369² КК також характеризується активною поведінкою – *діями*, які вчиняються вже тільки з боку *особи-посередника* і можуть полягати в їх здійсненні в одній з таких форм, як: а) прийняття пропозиції, обіцянки щодо надання

¹ Про зміст понять «пропозиція, обіцянка, надання, одержання неправомірної вигоди» див. аналіз статей 368 і 369 КК у § 2 цього розділу. Про поняття та види осіб, уповноважених на виконання функцій держави, див. ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції».

неправомірної вигоди за вплив на уповноважену особу; б) одержання (прийняття) такої вигоди за вплив на уповноважену особу; в) пропозиція чи обіцянка здійснити вплив на уповноважену особу за умови надання неправомірної вигоди, тобто *схиляння* (підбурювання) до її надання.

За частиною 2 ст. 369² КК також карається злочин: а) або з *усіченим* складом, коли його об'єктивна сторона вичерпується прийняттям посередником пропозиції, обіцянки про надання йому неправомірної вигоди чи полягає в доведенні до відома особи з боку самого посередника пропозиції чи обіцянки здійснити вплив за умови надання йому такої вигоди; б) або з *формальним* складом, коли злочин визнається закінченим з моменту одержання (прийняття) посередником хоча б частини такої вигоди.

За частиною 3 ст. 369² КК настає відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої (фізичної або юридичної) особи за вплив на уповноважену особу, якщо вчинене діяння було *поєднане з вимаганням* такої вигоди.

По-перше, вимагання неправомірної вигоди стосується лише випадків її надання/одержання, бо прийняття пропозиції чи обіцянки її надати, які полягають у виявленні однією особою *добровільного наміру* щодо надання такої вигоди іншій особі, не може бути одночасно поєднане з її вимаганням.

По-друге, у ч. 3 ст. 369² КК не наводиться визначення вимагання і не вказується на які-небудь специфічні його ознаки, притаманні саме цьому злочину.

По-третє, у п. 5 примітки до ст. 354 КК хоча і наводиться поняття вимагання, але його використання *обмежено* колом злочинів, передбачених лише статтями 354, 368, 368³ та 368⁴ КК, при скоєнні яких: а) такий спосіб одержання неправомірної вигоди можуть застосовувати не будь-які особи, а тільки такі *спеціальні суб'єкти* (працівник підприємства, організації чи установи, який не є службовою особою, службова особа або така, що надає публічні послуги), які б) супроводжують вимогу надати їм таку вигоду погрозою вчиненням (невчиненням) дій з використанням *становища, яке вони займають* (ст. 354 КК), *наданих їм повноважень* (статті 368³, 368⁴ КК) або *влади чи службового становища* (ст. 368 КК) або умисним створенням завдяки такому становищу чи повноваженням умов, які загрожують

спричиненням шкідливих наслідків правам і законним інтересам особи, яка внаслідок цього і вимушена надати неправомірну вигоду.

По-четверте, вимагання неправомірної вигоди за ч. 3 ст. 369² КК у цілому відповідає його ознакам, наведеним в п. 5 примітки до ст. 354 КК, бо воно теж пов'язане з вимогою надати таку вигоду, підкріпленою загрозою спричинення шкоди правоохоронюваним інтересам особи, яка внаслідок цього і вимушена надати неправомірну вигоду.

По-п'яте, співпадаючи більшістю своїх ознак, вимагання за ч. 3 ст. 369² КК все-таки відрізняється від аналогічного способу вчинення злочинів, передбачених статтями 354, 368, 368³ та 368⁴ КК, бо воно *не може бути обумовлено використанням особою становища, яке вона займає, наданих їй повноважень, влади чи службового становища*. У протилежному випадку, одержання неправомірної вигоди, поєднане з її вимаганням, тягне за собою відповідальність не за ч. 3 ст. 369² КК, а за відповідними частинами статей 354, 368, 368³ чи 368⁴ КК (*про ознаки вимагання див. аналіз ст. 368 КК*).

Вчинення злочину, передбаченого ст. 369² КК, завжди пов'язане зі здійсненням з боку особи-посередника впливу на прийняття рішення уповноваженою особою. Але що стосується самого впливу: способу та форм його здійснення, діянь, що становлять його зміст, наслідків їх вчинення, характеру рішення (законне чи незаконне), яке прийнято особою, щодо якої здійснено вплив, – все це перебуває *поза межами* об'єктивної сторони розглядуваного злочину. Проте якщо здійснення такого впливу містить ознаки певного складу злочину (напр., якщо він здійснюється шляхом погрози вбивством або внаслідок нього уповноважена особа зловживає своїм службовим становищем), вчинене підлягає самостійній кваліфікації за відповідними статтями Особливої частини КК. Так само, якщо особа пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду посереднику, схилиючи останнього здійснити вплив злочинним шляхом (напр., із застосуванням насильства), вчинене повинно додатково кваліфікуватися як підбурювання до цього злочину.

Суб'єктивна сторона злочину за ч. 1 ст. 369² КК – *прямий* умисел, будь-які мета і мотиви, а за частинами 2 і 3 цієї статті – *прямий* умисел, *мета* одержати неправомірну вигоду і *корисливі* мотиви.

Суб'єкт злочину за ч. 1 ст. 369² КК – будь-яка особа (в тому числі і службова або така, що надає публічні послуги), яка досягла 16-річ-

ного віку. Але суб'єктом цього злочину може бути лише та особа, *яка пропонує, обіцяє чи надає* неправомірну вигоду, бо дії іншої особи – посередника, який обіцяє (погоджується) здійснити вплив на уповноважену особу за надання неправомірної вигоди, – за ч. 1 цієї статті не караються і виступають лише необхідною складовою об'єктивної сторони цього злочину.

Суб'єктом злочину за частинами 2 і 3 ст. 369² КК також може бути будь-яка особа (в тому числі й службова або така, що надає публічні послуги), але лише в тому випадку, коли зазначені в диспозиції частини 2 або 3 цієї статті і вчинені нею дії *не обумовлені* її службовим становищем чи наданими їй повноваженнями. У протилежному випадку, тобто коли умовою надання неправомірної вигоди є здійснення впливу на уповноважену особу з використання для цього особою-посередником свого службового становища чи наданих їй повноважень, вчинене кваліфікується за відповідними частинами статей 368, 368³, 368⁴, 369 КК.

§ 3. Злочини, які посягають на нормальну службову діяльність в юридичних особах приватного права

Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364¹ КК).

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 364¹ КК, характеризується: 1) діянням, яке полягає у використанні особою своїх повноважень всупереч інтересам юридичної особи приватного права; 2) наслідками у вигляді істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб; 3) причинним зв'язком між діянням та наслідками (*див. § 1 цього розділу*).

Злочин може бути вчинений як шляхом активної поведінки – дії, так і шляхом *бездіяльності*. Обов'язковими ознаками діяння є: а) використання особою своїх повноважень; б) вчинення його всупереч інтересам юридичної особи приватного права.

Під *використанням повноважень* слід розуміти реалізацію прав чи виконання обов'язків, що обумовлені посадою, яку займає служ-

бова особа приватного права. Такі діяння можуть бути вчинені лише в межах наданих цій службовій особі повноважень. Обсяг повноважень такої особи встановлюється відповідно до законодавства та певних актів юридичної особи приватного права (напр., статут, положення, інструкція, наказ). Не можуть бути віднесені до зловживання повноваженнями використання значимості займаної особою посади, власного авторитету або родинних, дружніх та інших особистих зв'язків.

Діяння вважається вчиненням *всупереч інтересам* юридичної особи приватного права, якщо воно є незаконним і суперечить тим цілям й завданням, заради вирішення яких створюється така юридична особа, а її службові особи наділяються певними повноваженнями. Причому під інтересами юридичної особи приватного права слід розуміти лише такі, які мають законний (правомірний) характер, тобто не суперечать законодавству і суспільним інтересам.

Істотною шкодою вважається така, яка в *сто і більше разів* перевищує н.м.д.г. Така шкода може полягати у наслідках як матеріального, так й нематеріального характеру, а також у їх поєднанні (*див. § 1 цього розділу*).

Форми зловживання повноваженнями можуть бути різними і залежать від характеру, змісту та обсягу наданих особі повноважень. До зловживання повноваженнями можна, зокрема, віднести неправомірне використання праці підлеглих осіб в особистих інтересах службової особи, незаконне використання належного підприємству транспорту, обладнання чи іншого майна для власних потреб, укладення угод від імені юридичної особи, але в особистих інтересах, нецільове використання грошових коштів або іншого майна юридичної особи приватного права тощо.

За статтею 364¹ КК встановлено відповідальність за злочин із *матеріальним* складом, який є *закінченим* з моменту настання наслідків, зазначених у законі. Відсутність вказаних наслідків може свідчити про незакінчений злочин за умови спрямованості діяння на досягнення цих наслідків або про адміністративний чи дисциплінарний проступок.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується *умислом*, який може бути *прямим або непрямим*. Обов'язковими ознаками

суб'єктивної сторони цього злочину є також: а) корисливий *мотив* і б) спеціальна *мета* – одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб.

Суб'єкт злочину *спеціальний* – службова особа юридичної особи приватного права (див. § 1 цього розділу).

За частиною 2 ст. 364¹ КК карається те саме діяння, якщо воно спричинило *тяжкі наслідки* (див. § 1 цього розділу).

Зловживання службовою особою приватного права своїми повноваженнями, яке було способом заволодіння чужим майном, є спеціальним видом службового зловживання, яке слід кваліфікувати за частинами 2–5 ст. 191 КК. Складання, видача завідомо неправдивих офіційних документів, внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення офіційних документів є спеціальним видом зловживання службовою особою юридичної особи приватного права своїми повноваженнями, відповідальність за яке настає за ст. 366 КК і додаткової кваліфікації за ст. 364¹ КК не потребує.

Поняття *неправомірної вигоди*, яке наведено у примітці до ст. 364¹ КК, характеризується в законі шляхом вказівки на: 1) перелік цінностей (благ), які є різновидами такої вигоди – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи; 2) перелік можливих діянь з цими цінностями – їх пропонують, обіцяють, надають або одержують; 3) незаконність таких діянь – їх вчиняють без законних на те підстав. Неправомірна вигода завжди має майновий характер, тобто її вартість у всіх випадках може бути виражена в грошовій формі.

Під *грошовими коштами* розуміється готівка, кошти на рахунках в казначействі, у банках та депозити до запитання (див. абз. 2 п. 3 Положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України 28 грудня 2009 р. № 1541 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 28 січня 2010 р. за № 103/17398 // ОВУ. – 2010. – № 7. – Ст. 352).

Майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки (див. ч. 1 ст. 190 ЦК).

Переваги – особливі привілеї, що створюють додаткові можливості для конкретних осіб, які вигідно відрізняють їх від інших (напр., зменшення обсягу трудових обов'язків зі збереженням повної оплати праці).

Пільги – додаткові права або повне чи часткове звільнення від виконання певних обов’язків, що надаються окремим категоріям осіб (напр., звільнення від сплати комунальних платежів у будинках відомчого житлового фонду).

Послуги – діяльність виконавця з надання замовнику певного блага, яке споживається в процесі вчинення цієї діяльності. Послуги можуть бути матеріального (напр., ремонт квартири, транспортного засобу, побутової техніки) або нематеріального (напр., перевірка приміщення на наявність спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, надання професійних консультацій) характеру.

Нематеріальні активи – право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об’єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, у тому числі набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами (див. підп. 14.1.120 п. 14.1 ст. 14 ПДК).

Якщо у статтях 368, 368², 368³, 368⁴, 369, 369² КК неправомірна вигода є *предметом* злочинів, передбачених цими статтями, то в статтях 364, 364¹, 365² КК це поняття використовується для описання *мети* злочину. Крім того, поняття неправомірної вигоди використовується також у ст. 370 КК як характеристика окремих ознак провокації підкупу.

Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368³ КК).

У цій статті передбачена відповідальність за два *самостійних* склади злочинів: а) за пропозицію, обіцянку, надати неправомірну вигоду за надання такої вигоди або прохання про її надання (частини 1 і 2); б) за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання такої вигоди (частини 3 і 4), *спільним* для яких є *предмет* злочину – *неправомірна вигода*, під якою згідно з приміткою до ст. 368³ КК розуміються грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, що перевищують 1,5 н.м.д.г., або нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав.

Із цих приписів закону випливає, що предмет підкупу за ст. 368³ КК характеризується низкою *обов'язкових ознак*, які свідчать, що: а) вигода є *неправомірною*, тобто такою, яку пропонують, обіцяють, надають, одержують або приймають пропозицію, обіцянку про її надання чи з проханням про надання якої звертаються, *без законних на те підстав*; б) вигода має *майновий* характер, тобто її вартість завжди може бути оцінена в грошовій формі; в) розмір неправомірної вигоди щодо грошових коштів, іншого майна, переваг, пільг та послуг повинен перевищувати 1,5 н.м.д.г., а щодо нематеріальних активів (*про їх поняття див. підп. 14.1.120 п. 14.1 ст. 14 ПДК*) може бути будь-яким.

Об'єктивна сторона злочину за частинами 1 і 2 ст. 368³ КК характеризується активною поведінкою – *діями*, які *альтернативно* зазначені в ч. 1 цієї статті і вчиняються у будь-якій з таких їх форм, як: а) пропозиція, б) обіцянка, в) надання неправомірної вигоди; в) прохання її надати (*про зміст цих понять див. § 2 цього розділу*).

За частинами 1 і 2 ст. 368³ КК карається злочин: а) або з *усіченим* складом, коли його об'єктивна сторона вичерпується фактом доведення пропозиції, обіцянки чи прохання надати неправомірну вигоду до відома особи, на адресу якої вони спрямовані; б) або з *формальним* складом, коли його об'єктивна сторона полягає в наданні такої вигоди і одержанні (прийнятті) службовою особою хоча б її частини. З моменту вчинення цих дій злочин вважається *закінченим*, незалежно від того, а) чи погодилася службова особа з пропозицією, обіцянкою надати їй неправомірну вигоду; б) чи були вчинені (не вчинені) нею у відповідь на пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди дії, обумовлені такою вигодою; в) чи збиралася вона їх вчиняти. У разі ж прохання з боку службової особи надати їй неправомірну вигоду злочин визнається *закінченим* незалежно від того, чи погодилася особа, до якої звернулися з цим проханням, задовольнити його, чи було воно фактично задоволене нею, і чи збиралася вона його у дійсності задовольнити.

Суб'єктивна сторона злочину за частинами 1 і 2 ст. 368³ КК – *прямий умисел* і будь-які мотиви, а стосовно прохання надати неправомірну вигоду – *прямий умисел, мета* одержати таку вигоду та *корисливі* мотиви. При цьому до змісту вини входить не тільки бажання вчинити зазначені дії, а й усвідомлення винним належності особи,

якій пропонується, обіцяється чи надається неправомірна вигода, до числа службових осіб приватного права.

Суб'єкт пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди – будь-яка особа, що досягла 16 років, а суб'єкт прохання про надання такої вигоди – *спеціальний*: службова особа приватного права.

За частиною 2 ст. 368³ КК карається вчинення тих самих дій: а) повторно або б) за попередньою змовою групою осіб чи в) організованою групою. *Повторним* визнається злочин, який відповідає ознакам ст. 32 КК і вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 354, 368, 368³, 368⁴ чи 369 КК (*див. п. 4 примітки до ст. 354 КК*). Вчинення цього злочину за попередньою змовою групою осіб чи організованою групою має відповідати ознакам цих форм співучасті, зазначеним у частинах 2 та 3 ст. 28 КК.

Об'єктивна сторона злочину за ч. 3 ст. 368³ КК полягає у вчиненні суб'єктом будь-якої з таких дій, як: а) прийняття пропозиції б) обіцянки про надання неправомірної вигоди або в) одержання такої вигоди для себе чи третьої особи (*про зміст цих понять див. § 2 цього розділу*).

Прийняття пропозиції чи обіцянки надати неправомірну вигоду є злочином з усіченим складом, а одержання такої вигоди – з *формальним*, які визнаються *закінченими* з моменту вчинення відповідних дій.

Суб'єктивна сторона злочину за частинами 3 і 4 ст. 368³ КК – *прямий умисел, мета* одержати неправомірну вигоду і *корисливі* мотиви. При цьому до змісту вини входить усвідомлення винним, що вигода, яку йому пропонують, обіцяють чи яку він одержує, є неправомірною і бажання її одержати для подальшого володіння, користування і розпорядження нею на свій власний розсуд. Особливістю вини є наявність *спільного* умислу як особи, що пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, так й особи, що приймає пропозицію, обіцянку надати їй таку вигоду або фактично її одержує.

Суб'єкт злочину – *спеціальний*: службова особа приватного права.

За частиною 4 ст. 368³ КК кваліфікуються дії, передбачені ч. 3 цієї статті, вчинені: а) повторно (*див. п. 4 примітки до ст. 354 КК*) або б) за попередньою змовою групою осіб (*див. § 2 цього розділу*) чи в) поєднані з вимаганням неправомірної вигоди (*див. п. 5 примітки до ст. 354 КК і § 2 цього розділу*).

Зі змісту ст. 368³ КК випливає, що відповідальність за будь-які передбачені в ній дії настає лише за умов, якщо вони здійснювалися: а) за (для) вчинення (невчинення) службовою особою приватного права б) з використанням наданих їй повноважень дії (дій) в) в інтересах того, хто пропонує, обіцяє, погоджується з проханням надати чи надає неправомірну вигоду, або в інтересах третіх осіб.

Дія чи бездіяльність вважаються вчиненими службовою особою з використанням наданих їй повноважень, якщо вона могла або повинна була їх вчинити (не вчиняти), використовуючи для цього надану їй владу або організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції, які вона здійснює.

У частині 5 ст. 368³ КК закріплено *спеціальний вид* звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду службовій особі приватного права, за наявності передбачених в законі *обов'язкових умов* (див. § 2 цього розділу).

§ 4. Злочини, які посягають на нормальну службову діяльність в юридичних особах як публічного, так і приватного права

Службове підроблення (ст. 366 КК).

Предметом злочину є *офіційний документ*, визначення якого наведено у примітці до ст. 358 КК, згідно з якою зазначений документ повинен відповідати таким ознакам:

- він містить певну інформацію (дані, відомості, свідоцтва, показання);
- остання зафіксована на будь-якому матеріальному носії (папір, магнітна, кіно-, відео- або фотоплівка, дискета тощо);
- документ складається з дотриманням визначених законом форм (довідка, наказ, протокол, постанова тощо);
- має передбачені законом реквізити (бланк, штамп, печатка, підпис тощо);
- інформація, що міститься в документі: а) або підтверджує, посвідчує певні події, явища, факти, які спричиняють чи здатні спричинити наслідки правового характеру, б) або може бути використана як документи – докази у правозастосовчій діяльності;

– документ складається, видається чи посвідчується повноважними (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб публічного чи приватного права, а також окремими громадянами, у тому числі самозайнятими особами (див. підп. 14.1.226 ст. 14 ПДК), яким законом надано право у зв'язку з їх професійною чи службовою діяльністю складати, видавати чи посвідчувати певні види документів.

Офіційними документами можуть бути визнані й ті, що виходять від приватних осіб, за умови якщо вони посвідчені від імені відповідного органу, юридичної особи уповноваженими службовими чи іншими компетентними особами або надходять до відання (діловодства) цих органів чи організацій або передаються їм для зберігання чи використання.

Об'єктивна сторона злочину характеризується активною поведінкою – діями, які *альтернативно* зазначені в ч. 1 ст. 366 КК і можуть полягати в будь-якій з таких їх форм, як: а) складання неправдивих офіційних документів; б) їх видача; в) внесення до документів неправдивих відомостей; г) інше підроблення документів. Хоча в диспозиції ч. 1 ст. 366 КК і вказується на підроблення документів, тобто це поняття використовується лише в множині, але склад цього злочину наявний як тоді, коли дії винного виявилися у підробленні декількох офіційних документів, так і тоді, коли вони полягали у підробленні лише одного такого документа.

Складання неправдивих документів – повне виготовлення документа, що містить інформацію, яка повністю або частково не відповідає дійсності.

Видача неправдивих документів – надання (передача, вручення) його фізичним або юридичним особам або випуск в обіг такого документа, зміст якого повністю або частково не відповідає дійсності і який був складений або службовою особою, яка його видала, або іншою службовою особою. Видача неправдивого документа є і в тому випадку, якщо документ був складений приватною особою, але потім був посвідчений службовою особою і виданий нею фізичним чи юридичним особам від імені тієї організації, яку вона представляє.

Внесення до документів неправдивих відомостей – включення до дійсного (справжнього) офіційного документа, який зберігає належні форму та реквізити, інформації, яка повністю або частково не відповідає дійсності.

Інше підроблення документів – повна або часткова зміна його змісту, форми чи реквізитів, але не за рахунок внесення до нього неправдивих відомостей, а шляхом їх виправлень, підчищень, дописок, витравлювань, зміни букв чи цифр тощо.

За частиною 1 ст. 366 КК карається злочин із *формальним* складом, який є *закінченим* з моменту вчинення хоча б однієї з зазначених у ній дій.

За частиною 2 ст. 366 КК карається службове підроблення, що спричинило *тяжкі наслідки* (див. § 1 цього розділу), тобто передбачений *матеріальний* склад злочину, який є *закінченим* з моменту настання таких наслідків. Якщо умисел винного було спрямовано на заподіяння тяжких наслідків, які не настали з причин, що не залежать від його волі, вчинене кваліфікується як замах – за ст. 15 та ч. 2 ст. 366 КК. Тяжкі наслідки повинні перебувати у причинному зв'язку із вчиненим підробленням офіційного документа.

Суб'єктивна сторона злочину за ч. 1 ст. 366 КК – *прямий умисел*, бо винний діє *завідомо*, усвідомлюючи неправдивий характер відомостей, що внесені ним або іншою особою до офіційного документа, і бажаючи скласти такий документ або видати його іншій особі.

За частиною 2 ст. 366 КК злочин може бути вчинений як з *прямим*, так й з *непрямим умислом*. При цьому психічне ставлення суб'єкта щодо вчинених ним дій може полягати лише в умисній, а щодо спричинення тяжких наслідків – як в умисній, так й у необережній формі вини. Але і в останньому випадку злочин не перетворюється на необережний і у цілому залишається *умисним*, оскільки визначальним для характеристики його суб'єктивної сторони є психічне ставлення винного до вчинених ним дій – підроблення офіційних документів – яке завжди є умисним, бо не залежить ні від того, чи потягли за собою ці дії зазначені в законі наслідки, ні від того, що у разі їх фактичного спричинення психічне ставлення винного до їх настання полягало лише в необережній формі вини.

Мотиви та мета злочину можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають.

Якщо службове підроблення вчиняється лише як готування до іншого злочину або видача такого документа містить ознаки замаху на інший злочин, вчинене кваліфікується за ст. 366 КК і як готування (ст. 14 КК) чи замах (ст. 15 КК) до (на) вчинення відповідного зло-

чину. За сукупністю кваліфікується вчинене і тоді, коли службове підроблення виступає способом вчинення іншого закінченого злочину (напр., за ч. 2 ст. 191 КК) або для приховування раніше вчиненого злочину. Проте, якщо службове підроблення є необхідною ознакою об'єктивної сторони іншого складу злочину (напр., за ч. 2 ст. 372 КК) або утворює спеціальний його склад (напр., ч. 2 ст. 158, ч. 3 ст. 160 КК), вчинене кваліфікується лише за такою спеціальною нормою.

Суб'єкт злочину – службова особа як публічного, так й приватного права (частини 3 і 4 ст. 18 КК).

Службова недбалість (ст. 367 КК).

Об'єктивна сторона злочину характеризується такими ознаками, як: а) діяння – невиконання (*бездіяльність*) або неналежне виконання (*дія*) службових обов'язків, яке сталося через несумлінне ставлення до них; б) наслідки у вигляді істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам фізичних чи юридичних осіб, державним чи громадським інтересам (ч. 1) чи спричинення тяжких наслідків (ч. 2); в) причинний зв'язок між зазначеним діянням та його наслідками.

При вчиненні службової недбалості шляхом *бездіяльності* винний повністю не виконує покладені на нього службові обов'язки, а у разі вчинення її шляхом *дії* – виконує такі обов'язки, але неналежним чином – не так, як того потребують інтереси служби, не відповідно до закону та умов, що склалися, або відповідно до них, але неякісно, неточно, неповно, несвоєчасно, поверхово, у протиріччі зі встановленим порядком тощо.

Вказівка закону на те, що порушення службових обов'язків сталося *через несумлінне ставлення* до них характеризує перш за все об'єктивну сторону вчиненого і свідчить про те, що службова особа не тільки *повинна була*, а й *мала реальну можливість* виконати покладені на неї службові обов'язки належним чином. Тому для наявності об'єктивної сторони злочину необхідно встановити: а) нормативний акт, яким визначаються повноваження службової особи і окреслюється коло її службових обов'язків; б) чи мала вона реальну можливість належним чином виконати ці обов'язки в умовах, що склалися; в) у чому саме виявилися порушення службових обов'язків і які наслідки вони спричинили; г) чи перебувають допущені порушення у причинному зв'язку з наслідками, що настали.

Для кваліфікації злочину за ст. 367 КК діяння службової особи повинно бути зумовлене її *службовим становищем*, а дії, які вона не виконала чи виконала неналежним чином, входили в коло її службових обов'язків. Тому порушення не службових, а інших (напр., професійних) обов'язків, не може розглядатися як службова недбалість і кваліфікується за наявності до того підстав за іншими, наприклад, статтями 131, 139, 140 КК. Не може бути застосована ст. 367 КК і тоді, коли несумлінне ставлення винного до виконання своїх службових обов'язків передбачено як самостійний склад злочину в *спеціальних нормах* КК (напр., статті 271, 287 КК).

Вказівка закону на *несумлінне ставлення* службової особи до виконання службових обов'язків виключає можливість кваліфікації діяння як службова недбалість у випадках, коли істотна шкода була заподіяна внаслідок недосвідченості, недостатньої кваліфікації, відсутності належних навичок або з інших обставин, що не залежать від службової особи і виключають реальну можливість належного виконання покладених на неї службових обов'язків. Виключається відповідальність за цей злочин і тоді, коли службова особа не виконує чи виконує неналежним чином свої службові обов'язки за наявності обставин, передбачених статтями 39 чи 40 КК.

Службова недбалість – це злочин із *матеріальним* складом і за ч. 1 ст. 367 КК визнається *закінченим* із моменту заподіяння істотної шкоди, а за ч. 2 цієї статті – спричинення тяжких наслідків (*див. § 1 цього розділу*).

Суб'єктивна сторона злочину найчастіше виявляється у *необережній* формі вини. Однак не виключається службова недбалість й тоді, коли свідоме порушення суб'єктом своїх службових обов'язків тягне за собою зазначені в ст. 367 КК наслідки, спричинення яких винний хоча й не бажав, але свідомо припускав (напр., у ситуації, коли цінний вантаж, що прибув на залізничну станцію, було розкрадено через те, що начальник станції не виконав свої службові обов'язки і не виставив охорону, байдуже ставлячись до можливості розкрадання вантажу або безпідставно розраховуючи, що про його збереження може подбати і сам вантажоодержувач). У цьому та аналогічних випадках винний передбачає настання наслідків через порушення ним своїх службових обов'язків, не бажає їх спричинення, але свідомо припускає таку можливість, що свідчить про вчинення ним службової

недбалості саме з непрямым умислом, бо за таких умов у скоєному відсутні ознаки службового зловживання (статті 364 або 364¹ КК), суб'єктивна сторона якого характеризується не тільки умисною формою вини, а й завжди припускає наявність спеціальної мети – прагнення одержати неправомірну вигоду, і корисливих мотивів, якими керується винний.

Суб'єкт злочину – *спеціальний*: службова особа публічного чи приватного права (частини 3 і 4 ст. 18 КК).

Провокація підкупу (ст. 370 КК).

Об'єктивна сторона злочину характеризується лише активною формою поведінки – *діями*, які полягають у *штучному* створенні обставин і умов (обстановки), тобто формуванні таких об'єктивно-предметних чинників, які зумовлюють вчинення особою одного або декількох з таких злочинів, як: а) пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди (частини 1 і 2 статей 368³, 368⁴, ст. 369 КК) або б) прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди (ст. 368, частини 3 і 4 статей 368³, 368⁴ КК).

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину є *використання* суб'єктом для провокації підкупу свого *службового становища*. При цьому винний, використовуючи своє службове становище, може провокувати пропозицію, обіцянку, надання неправомірної вигоди як йому особисто, так й створювати обставини і умови для прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди іншими службовими особами або особами, які надають публічні послуги. Якщо ж штучно створюючи відповідну обстановку, провокатор підкупу не використовує для цього своє службове становище і діє виключно як приватна особа, то залежно від конкретних обставин справи він несе відповідальність лише як організатор, підбурювач чи пособник злочинів, передбачених статтями 368, 368³, 368⁴ або 369 КК.

Конкретні способи провокації можуть бути різними: натяки, поради, пропозиції, прохання, умовляння, рекомендації, вказівки тощо. Найчастіше ці способи виступають як *схиляння* особи до вчинення *конкретного* злочину, передбаченого статтями 368, 368³, 368⁴ або 369 КК. У таких випадках провокація підкупу є ні чим іншим, як *підбурюванням* (ч. 4 ст. 27 КК) до вчинення злочину, яке повністю охоплюється ст. 370 КК і не потребує додаткової кваліфікації, бо за таких

умов передбачений цією статтею злочин є *спеціальним видом підбурювання*.

Але провокація підкупу може полягати не тільки у схилянні (підбурюванні) до вчинення конкретного злочину, а й у висловленні різного роду натяків, припущень, застережень, створенні штучних перешкод і труднощів, які спрямовані на породження у особи переконання в тому, що питання, у вирішенні яких вона зацікавлена, можуть бути розв'язані лише шляхом підкупу. Не виключається і використання такого способу провокації, як обман, коли винний здійснює її шляхом поширення неправдивої інформації (чуток) про можливість вирішення тих чи інших питань лише за допомогою підкупу. Як провокацію слід розцінювати, наприклад, дії службової особи правоохоронних органів, яка під час перевірки діяльності комерційної структури, бажаючи спровокувати й викрити її керівника, направляє до нього свого співробітника з пропозицією про вирішення питань, які виникли, за допомогою надання неправомірної вигоди. Провокація буде і в тому випадку, коли, наприклад, під час офіційного прийому громадянина службова особа натякає (попереджає, застерігає, висловлює припущення), що вирішення його питання потребує забагато часу, але є й інші (не офіційні) шляхи його вирішення, які прискорять цей процес.

Провокація підкупу може бути пов'язана зі співучастю службової особи-провокатора у вчиненні злочинів, передбачених статтями 368, 368³, 368⁴ або 369 КК. Якщо винний не тільки спровокував вчинення одного чи декількох з цих злочинів, а й організував його (ч. 3 ст. 27 КК) чи сприяв його вчиненню (ч. 5 ст. 27 КК), скоєне слід додатково кваліфікувати як співучасть у злочині за відповідними частинами ст. 27 і статтями 368, 368³, 368⁴ або 369 КК.

Провокація підкупу належить до злочинів з *усіченим* складом, який визнається *закінченим* із моменту створення відповідних обставин і умов (обстановки), незалежно від того, чи вчинила особа злочин, до якого вона провокувалася. Проте, якщо такий злочин завдяки провокації (у зв'язку з її здійсненням) усе-таки був учинений, це не виключає відповідальності того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку її надати чи одержав таку вигоду. Лише у тому випадку, якщо дії провокатора були пов'язані з вимаганням неправомірної вигоди і після її надання особа, яка була спровокована, добровільно і своєчасно заявила відповідним

органам про те, що сталося, вона звільняється від кримінальної відповідальності на підставі ч. 5 статей 368³, 368⁴ і 369 КК.

За частиною 2 ст. 370 КК карається провокація підкупу, вчинена службовою особою правоохоронних органів (див. аналіз ст. 365 КК).

Суб'єктивна сторона злочину – *прямий умисел*, бо службова особа *свідомо* створює обстановку, яка зумовлює пропонування, обіцянку, надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки її надати чи одержання такої вигоди, переслідуючи при цьому спеціальну *мету* – викрити особу, яка піддалася на таку провокацію. Відсутність такої мети виключає кваліфікацію дій за ст. 370 КК.

Суб'єкт провокації підкупу – *спеціальний* – службова особа як публічного, так і приватного права (частини 3 і 4 ст. 18 КК), а за ч. 2 ст. 370 КК – тільки така службова особа публічного права, яка є працівником правоохоронного органу.

Від провокації підкупу слід відрізнити правомірні дії, спрямовані на викриття злочину, коли за заявою службової особи або особи, яка надає публічні послуги, якій пропонують, обіцяють надати неправомірну вигоду, або за інформацією особи, яку просять надати таку вигоду чи у якій її вимагають, працівниками правоохоронних органів здійснюється правомірна оперативна діяльність із виявлення та затримання особи, яка вчинила зазначені дії (так звана «контрольована неправомірна вигода»). Правомірність таких дій обумовлюється тим, що у подібних випадках з боку відповідних осіб уже вчинені дії, які містять ознаки складів злочинів, передбачених статтями 368, 368³, 368⁴ або 369 КК.

§ 5. Злочини, які посягають на нормальну професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, здійснювану особами, які надають такі послуги

Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365² КК).

Об'єктивна сторона злочину за ч. 1 ст. 365² КК характеризується: 1) діянням, яке може бути вчинене як шляхом *дії*, так і *бездіяльності* і полягає у зловживанні особою своїми повноваженнями, які

їй надані в зв'язку зі здійсненням професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; 2) наслідками у вигляді істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб; 3) причинним зв'язком між діянням та наслідками (див. § 1 цього розділу).

За статтею 365² КК карається злочин із *матеріальним* складом, який є *закінченим* з моменту настання зазначених у законі наслідків. Відсутність таких наслідків може свідчити про незакінчений злочин за умови спрямованості діяння на досягнення цих наслідків або про адміністративний чи дисциплінарний проступок.

Зловживання повноваженнями є протиправним використанням особою наданих їй повноважень у зв'язку зі здійсненням професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Такі діяння можуть бути вчинені лише *в межах* наданих цій особі повноважень з надання публічних послуг, але *всупереч* тим цілям та завданням, заради досягнення і вирішення яких вона ними наділяється. Характер, зміст та обсяг повноважень, коло обов'язків, що визначають компетенцію особи, встановлюються законами, постановами, наказами, положеннями, інструкціями, актами індивідуальної дії та договорами тощо. Так, судовий експерт відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 13 Закону України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ «Про судову експертизу» (ВВРУ. – 1994. – № 28. – Ст. 232) має право проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законом. Таким чином, його повноваження у вказаному випадку будуть визначатись законодавством та договором.

Конкретні форми зловживання повноваженнями особами, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, можуть бути різноманітними і залежать від змісту наданих повноважень та сфери їх використання. Правомірна реалізація своїх повноважень виключає відповідальність особи, яка надає публічні послуги, за ст. 365² КК.

Істотною шкодою, якщо вона полягає у завданні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка *в сто і більше разів* перевищує н.м.д.г. Така шкода може полягати у наслідках як матеріального, так й нематеріального характеру, а також у їх поєднанні (див. § 1 цього розділу).

Суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом, який може бути *прямим або непрямим*. До обов'язкових ознак суб'єктивної сторони також належать: а) корисливий *мотив*; б) спеціальна *мета* – отримання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб.

За частиною 2 ст. 365² КК карається те саме діяння, вчинене стосовно: а) неповнолітньої особи; б) недієздатної особи; в) особи похилого віку або г) повторно.

Неповнолітньою є малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (див. п. 12 ч. 1 ст. 3 КПК).

Відповідно до ч. 1 ст. 39 ЦК фізична особа може бути визнана судом *недієздатною*, якщо вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними.

Особами похилого віку визнаються такі, які досягли пенсійного віку, встановленого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року (див. ст. 10 Закону України від 16 грудня 1993 р. № 3721-ХІІ «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» // ВВРУ. – 1994. – № 4. – Ст. 18). Беручи до уваги положення ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (ОВУ. – 2003. – № 33. – Ст. 1770), особами похилого віку, якщо це чоловіки, визнаються особи, які досягли 60 років, а також особи, яким до досягнення цього віку залишилося не більш як півтора року. Визнання жінок особами похилого віку здійснюється залежно від двох показників: а) досягнення ними віку від 55 до 60 років; б) встановлення певної, передбаченої у законі, дати їх народження, залежно від якої визначається точний вік, з якого така людина вважається особою похилого віку. Крім того, до жінок похилого віку належать також особи, яким до досягнення встановленого віку залишилося не більш як півтора року.

У зв'язку з наведеним вказану кваліфікуючу ознаку можна інкримінувати особі лише за умови, якщо вона *усвідомлює*, що зловживає своїми повноваженнями щодо чоловіка, який досяг 58 років 6 місяців, або щодо жінки, відносно якої суб'єкт злочину повинен не тільки усвідомлювати певний її вік (55–60 років), а й дату її народження.

Проте, якщо особа усвідомлює, що жінка вже досягла 58 років 6 місяців, необхідність усвідомлення дати її народження відпадає.

Ознака *повторності* встановлюється відповідно до положень ст. 32 КК з урахуванням роз'яснень, наведених у постанові Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. № 7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» (БВСУ. – 2010. – № 7). Так, якщо особа, що надає публічні послуги, вчинила два зловживання повноваженнями, ознаки яких охоплюються ч. 1 ст. 365² КК, і за вчинення попереднього її не було засуджено, кожен із злочинів, які утворюють повторність, має бути предметом самостійної кримінально-правової оцінки. Це означає, що перший злочин, який входить до повторності, необхідно кваліфікувати за ч. 1 ст. 365² КК, а другий – за ч. 2 ст. 365² КК з урахуванням повторності як кваліфікуючої ознаки цього злочину. Якщо ж кожен із злочинів, що утворюють повторність, спричинив тяжкі наслідки, то їх кваліфікація здійснюється лише за ч. 3 ст. 365² КК.

Відповідальність за ч. 2 ст. 365² КК настає лише за умови, якщо суб'єкт усвідомлював в момент вчинення злочину наявність хоча б однієї із зазначених у цій частині статті кваліфікуючих ознак. Зловживання повноваженнями особою, яка надає публічні послуги, при помилковому уявленні про присутність таких кваліфікуючих ознак, тоді як у дійсності вони були відсутні, повинно кваліфікуватись як замах на вчинення даного злочину – за ст. 15 і ч. 2 ст. 365² КК.

За частиною 3 ст. 365² КК карається те саме діяння, якщо воно спричинило *тяжкі наслідки* (див. § 1 цього розділу). За цією ж частиною статті кваліфікується й таке зловживання повноваженнями особою, яка надає публічні послуги, що не тільки спричинило тяжкі наслідки, а й має одну чи декілька кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 365² КК. Додаткова кваліфікація при цьому ще й на ч. 2 ст. 365² КК не потрібна.

Суб'єкт злочину *спеціальний* – особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг.

До числа таких осіб закон відносить, *по-перше*, аудиторів, нотаріусів, оцінювачів, експертів, арбітражних керуючих, незалежних посередників, членів трудового арбітражу, третейських суддів (під час виконання цих функцій).

Аудитор – фізична особа, яка має сертифікат, що визначає її кваліфікаційну придатність на заняття аудиторською діяльністю на території України (ч. 1 ст. 4 Закону України від 22 квітня 1993 р. № 3125-XII «Про аудиторську діяльність» // ВВРУ. – 1993. – № 23. – Ст. 243).

Нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності (ч. 1 ст. 3 Закону України від 2 вересня 1993 р. № 3425-XII «Про нотаріат» // ВВРУ. – 1993. – № 39. – Ст. 383).

Оцінювач – громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка склала кваліфікаційний іспит та одержала кваліфікаційне свідоцтво оцінювача відповідно до вимог закону (ч. 1 ст. 6 Закону України від 12 липня 2001 р. № 2658-III «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» // ВВРУ. – 2001. – № 47. – Ст. 251).

Експерт – особа, яка має необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань (ч. 1 ст. 10 Закону України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII «Про судову експертизу» // ВВРУ. – 1994. – № 28. – Ст. 232; статті 66 КАС, 69 КПК, 53 ЦПК; абз. 5 ч. 6 ст. 4 Закону України від 10 лютого 1995 р. № 51/95-ВР «Про наукову і науково-технічну експертизу» // ВВРУ. – 1995. – № 9. – Ст. 56).

Арбітражний керуючий – фізична особа, призначена господарським судом у встановленому порядку в справі про банкрутство як розпорядник майна, керуючий санацією або ліквідатор з числа осіб, які отримали відповідне свідоцтво і внесені до Єдиного реєстру арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) України (абз. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України від 14 травня 1992 р. № 2343-XII «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» // ВВРУ. – 1992. – № 31. – Ст. 440).

Незалежний посередник – визначена за спільним вибором сторін колективного трудового спору (конфлікту) особа, яка сприяє встановленню взаємодії між сторонами, проведенню переговорів, бере участь у виробленні примирною комісією взаємоприйнятного рішення

(ст. 10 Закону України від 3 березня 1998 р. № 137/98-ВР «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» // ВВРУ. – 1998. – № 34. – Ст. 227).

Член трудового арбітражу – фахівець, експерт або інша особа, яка залучена сторонами колективного трудового спору (конфлікту) до трудового арбітражу, що приймає рішення по суті даного спору (конфлікту) (див. ст. 11 Закону України від 3 березня 1998 р. № 137/98-ВР «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» // ВВРУ. – 1998. – № 34. – Ст. 227).

Третейський суддя – фізична особа, призначена чи обрана сторонами у погодженому сторонами порядку або призначена чи обрана відповідно до закону для вирішення спорів у третейському суді (абз. 3 ст. 2 Закону України від 11 травня 2004 р. № 1701-IV «Про третейські суди» // ВВРУ. – 2004. – № 35. – Ст. 412).

По-друге, суб'єктом даного злочину може бути й інша особа, яка: 1) не є державним службовцем чи посадовою особою місцевого самоврядування і 2) здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, які характеризуються такими ознаками:

а) вони спрямовані на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків юридичних або фізичних осіб;

б) порядок та форма їх надання визначені органами держави чи місцевого самоврядування;

в) результати надання цих послуг, як правило, оформлюються офіційним документом;

г) такі послуги породжують наслідки правового характеру.

Підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368⁴ КК).

У цій статті передбачена відповідальність за два *самостійних* склади злочинів: а) пропозиція, обіцянка, надання неправомірної вигоди та прохання її надати (частини 1 і 2); б) прийняття пропозиції, обіцянки або одержання такої вигоди (частини 3 і 4), *спільним* для яких є **предмет** злочину – неправомірна вигода (див. § 2 цього розділу).

Об'єктивна сторона злочину за частинами 1 і 2 ст. 368⁴ КК характеризується активною поведінкою – діями, які *альтернативно* зазначені в ч. 1 цієї статті і можуть виражатися у будь-якій з таких їх форм, як: а) пропозиція, б) обіцянка, в) надання неправомірної вигоди; в) прохання надати таку вигоду (*про зміст цих понять див. § 2 цього розділу*).

За частинами 1 і 2 ст. 368⁴ КК карається злочин: а) або з усіченим складом, коли його об'єктивна сторона вичерпується фактом доведення пропозиції, обіцянки чи прохання надати неправомірну вигоду до відома особи, на адресу якої вони спрямовані; б) або з формальним складом, коли його об'єктивна сторона полягає в наданні такої вигоди і одержанні (прийнятті) особою, яка надає публічні послуги, хоча б її частини. З моменту вчинення цих дій злочин є *закінченим*, незалежно від того: а) чи погодилася особа, що надає публічні послуги, з пропозицією чи обіцянкою надати їй неправомірну вигоду, б) чи були вчинені (не вчинені) нею у відповідь на ці звернення або надання такої вигоди дії, обумовлені такою вигодою, і в) чи збиралася вона їх вчиняти. У разі ж прохання з боку особи, яка надає публічні послуги, надати їй неправомірну вигоду, злочин є *закінченим* незалежно від того, чи погодилася особа, до якої звернулися з цим проханням, задовольнити його, чи було воно фактично задоволене нею, і чи збиралася вона його у дійсності задовольнити.

Суб'єктивна сторона злочину за частинами 1 і 2 ст. 368⁴ КК – *прямий умисел* і будь-які мотиви, а стосовно прохання надати неправомірну вигоду – *прямий умисел*, *мета* одержати таку вигоду та *корисливі* мотиви. При цьому до змісту вини входить не тільки бажання вчинити зазначені дії, а й усвідомлення належності особи, якій пропонується, обіцяється чи надається неправомірна вигода, до числа тих, які надають публічні послуги.

Суб'єкт пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди – будь-яка особа, що досягла 16 років, а суб'єкт прохання про надання такої вигоди – *спеціальний*: особа, яка надає публічні послуги.

За частиною 2 ст. 368⁴ КК карається вчинення тих самих дій: а) повторно або б) за попередньою змовою групою осіб чи в) організованою групою. *Повторним* визнається злочин, який відповідає ознакам ст. 32 КК і вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 354, 368, 368³, 368⁴ чи 369 КК (див. п. 4 примітки до ст. 354 КК). Вчинення цього злочину за *попередньою змовою групою осіб* чи *організованою групою* має відповідати ознакам цих форм співучасті, зазначеним у частинах 2 та 3 ст. 28 КК.

Об'єктивна сторона злочину за ч. 3 ст. 368⁴ КК полягає у вчиненні суб'єктом будь-якої з таких *дій*, як: а) прийняття пропозиції б) обіцянки надати неправомірну вигоду або в) одержання такої ви-

годи для себе чи третьої особи (*про зміст цих понять див. § 2 цього розділу*).

Прийняття пропозиції чи обіцянки надати неправомірну вигоду є злочином з усіченим складом, а одержання такої вигоди – з *формальним*, які визнаються *закінченими* з моменту вчинення відповідних дій.

Суб'єктивна сторона злочину за частинами 3 і 4 ст. 368⁴ КК – *прямий умисел*, *мета* одержати неправомірну вигоду і *корисливі* мотиви. До змісту вини також входить усвідомлення винним, що вигода, яку йому пропонують, обіцяють чи яку він одержує, є неправомірною, і бажання її одержати для подальшого володіння, користування і розпорядження нею на свій власний розсуд. Особливістю вини є наявність *спільного* умислу як особи, що пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, так й особи, що приймає пропозицію, обіцянку надати їй таку вигоду або фактично її одержує.

Суб'єкт злочину – *спеціальний*: особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг (*див. аналіз ст. 365² КК*).

За частиною 4 ст. 368⁴ КК кваліфікуються дії, передбачені ч. 3 цієї статті, вчинені: а) повторно (*див. п. 4 примітки до ст. 354 КК*) або за попередньою змовою групою осіб (*див. § 2 цього розділу*) чи б) поєднані з вимаганням неправомірної вигоди (*див. § 2 цього розділу*).

Зі змісту ст. 368⁴ КК випливає, що відповідальність за будь-які передбачені в ній дії настає лише за умов, якщо вони здійснюються: а) за (для) вчинення (невчинення) особою, яка надає публічні послуги, б) з використанням наданих їй повноважень дії (дій) в) в інтересах того, хто пропонує, обіцяє, погоджується з проханням надати чи надає неправомірну вигоду, або в інтересах третіх осіб.

Дія чи бездіяльність вважаються вчиненими особою, яка надає публічні послуги, з використанням наданих їй повноважень, якщо вона могла або повинна була їх вчинити (не вчиняти), використовуючи для цього саме ті повноваження, які надають їй право і створюють реальну можливість під час здійснення професійної діяльності надавати такі послуги.

У частині 5 ст. 368⁴ КК передбачено *спеціальний вид* звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду особі, що надає публічні послуги, за наявності передбачених у законі *обов'язкових умов* (*див. § 2 цього розділу*).

РОЗДІЛ II

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АКТИ, НОРМАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ І СУДОВА ПРАКТИКА

КРИМІНАЛЬНА КОНВЕНЦІЯ про боротьбу з корупцією

Додатково див. Статус Конвенції
станом на 10 квітня 2002 року,
Додатковий протокол
від 15 травня 2003 року

ДАТА ПІДПИСАННЯ: 27.01.99 р.
ДАТА РАТИФІКАЦІЇ УКРАЇНОЮ: 18.10.2006 р¹.
ДАТА НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ: 01.03.2010 р.

Офіційний переклад

Преамбула

Держави – члени Ради Європи та інші держави, які підписали цю Конвенцію, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами, визнаючи важливість активізації співробітництва між іншими державами, що підписали цю Конвенцію, переконані у необхідності здійснювати у невідкладному порядку спільну кримінальну політику, спрямовану на захист суспільства від корупції, включаючи ухвалення відповідних нормативно-правових актів і життєвих превентивних заходів, наголошуючи, що корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, чесність та соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвитку і загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства, вважаючи, що ефективна боротьба із корупцією вимагає розширення, активізації та

¹ Ратифіковано Законом України від 18 жовтня 2006 року № 252-V із заявою (Офіц. вісн. України. – 2006. – № 44. – Ст. 2939).

поліпшення міжнародного співробітництва у кримінальних справах, вітаючи останні події, які ще більше поглиблюють на міжнародному рівні розуміння та співробітництво у справі боротьби із корупцією, включаючи заходи Організації Об'єднаних Націй, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Всесвітньої організації торгівлі, Організації американських держав, ОЕСР і Європейського Союзу, беручи до уваги Програму дій проти корупції, ухвалену Комітетом міністрів Ради Європи у листопаді 1996 року, на виконання рекомендацій Дев'ятнадцятої Конференції міністрів юстиції європейських країн (Валлетта, 1994 рік), відзначаючи у цьому зв'язку важливість участі держав, які не є членами Ради Європи, у діяльності Ради, спрямованій проти корупції, а також вітаючи їхній цінний внесок у реалізацію Програми дій проти корупції, відзначаючи також, що Резолюція № 1, ухвалена на 21-й Конференції міністрів юстиції європейських країн (Прага, 1997 рік), закликає до швидкого впровадження Програми дій проти корупції та рекомендує, зокрема, якнайскоріше укласти кримінальну конвенцію, яка передбачала б скоординоване визнання злочинів, пов'язаних із корупцією, злочинними, посилення співробітництва у галузі переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні таких злочинів, а також ефективний механізм для подальших дій, відкритий для держав-членів і держав, які не є членами Ради Європи, на рівних засадах, беручи до уваги, що глави держав і урядів держав – членів Ради Європи з нагоди їхньої другої зустрічі, що відбулася у Страсбурзі 10–11 жовтня 1997 року, вирішили шукати спільні шляхи подолання ризиків, які створює зростання корупції, та ухвалили План дій, у якому Комітетові міністрів, крім іншого, доручається забезпечити якнайскорішу розробку міжнародно-правових документів відповідно до Програми дій проти корупції з метою розвитку співробітництва у галузі боротьби із корупцією, включаючи її зв'язки із організованою злочинністю та відмиванням грошей, враховуючи також, що у резолюції (97) 24, яка стосується 20 керівних принципів боротьби із корупцією та яку Комітет міністрів ухвалив 6 листопада 1997 року на своєму 101-му засіданні, підкреслюється необхідність якнайскорішої розробки міжнародно-правових документів відповідно до Програми дій проти корупції, з огляду на прийняття Комітетом міністрів на своєму 102-му засіданні 4 травня 1998 року резолюції (98) 7, що дозволяє укладення часткової та розширеної угоди про створення «Групи держав проти корупції (ГРЕКО)», яка

спрямовуватиме свою діяльність на розширення можливостей її членів у галузі боротьби із корупцією шляхом здійснення контролю за виконанням ними своїх зобов'язань у цій галузі, домовились про таке:

ГЛАВА I

Використання термінів

Стаття 1

Використання термінів

Для цілей цієї Конвенції:

а) вираз «посадова особа» тлумачиться за змістом визначення «державного службовця», «публічної посадової особи», «мера», «міністра» чи «судді» у національному законодавстві та у кримінальному праві держави, де відповідна особа виконує такі функції;

б) термін «суддя», наведений вище у підпункті (а), включає прокурорів і осіб, які обіймають посаду судді;

с) у випадку судового переслідування державної посадової особи іншої держави переслідуюча держава може застосовувати визначення державної посадової особи тільки у тій мірі, у якій це визначення сполучне із її національним законодавством;

д) «юридична особа» означає будь-яке утворення, яке має такий статус за діючим національним законодавством, за винятком держав або інших державних органів, які здійснюють владні повноваження, та міждержавних міжнародних організацій.

ГЛАВА II

Заходи, яких необхідно вжити на національному рівні

Стаття 2

Дача хабара національним державним посадовим особам

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне обіцяння, пропонування чи надання будь-якою особою прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-яким посадовим особам, для них особисто чи для інших осіб, з метою заохочення їх до виконання чи невиконання своїх службових обов'язків.

Стаття 3

Одержання хабара національними державними посадовими особами

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне вчинення вимагання чи одержання будь-якими посадовими особами прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги, для них особисто чи для інших осіб, або прийняття пропозиції чи обіцянки надання такої переваги з метою виконання чи невиконання ними своїх службових обов'язків.

Стаття 4

Хабарництво членів національних представницьких органів

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо вони вчиняються посадовою особою, що є членом будь-якого національного представницького органу, який здійснює законодавчі або виконавчі повноваження.

Стаття 5

Хабарництво іноземних державних посадових осіб

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо вони вчиняються посадовою особою будь-якої іншої держави.

Стаття 6

Хабарництво членів іноземних представницьких органів

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо в них задіяна будь-яка особа, що є членом будь-якого представницького органу, який виконує законодавчі або виконавчі функції у будь-якій іншій державі.

Стаття 7

Дача хабара у приватному секторі

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне надання під час здійснення підприємницької діяльності обіцянки, пропонування чи дачі прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-яким особам, які обіймають керівні посади у приватних підприємствах або працюють на них у будь-якій якості, для них особисто чи для інших осіб, з метою заохочення їх до виконання чи невиконання наданих їм повноважень на порушення їхніх обов'язків.

Стаття 8

Одержання хабара у приватному секторі

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне вчинення під час здійснення підприємницької діяльності вимагання чи одержання прямо чи опосередковано будь-якими особами, які обіймають керівні посади у приватних підприємствах або працюють на них у будь-якій якості, будь-якої неправомірної переваги чи обіцянки такої вигоди для них особисто чи для інших осіб або прийняття пропозиції чи обіцянки отримання такої переваги з метою заохочення їх до виконання чи невиконання наданих їм повноважень на порушення їхніх обов'язків.

Стаття 9

Хабарництво посадових осіб міжнародних організацій

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо в них задіяна будь-яка посадова особа або інший співробітник, який працює за контрактом, за змістом положень про персонал, будь-якої міжнародної чи наднаціональної організації чи органу, членом якого є відповідна Сторона, та будь-якою відрядженою чи невідрядженою особою, яка здійснює повноваження, що відповідають повноваженням таких посадових осіб або співробітників.

Стаття 10

Хабарництво членів міжнародних парламентських асамблей

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статті 4, якщо в них задіяні будь-які члени парламентських асамблей міжнародних або наднаціональних організацій, членом яких є відповідна Сторона.

Стаття 11

Хабарництво суддів і посадових осіб міжнародних судів

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення визнання у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо в них задіяні будь-які особи, що обіймають посаду судді, або посадові особи будь-якого міжнародного суду, юрисдикцію якого визнала відповідна Сторона.

Стаття 12

Зловживання впливом

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне вчинення обіцяння, пропонування чи надання прямо або опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-якій особі, яка заявляє чи підтверджує, що вона може за винагороду зловживати впливом на прийняття рішень будь-якою особою, згаданою у статтях 2, 4–6 і 9–11, незалежно від того, чи така неправомірна перевага призначена для неї особисто чи для іншої особи, а також вимагання, одержання або прийняття пропозиції чи обіцянки надання такої переваги у винагороду за такий вплив незалежно від того, чи такий вплив дійсно здійснюється, чи призводить до бажаного результату.

Стаття 13

Відмивання доходів, отриманих від злочинів, пов'язаних із корупцією

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму на-

ціональному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, що згадуються у пунктах 1 і 2 статті 6 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (ETS 141), на умовах, наведених у цих пунктах, якщо предикатний злочин є одним із злочинів, передбачених у статтях 2–12 цієї Конвенції, в тій мірі, в якій відповідна Сторона не зробила застереження чи заяви стосовно цих злочинів або не вважає такі злочини тяжкими з огляду законодавства в сфері відмивання доходів.

Стаття 14 **Фінансові злочини**

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення відповідальності у своєму національному законодавстві, що передбачає кримінальні чи інші санкції за нижченаведені умисні дії чи бездіяльність з метою вчинення, приховування чи маскуванню злочинів, згаданих у статтях 2–12, якщо Сторона не зробила відповідного застереження чи відповідної заяви:

- а) виписування чи використання рахунку або будь-якого іншого облікового документа чи запису, що містить недостовірну чи неповну інформацію;
- б) незаконне неоформлення запису про сплату.

Стаття 15 **Співучасть**

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за допомогу у вчиненні чи підбурювання до вчинення будь-якого із кримінальних злочинів, передбачених цією Конвенцією.

Стаття 16 **Імунітет**

Положення цієї Конвенції не впливатимуть на положення будь-якого договору, протоколу чи статуту, а також на інструменти їх впровадження у тому, що стосується позбавлення імунітету.

Стаття 17

Юрисдикція

1. Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання у своєму національному законодавстві підсудними кримінальні злочини, передбачені статтями 2–14 цієї Конвенції, якщо:

- а) злочини вчинено повністю або частково на її території;
- б) злочинець є її громадянином, посадовою особою чи членом одного із її національних представницьких органів;
- с) злочини вчинено однією із її посадових осіб чи одним із членів її національних представницьких органів або будь-якою особою, згаданою у статтях 9–11, яка водночас є її громадянином.

2. Кожна держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти чи свого документа про ратифікацію, прийняття, затвердження або приєднання може у заяві на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи повідомити про те, що вона залишає за собою право не застосовувати чи застосовувати лише в особливих випадках або за особливих умов правила підсудності, визначені у підпунктах b та c пункту 1 цієї статті чи будь-якій її частині.

3. Якщо Сторона використала можливість зробити застереження, як це передбачено у пункті 2 цієї статті, вона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для встановлення підсудності злочинів, що розглядаються у цій Конвенції, у випадках, коли правопорушник знаходиться на її території і вона його не видає іншій Стороні виключно на підставі його громадянства після отримання прохання про видачу.

4. Ця Конвенція не виключає можливості встановлення Стороною кримінальної юрисдикції відповідно до національного законодавства.

Стаття 18

Відповідальність юридичних осіб

1. Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення відповідальності юридичних осіб за передбачені цією Конвенцією кримінальні злочини – дачу хабара, зловживання впливом та відмивання доходів, – вчинені на їхню користь будь-якою фізичною особою, яка діяла незалежно або як представник того чи іншого органу юридич-

ної особи та яка обіймає керівну посаду у цій юридичній особі, із використанням:

- представницьких повноважень юридичної особи; чи
- повноважень приймати рішення від імені юридичної особи; чи
- повноважень здійснювати контроль за діяльністю юридичної особи;

а також за залучення такої фізичної особи до вищезазначених злочинів у якості співучасника чи підбурювача.

2. Крім випадків, передбачених у пункті 1, кожна Сторона вживатиме необхідних заходів для забезпечення відповідальності юридичної особи, коли неналежний контроль з боку фізичної особи, згаданої у пункті 1, призвів до вчинення в інтересах цієї юридичної особи кримінальних злочинів, наведених у пункті 1, фізичною особою, що їй підпорядковується.

3. Відповідальність юридичної особи за пунктами 1 та 2 не виключатиме кримінального переслідування фізичних осіб, які вчиняють кримінальні злочини, згадані у пункті 1, підбурюють до них або беруть у них участь.

Стаття 19

Санкції та заходи

1. З огляду на серйозний характер кримінальних злочинів, передбачених цією Конвенцією, кожна Сторона запроваджуватиме стосовно кримінальних злочинів, визначених у статтях 2–14, ефективні, адекватні та стримуючі санкції і заходи, включаючи, у разі вчинення таких злочинів фізичними особами, позбавлення волі із подальшою можливістю екстрадиції.

2. Кожна Сторона забезпечуватиме, щоб юридичним особам, притягнутим до відповідальності відповідно до пунктів 1 та 2 статті 18, призначалися ефективні, адекватні та стримуючі кримінальні або некримінальні санкції і заходи, включаючи штрафи.

3. Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення можливості конфіскації чи в інший спосіб вилучення засобів вчинення кримінальних злочинів і доходів, отриманих від кримінальних злочинів, визначених цією Конвенцією, чи власності, вартість якої відповідає таким доходам.

Стаття 20

Спеціалізовані органи

Кожна Сторона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення спеціалізації персоналу та органів на боротьбі із корупцією. Для того, щоб вони могли здійснювати свої функції ефективно та без будь-якого невинновданого тиску, вони повинні мати необхідну самостійність відповідно до основоположних принципів правової системи Сторони. Сторони забезпечуватимуть персоналу таких органів підготовку та фінансові ресурси, достатні для виконання його завдань.

Стаття 21

Співробітництво із національними органами та між ними

Кожна Сторона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для того, щоб органи державної влади та будь-яка посадова особа співробітничали із дотриманням національного законодавства із тими національними органами, які відповідають за розслідування та переслідування кримінальних злочинів:

а) шляхом інформування таких органів на свою власну ініціативу у тих випадках, коли є достатні підстави вважати вчиненням будь-який із кримінальних злочинів, визначених у статтях 2–14; або

б) шляхом надання таким органам на їхній запит будь-якої необхідної інформації.

Стаття 22

Захист помічників правосуддя та свідків

Кожна Сторона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення ефективного й належного захисту:

а) тих, хто повідомляє про кримінальні злочини, визначені у статтях 2–14, або в інший спосіб співробітничав із органами слідства та переслідування;

б) свідків, які дають показання стосовно цих злочинів.

Стаття 23

Заходи по сприянню збиранню доказів і конфіскації доходів

1. Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, – включаючи заходи, що дозволяють застосування спеціальних

слідчих методів із дотриманням національного законодавства, – які можуть бути необхідними для забезпечення їй можливості сприяти збиранню доказів у зв'язку із кримінальними злочинами, визначеними у статтях 2–14 цієї Конвенції, та ідентифікувати, вистежувати, заморожувати і заарештовувати засоби та доходи, отримані від корупції, чи власність, вартість якої відповідає таким доходам, до яких можуть застосовуватися заходи, передбачені у пункті 3 статті 19 цієї Конвенції.

2. Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення своїх судів або інших компетентних органів правом виносити постанови про подання банківської, фінансової або комерційної інформації чи про вилучення такої інформації для здійснення заходів, передбачених у пункті 1 цієї статті.

3. Банківська таємниця не може перешкоджати здійсненню заходів, передбачених у пунктах 1 і 2 цієї статті.

ГЛАВА III

Контроль за виконанням

Стаття 24

Контроль

Контроль за виконанням цієї Конвенції Сторонами здійснює Група держав проти корупції (ГРЕКО).

ГЛАВА IV

Міжнародне співробітництво

Стаття 25

Загальні принципи та заходи міжнародного співробітництва

1. Сторони якнайтісніше співпрацюватимуть одна з одною згідно із положеннями відповідних міжнародних договорів про міжнародне співробітництво у кримінальних справах чи домовленостей, досягнутих на основі однакового законодавства чи законодавчої взаємності, а також із дотриманням їхнього національного законодавства

з метою розслідування та переслідування кримінальних злочинів, визначених у цій Конвенції.

2. Якщо Сторони не є учасниками міжнародних договорів або домовленостей, наведених у пункті 1, застосовуються статті 26–31 цієї глави.

3. Статті 26–31 цієї глави застосовуються також у випадках, коли вони є більш сприятливими, ніж положення міжнародних договорів або домовленостей, наведених у пункті 1.

Стаття 26

Взаємна допомога

1. Сторони надаватимуть одна одній якнайширшу взаємну допомогу, швидко обробляючи запити, що надходять від органів, які відповідно до національного законодавства, мають право розслідувати чи переслідувати кримінальні злочини, визначені цією Конвенцією.

2. У наданні взаємної правової допомоги за пунктом 1 цієї статті може бути відмовлено, якщо, на думку запитуваної Сторони, задоволення запиту може зашкодити її основоположним інтересам, національному суверенітету, національній безпеці чи громадському порядку.

3. Сторони не можуть застосовувати правило таємності банківських операцій як підставу для відмови у будь-якому співробітництві за цією главою. Якщо це передбачає її національне законодавство, Сторона може вимагати, щоб запит про співробітництво, який передбачає зняття таємниці банківських операцій, скріплювався дозволом судді чи іншого судового органу, включаючи державних обвинувачів, що займається кримінальними справами.

Стаття 27

Екстрадиція

1. Кримінальні злочини, визначені цією Конвенцією, вважатимуться такими, що включені до будь-якого договору про екстрадицію, чинного між Сторонами, як злочини, що тягнуть видачу.

2. Якщо Сторона, яка зумовлює екстрадицію наявністю відповідного договору, отримує запит про екстрадицію іншій Стороні, з якою вона не має чинного договору про екстрадицію, вона може вважати цю Конвенцію правовою основою для видачі, коли йдеться про будь-який злочин, визначений цією Конвенцією.

3. Сторони, які не зумовлюють екстрадицію наявністю відповідного договору, у стосунках між собою визнають кримінальні злочини, визначені цією Конвенцією, такими, що тягнуть екстрадицію.

4. Екстрадиція здійснюватиметься відповідно до умов, передбачених у законодавстві запитуваної Сторони або чинних договорах про екстрадицію, включаючи підстави, на яких запитувана Сторона може відмовити у екстрадиції.

5. Якщо у екстрадиції за кримінальний злочин, передбачений цією Конвенцією, відмовляється виключно на підставі громадянства правопорушника, або якщо запитувана Сторона вважає, що вона має юрисдикцію над таким злочиним, запитувана Сторона передає справу до своїх компетентних органів для переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, якщо вона не домовилася про інше із запитуючою Стороною, й інформує належним чином останню про остаточні результати справи.

Стаття 28

Надання інформації за власною ініціативою

Без шкоди для свого розслідування чи провадження у справі Сторона може без попереднього запиту надіслати іншій Стороні інформацію про виявлені факти, якщо вона вважає, що повідомлення такої інформації може допомогти отримуючій Стороні у порушенні чи проведенні розслідування або провадження стосовно кримінальних злочинів, визначених цією Конвенцією, або може сприяти поданню такою Стороною запиту згідно із цією главою.

Стаття 29

Центральний орган

1. Сторони призначають центральний орган або у разі необхідності декілька центральних органів, які відповідають за подання запитів, надають відповіді на запити, зроблені відповідно до цієї глави та забезпечують виконання таких запитів або передачу їх до відповідних органів для виконання.

2. Кожна Сторона під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти чи свого документа про прийняття, затвердження або приєднання повідомляє Генеральному Секретарю Ради Європи назви та адреси органів, призначених на виконання пункту 1 цієї статті.

Стаття 30

Безпосередній зв'язок

1. Центральні органи підтримують між собою безпосередній зв'язок.

2. У термінових випадках запити про надання взаємодопомоги та повідомлення, що стосуються такої допомоги, можуть надсилатися безпосередньо судовими органами, включаючи державних обвинувачів, запитуючої Сторони таким самим органам запитуваної Сторони. У таких випадках копія подання надсилається одночасно центральному органу запитуваної Сторони через центральний орган запитуючої Сторони.

3. Будь-який запит або будь-яке повідомлення за пунктами 1 і 2 цієї статті може робитися через Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол).

4. Якщо запит надсилається відповідно до пункту 2 цієї статті, а отримуючий орган не має повноважень розглядати такий запит, отримуючий орган передає запит до компетентного національного органу і самостійно інформує про це запитуючу Сторону.

5. Запити чи повідомлення за пунктом 2 цієї статті, які не стосуються примусових заходів, можуть безпосередньо надсилатися компетентними органами запитуючої Сторони компетентним органам запитуваної Сторони.

6. Кожна держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти чи свого документа про прийняття, затвердження або приєднання може повідомити Генеральному Секретарю Ради Європи про те, що заради ефективності запити, зроблені за цією главою, мають надсилатися до її центрального органу.

Стаття 31

Інформація

Запитувана Сторона невідкладно інформує запитуючу Сторону про заходи, вжиті щодо запиту, зробленого за цією главою, та про остаточні результати таких заходів. Запитувана Сторона також невідкладно інформує запитуючу Сторону про будь-які обставини, що унеможливають виконання запланованих заходів або можуть суттєво його затримати.

ГЛАВА V

Прикінцеві положення

Стаття 32

Підписання та набрання чинності

1. Цю Конвенцію відкрито для підписання державами – членами Ради Європи та державами, які не є членами Ради Європи, але які брали участь у її розробці. Такі держави можуть висловити свою згоду на обов'язковість для них цієї Конвенції шляхом:

а) підписання без застереження щодо ратифікації, прийняття чи затвердження; або

б) підписання за умови ратифікації, прийняття чи затвердження з подальшою ратифікацією, прийняттям чи затвердженням.

2. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному Секретарю Ради Європи.

3. Ця Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку чотирнадцять держав висловили свою згоду на обов'язковість для них Конвенції відповідно до положень пункту 1 цієї статті. Будь-яка така держава, що не є членом Групи держав проти корупції (ГРЕКО) на час ратифікації, автоматично стає членом Групи у день набрання цією Конвенцією чинності.

4. Стосовно будь-якої держави, що підписала Конвенцію та що висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї Конвенції після набрання нею чинності, ця Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати висловлення нею своєї згоди про обов'язковість для неї Конвенції відповідно до положень пункту 1. Будь-яка держава, що підписала Конвенцію і що не є членом Групи держав проти корупції (ГРЕКО) на час ратифікації, автоматично стає членом Групи у день набрання цією Конвенцією чинності стосовно такої держави.

Стаття 33

Приєднання до Конвенції

1. Після набрання цією Конвенцією чинності Комітет міністрів Ради Європи після консультацій із Договірними державами – учасниками Конвенції може запропонувати Європейському Співтовариству, а також будь-якій державі, яка не є членом Ради Європи і яка не брала участі у розробці Конвенції, приєднатися до цієї Конвенції

шляхом прийняття рішення, що приймається більшістю голосів, передбаченою у пункті d статті 20 Статуту Ради Європи, і одностайним голосуванням представників Договірних держав, які мають право засідати в Комітеті міністрів.

2. Стосовно Європейського Співтовариства та будь-якої держави, що приєдналася до цієї Конвенції відповідно до пункту 1 цієї статті, Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному Секретарю Ради Європи. Європейське Співтовариство та будь-яка держава, що приєдналася до цієї Конвенції, автоматично стають членами ГРЕКО, якщо вони на час приєднання ще не є такими членами, у день набрання цією Конвенцією чинності стосовно них.

Стаття 34

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може визначити територію (території), до якої застосовуватиметься ця Конвенція.

2. Будь-яка Сторона може в будь-який інший час після цього заявою на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи поширити дію цієї Конвенції на будь-яку іншу територію, визначену в цій заяві. Щодо такої території Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такої заяви Генеральним Секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкликана шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним Секретарем.

Стаття 35

Відношення до інших конвенцій та угод

1. Ця Конвенція не зашкоджує правам та зобов'язанням, що випливають із міжнародних багатосторонніх конвенцій, які стосуються спеціальних питань.

2. Сторони цієї Конвенції можуть укласти між собою двосторонні чи багатосторонні угоди з питань, що розглядаються у Конвенції, з метою доповнення чи посилення її положень або сприяння застосуванню принципів, закріплених у ній.

3. Якщо дві чи більше Сторін вже уклали угоду чи договір стосовно якогось із питань, що розглядаються у цій Конвенції, або в інший спосіб встановили свої стосунки щодо цього питання, вони мають право застосовувати таку угоду чи такий договір або відповідним чином регулювати такі стосунки замість цієї Конвенції, якщо це сприяє міжнародному співробітництву.

Стаття 36

Заяви

Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може заявити, що вона визнаватиме кримінальними злочинами дачу та одержання хабара іноземними посадовими особами відповідно до статті 5, посадовими особами міжнародних організацій відповідно до статті 9 або суддями та посадовими особами міжнародних судів відповідно до статті 11, тільки якщо посадова особа чи суддя діють або утримуються від дій на порушення своїх обов'язків.

Стаття 37

Застереження

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може залишити за собою право не визнавати повністю або частково у своєму національному законодавстві кримінальними злочинами дії, згадані у статтях 4, 6–8, 10 і 12, або злочини, що пов'язані із одержанням хабара та визначені у статті 5.

2. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може заявити, що вона користуватиметься застереженням, передбаченим у пункті 2 статті 17.

3. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття,

затвердження чи приєднання може заявити, що вона може відмовити у наданні правової взаємодопомоги відповідно до пункту 1 статті 26, якщо запит стосується злочину, який, на думку запитуваної Сторони, є політичним злочином.

4. Жодна держава не може на застосування пунктів 1, 2 і 3 цієї статті заявляти застереження до більше ніж п'яти положень, згаданих у цих пунктах. Жодні інші застереження не дозволяються. Застереження однакового характеру до статей 4, 6 і 10 вважаються одним застереженням.

Стаття 38

Строк дії та перегляд заяв і застережень

1. Заяви, згадані у статті 36, та застереження, згадані у статті 37, діють упродовж трьох років від дати набрання цією Конвенцією чинності стосовно відповідної держави. Проте такі заяви та застереження можуть поновлюватися на періоди такої самої тривалості.

2. За дванадцять місяців до закінчення строку дії заяви чи застереження Генеральний Секретар Ради Європи повідомляє відповідну державу про закінчення такого строку. Ця держава не пізніше ніж за три місяці до закінчення строку дії заяви чи застереження має повідомити Генерального Секретаря про те, що вона залишає таку заяву чи таке застереження в силі, вносить до заяви чи застереження зміни або відкликає заяву чи застереження. Якщо відповідна держава не надсилає такого повідомлення, Генеральний Секретар інформує цю державу про те, що строк дії її заяви чи застереження вважається автоматично подовженим на шестимісячний період. Якщо до спливу цього шестимісячного періоду відповідна держава не повідомляє про свій намір залишити заяву чи застереження в силі або внести до заяви чи застереження зміни, така заява чи застереження втрачає чинність.

3. Якщо Сторона робить заяву чи застереження відповідно до статей 36 та 37, до поновлення дії такої заяви чи такого застереження або на запит, вона надає ГРЕКО пояснення щодо підстав подовження строку дії.

Стаття 39

Поправки

1. Поправки до цієї Конвенції можуть пропонуватися будь-якою Стороною, і вони надсилаються Генеральним Секретарем Ради Єв-

ропи державам – членам Ради Європи, кожній державі, яка не є членом Ради Європи, але яка приєдналася до Конвенції або якій було запропоновано приєднатися до неї відповідно положень статті 33.

2. Будь-яка поправка, запропонована тією чи іншою Стороною, надсилається Європейському комітетові із проблем злочинності (ЄКПЗ), який подає Комітетові міністрів свій висновок щодо запропонованої поправки.

3. Комітет міністрів розглядає запропоновану поправку та висновок, поданий ЄКПЗ, і після консультацій із державами – учасниками Конвенції, які не є членами Ради Європи, може прийняти таку поправку.

4. Текст будь-якої поправки, прийнятої Комітетом міністрів відповідно до пункту 3 цієї статті, надсилається Сторонам для прийняття.

5. Будь-яка поправка, прийнята відповідно до пункту 3 цієї статті, набирає чинності на тридцятий день від дати, на яку всі Сторони поінформували Генерального Секретаря про її прийняття ними.

Стаття 40

Врегулювання спорів

1. Європейський комітет Ради Європи із проблем злочинності постійно інформується про тлумачення та застосування цієї Конвенції.

2. У разі виникнення між Сторонами спору щодо тлумачення чи застосування цієї Конвенції такі Сторони намагаються врегулювати спір шляхом переговорів або будь-яким іншим мирним шляхом на їхній вибір, включаючи подання спору на розгляд Європейського комітету із проблем злочинності, арбітражного суду, рішення якого є обов'язковими для Сторін, або Міжнародного суду за згодою відповідних Сторін.

Стаття 41

Денонсація

1. Будь-яка Сторона може в будь-який час денонсувати цю Конвенцію шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального Секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним Секретарем.

Стаття 42

Повідомлення

Генеральний Секретар Ради Європи повідомляє держави – члени Ради Європи та будь-яку державу, що приєдналася до Конвенції, про:

- а) будь-яке підписання;
- б) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- с) будь-яку дату набрання чинності цією Конвенцією відповідно до статей 32 та 33;
- д) будь-яку заяву чи будь-яке застереження, зроблене відповідно до статей 36 або 37;
- е) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або інформацію, що стосується цієї Конвенції.

На посвідчення чого нижчепідписані належним чином на те уповноважені представники підписали цю Конвенцію.

Вчинено у Страсбурзі двадцять сьомого січня 1999 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний Секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожній державі – члену Ради Європи, державам, які не є членами Ради, але які брали участь у розробці цієї Конвенції та будь-якій державі, якій було запропоновано приєднатися до Конвенції.

ДОДАТКОВИЙ ПРОТОКОЛ до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією

ДАТА ПІДПИСАННЯ: 15.05.2003 р.¹

ДАТА РАТИФІКАЦІЇ УКРАЇНОЮ: 18.10.2006 р.²

ДАТА НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ: 01.03.2010 р.

Офіційний переклад

Держави – члени Ради Європи та інші держави, які підписали цей Протокол,

вважаючи за доцільне доповнити Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією (ETS 173, далі – Конвенція) з метою запобігання і боротьби з корупцією;

вважаючи, що цей Протокол надасть можливість ширшого застосування Програми дій проти корупції 1996 року,
домовились про таке:

ГЛАВА I Використання термінів

Стаття 1 Використання термінів

Для цілей цього Протоколу:

1. Термін «арбітр» тлумачиться за допомогою посилання на національне законодавство держав, які є Сторонами цього Протоколу, але в будь-якому разі включає в себе особу, яку в силу арбітражної угоди запрошено винести рішення, яке має обов'язкову юридичну силу, у спорі, переданому їй сторонами такої угоди.

2. Термін «арбітражна угода» означає угоду, визнану національним законодавством, якою сторони погоджуються передати спір для винесення рішення арбітром.

3. Термін «присяжний засідатель» тлумачиться за допомогою посилання на національне законодавство держав, які є Сторонами цього

¹ Відповідно до Розпорядження Президента України від 14 травня 2003 року № 129/2003-рп уповноважено Постійного представника України при Раді Європи Станік С. Р. підписати Протокол.

² Ратифіковано Законом України від 18 травня 2006 року № 253-V (ОВУ. – 2006. – № 44. – Ст. 2940).

го Протоколу, але в будь-якому разі включає в себе особу, яка діє як член колегіального органу, що має визначити вину обвинувачуваної особи у ході судового процесу.

4. У випадку судового переслідування іноземного арбітра або присяжного засідателя держава обвинувачення може застосовувати визначення арбітра або присяжного засідателя тільки у тій мірі, у якій це визначення сумісне із її національним законодавством.

ГЛАВА II

Заходи, яких необхідно вжити на національному рівні

Стаття 2

Дача хабара національним арбітрам

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне обіцяння, пропонування чи надання будь-якою особою прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги арбітру, який здійснює свої функції відповідно до арбітражного законодавства такої Сторони, для нього особисто чи для інших осіб, з метою заохочення його до виконання чи невиконання своїх функцій.

Стаття 3

Одержання хабара національними арбітрами

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне вчинення вимагання чи одержання арбітром, який здійснює свої функції відповідно до арбітражного законодавства такої Сторони, прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги, для нього особисто чи для інших осіб, або прийняття пропозиції чи обіцянки надання такої переваги з метою виконання чи невиконання ним своїх функцій.

Стаття 4

Хабарництво іноземних арбітрів

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національ-

ному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо вони вчиняються арбітром, який здійснює свої функції відповідно до арбітражного законодавства будь-якої іншої держави.

Стаття 5

Хабарництво національних присяжних засідателів

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо вони вчиняються будь-якою особою, яка виконує функції присяжного засідателя в рамках її судової системи.

Стаття 6

Хабарництво іноземних присяжних засідателів

Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо вони вчиняються будь-якою особою, яка виконує функції присяжного засідателя в рамках судової системи будь-якої іншої держави.

ГЛАВА III

Контроль за виконанням і прикінцеві положення

Стаття 7

Контроль за виконанням

Контроль за виконанням цього Протоколу Сторонами здійснює Група держав проти корупції (ГРЕКО).

Стаття 8

Зв'язок з Конвенцією

1. У відносинах між Державами-сторонами положення статей 2–6 цього Протоколу вважаються додатковими статтями до Конвенції.

2. Положення Конвенції застосовуються настільки, наскільки вони є сумісними з цим Протоколом.

Стаття 9

Заяви і застереження

1. Якщо Сторона зробила заяву відповідно до статті 36 Конвенції, вона може зробити подібну заяву щодо статей 4 і 6 цього Протоколу під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання.

2. Якщо Сторона зробила застереження відповідно до пункту 1 статті 37 Конвенції щодо обмеження застосування визначення злочинів, що пов'язані з одержанням хабара та визначені у статті 5 Конвенції, вона може зробити подібне застереження щодо статей 4 і 6 цього Протоколу під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання. Будь-яке інше застереження, зроблене Стороною відповідно до статті 37 Конвенції, застосовується також до цього Протоколу, якщо тільки така Сторона не заявить про інше під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання.

3. Жодні інші застереження не дозволяються.

Стаття 10

Підписання та набуття чинності

1. Цей Протокол відкрито для підписання державами, які підписали Конвенцію. Такі держави можуть висловити свою згоду на його обов'язковість для них шляхом:

а) підписання без застереження щодо ратифікації, прийняття чи затвердження; або

б) підписання із застереженням щодо ратифікації, прийняття чи затвердження з подальшою ратифікацією, прийняттям чи затвердженням.

2. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

3. Цей Протокол набуває чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку п'ять держав висловили свою згоду на обов'язковість для них Протоколу відповідно до положень пунктів 1 і 2, і тільки після набуття чинності Конвенцією.

4. Для будь-якої держави, що висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї Протоколу після набуття ним чинності, Протокол набуває чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати висловлення нею своєї згоди про обов'язковість для неї Протоколу відповідно до положень пунктів 1 і 2.

5. Держава, яка підписала цей Протокол, не може ратифікувати, прийняти або затвердити його без одночасного чи попереднього висловлення своєї згоди на обов'язковість для неї Конвенції.

Стаття 11

Приєднання до Протоколу

1. Будь-яка держава або Європейське Співтовариство, що приєдналися до Конвенції, може приєднатися до цього Протоколу після набуття ним чинності.

2. Для будь-якої держави або Європейського Співтовариства, що приєдналися до Протоколу, він набуває чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 12

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава або Європейське Співтовариство під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може визначити територію (території), до якої застосовуватиметься цей Протокол.

2. Будь-яка Сторона може в будь-який інший час після цього заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи поширити дію цього Протоколу на будь-яку іншу територію або території, визначені у заяві, за міжнародні відносини яких вона є відповідальною або від імені яких вона уповноважена брати зобов'язання. Для такої території Протокол набуває чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може, щодо будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкли-

кана шляхом повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи. Таке відкликання набуває чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 13 **Денонсація**

1. Будь-яка Сторона може в будь-який час денонсувати цей Протокол шляхом повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набуває чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

3. Денонсація Конвенції автоматично приводить до денонсації цього Протоколу.

Стаття 14 **Повідомлення**

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави – члени Ради Європи та будь-яку державу або Європейське Співтовариство, що приєдналися до цього Протоколу, про:

- а) будь-яке підписання цього Протоколу;
- б) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;
- с) будь-яку дату набуття чинності цим Протоколом відповідно до статей 10, 11 та 12;
- д) будь-яку заяву чи будь-яке застереження, зроблене відповідно до статей 9 та 12;
- е) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або інформацію, що стосується цього Протоколу.

На посвідчення чого нижчепідписані належним чином на те уповноважені представники підписали цей Протокол.

Вчинено у Страсбурзі 15 травня 2003 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є рівно автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає завірені копії кожній Стороні, яка підписала або приєдналася до цього Протоколу.

КОНВЕНЦІЯ **Організації Об'єднаних Націй проти корупції**

ДАТА ПІДПИСАННЯ: 31.10.2003 р.

ДАТА ПІДПИСАННЯ ВІД ІМЕНІ УКРАЇНИ: 11.12.2003 р.¹

ДАТА РАТИФІКАЦІЇ: 18.10.2006 р.²

ДАТА НАБРАННЯ ЧИННОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ: 01.01.2010 р.

Офіційний переклад

Преамбула

Держави – учасниці цієї Конвенції,

будучи стурбованими серйозністю породжуваних корупцією проблем і загроз для стабільності й безпеки суспільств, що підриває демократичні інститути й цінності, етичні цінності й справедливість та завдає шкоди сталому розвитку й принципу верховенства права,

будучи стурбованими також зв'язками між корупцією та іншими формами злочинності, зокрема організованою злочинністю й економічною злочинністю, у тому числі відмиванням коштів,

будучи стурбованими також випадками корупції, пов'язаними з великими обсягами активів, які можуть складати значну частку ресурсів держави та які ставлять під загрозу політичну стабільність і сталий розвиток цих держав,

будучи переконаними в тому, що корупція вже не є локальною проблемою, а перетворилася на транснаціональне явище, яке впливає на суспільства й економіки всіх країн, що зумовлює винятково важливе значення міжнародного співробітництва в галузі запобігання корупції та контролю за нею,

будучи переконаними також у тому, що всеосяжний і комплексний підхід є необхідним для ефективного запобігання корупції та боротьби з нею,

будучи переконаними також у тому, що наявність технічної допомоги може відігравати важливу роль у розширенні можливостей

¹ Розпорядженням Президента України від 5 грудня 2003 року № 400/2003-рп уповноважено Міністра юстиції України Лавриновича О. В. на підписання від імені України Конвенції.

² Ратифіковано Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V (ОВУ. – 2006. – № 44. – Ст. 2938) із заявами.

держав, у тому числі через посилення потенціалу та шляхом інституційної розбудови, у галузі ефективного запобігання корупції та боротьби з нею,

будучи переконаними в тому, що незаконне придбання особистого майна може завдати серйозної шкоди інститутам демократії, національним економікам та принципу верховенства права,

будучи сповненими рішучості більш ефективно запобігати міжнародним переказам незаконно придбаних активів, виявляти й припиняти їх та зміцнювати міжнародне співробітництво в поверненні активів,

підтверджуючи основоположні принципи законності в кримінальному провадженні та цивільному або адміністративному провадженні для встановлення майнових прав,

беручи до уваги, що запобігати корупції та викорінювати її – це обов’язок усіх держав і що для забезпечення ефективності своїх зусиль у цій галузі вони повинні співпрацювати одна з одною за підтримки й участі окремих осіб і груп, які не належать до державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад,

беручи до уваги також принципи належного управління державними справами й державним майном, справедливості, відповідальності й рівності перед законом і необхідність забезпечити добропорядність, а також сприяти формуванню культури неприйнятності корупції,

високо оцінюючи роботу Комісії з запобігання злочинності й кримінального правосуддя та Управління Організації Об’єднаних Націй з наркотиків і злочинності в галузі запобігання корупції та боротьби з нею,

посилаючись на роботу, що здійснюється іншими міжнародними та регіональними організаціями в цій галузі, у тому числі діяльність Африканського союзу, Ради Європи, Ради з питань митного співробітництва (також відомої як Всесвітня митна організація), Європейського Союзу, Ліги арабських держав, Організації економічного співробітництва та розвитку та Організації американських держав,

беручи до уваги з урахуванням багатосторонніх документів щодо запобігання корупції та боротьби з нею, у тому числі, зокрема, Міжамериканську конвенцію про боротьбу з корупцією, прийняту Організацією американських держав 29 березня 1996 року, Конвенцію про боротьбу з корупцією, яка зачіпає посадових осіб Європейських

Співтовариств або посадових осіб держав – членів Європейського Союзу, прийняту Радою Європейського Союзу 26 травня 1997 року, Конвенцією про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних комерційних угодах, прийняту Організацією економічного співробітництва та розвитку 21 листопада 1997 року, Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією, прийняту Комітетом міністрів Ради Європи 27 січня 1999 року, Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією, прийняту Комітетом міністрів Ради Європи 4 листопада 1999 року, та Конвенцію Африканського союзу про недопущення корупції та боротьбу з нею, прийняту главами держав й урядів Африканського союзу 12 липня 2003 року,

вітаючи набуття чинності 29 вересня 2003 року Конвенцією Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності,

домовилися про таке:

ГЛАВА I

Загальні положення

Стаття 1

Цілі

Цілями цієї Конвенції є:

- а) сприяння вжиттю й посиленню заходів, спрямованих на більш ефективне й дієве запобігання корупції та боротьбу з нею;
- б) заохочення, сприяння та підтримка міжнародного співробітництва й технічної допомоги в запобіганні корупції та в боротьбі з нею, зокрема в поверненні активів;
- с) заохочення чесності, відповідальності й належного управління громадськими справами й державним майном.

Стаття 2

Терміни

Для цілей цієї Конвенції:

- а) «державна посадова особа» означає: і) будь-яку особу, яка обіймає посаду в законодавчому, виконавчому, адміністративному або судовому органі Держави-учасниці, яку призначено чи обрано, праця якої оплачувана чи не оплачувана, незалежно від старшинства;

ii) будь-яку іншу особу, яка виконує будь-яку державну функцію, зокрема для державного органу або державного підприємства, або надає будь-яку державну послугу, як це визначається у внутрішньому праві Держави-учасниці і як це застосовується у відповідній галузі правового регулювання цієї Держави-учасниці; iii) будь-яку іншу особу, що визначається як «державна посадова особа» у внутрішньому праві Держави-учасниці. Однак з метою вжиття деяких конкретних заходів, передбачених главою II цієї Конвенції «державна посадова особа» може означати будь-яку особу, яка виконує будь-яку державну функцію або надає будь-яку державну послугу, як це визначається у внутрішньому праві Держави-учасниці і як це застосовується у відповідній галузі правового регулювання цієї Держави-учасниці;

b) «іноземна державна посадова особа» означає будь-яку особу, яка обіймає посаду в законодавчому, виконавчому, адміністративному або судовому органі зарубіжної країни, яку призначено чи обрано; а також будь-яку особу, яка здійснює державні функції для зарубіжної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства;

c) «посадова особа міжнародної організації» означає співробітника міжнародної організації чи будь-яку особу, яка уповноважена такою організацією діяти від її імені;

d) «майно» означає будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них;

e) «доходи від злочину» означає будь-яке майно, придбане або отримане безпосередньо чи опосередковано в результаті вчинення будь-якого злочину;

f) «призупинення операцій (заморожування)» або «арешт» означають тимчасову заборону передачі, перетворення, відчуження або пересування майна, або тимчасовий вступ у володіння таким майном, або тимчасове здійснення контролю над ним за постановою суду чи іншого компетентного органу;

g) «конфіскація», що включає у відповідних випадках позбавлення прав, означає остаточне позбавлення майна за постановою суду або іншого компетентного органу;

h) «предикатний злочин» означає будь-який кримінальний злочин, у результаті якого виникли доходи, що можуть стати предметом злочину, як зазначено в статті 23 Конвенції;

і) «контрольована поставка» означає метод, який уможливило вивезення з території, провезення територією або ввезення на територію однієї або кількох держав незаконних або таких, що викликають підозру, партій вантажу з відома й під наглядом їхніх компетентних органів з метою розслідування будь-якого злочину та виявлення осіб, що беруть участь у вчиненні цього злочину.

Стаття 3

Сфера застосування

1. Ця Конвенція застосовується відповідно до її положень до запобігання, розслідування та кримінального переслідування за корупцію та до призупинення операцій (заморожування), арешту, конфіскації та повернення доходів від злочинів, визнаних такими згідно із цією Конвенцією.

2. З метою реалізації цієї Конвенції, якщо в ній не передбачено інше, не обов'язково, щоб у результаті вчинення зазначених у ній злочинів були завдані збитки або шкода державному майну.

Стаття 4

Захист суверенітету

1. Держави-учасниці виконують свої зобов'язання згідно з цією Конвенцією відповідно до принципів суверенної рівності й територіальної цілісності держав і принципом невтручання у внутрішні справи інших держав.

2. Ніщо в цій Конвенції не наділяє Державу-учасницю правом здійснювати на території іншої держави юрисдикцію та функції, які входять виключно до компетенції органів цієї іншої держави відповідно до її внутрішнього права.

ГЛАВА II

Заходи щодо запобігання корупції

Стаття 5

Політика й практика запобігання та протидії корупції

1. Кожна Держава-учасниця, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляє й здійснює або проводить

ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності.

2. Кожна Держава-учасниця прагне встановлювати й заохочувати ефективні види практики, спрямовані на запобігання корупції.

3. Кожна Держава-учасниця прагне періодично проводити оцінку відповідних правових інструментів й адміністративних заходів з метою визначення їхньої адекватності з точки зору запобігання корупції та боротьби з нею.

4. Держави-учасниці, у належних випадках і згідно з основоположними принципами своїх правових систем, взаємодіють одна з одною та з відповідними міжнародними й регіональними організаціями в розробленні заходів, зазначених у цій статті, та сприянні їм. Ця взаємодія може включати участь у міжнародних програмах і проєктах, спрямованих на запобігання корупції.

Стаття 6

Орган або органи із запобігання та протидії корупції

1. Кожна Держава-учасниця забезпечує, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, наявність органу або, у належних випадках, органів, які здійснюють запобігання корупції за допомогою таких засобів, як:

а) проведення політики, згаданої в статті 5 цієї Конвенції, і, у належних випадках, здійснення нагляду та координації реалізації такої політики;

б) розширення та поширення знань з питань запобігання корупції.

2. Кожна Держава-учасниця забезпечує органу або органам, зазначеним у пункті 1 цієї статті, необхідну незалежність, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, з метою надання такому органу або органам можливості виконувати свої функції ефективно й в умовах свободи від будь-якого неналежного впливу. Слід забезпечити необхідні матеріальні ресурси та спеціалізований персонал, а також таку підготовку персоналу, яка може бути потрібна для виконання покладених на нього функцій.

3. Кожна Держава-учасниця повідомляє Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй назву та адресу органу або органів,

які можуть сприяти іншим Державам-учасницям у розробці й вжитті конкретних заходів щодо недопущення корупції.

Стаття 7

Публічний сектор

1. Кожна Держава-учасниця прагне, в належних випадках і згідно з основоположними принципами своєї правової системи, створювати, підтримувати й зміцнювати такі системи приймання на роботу, набору, проходження служби, просування по службі та виходу у відставку державних службовців і, в належних випадках, інших державних посадових осіб, які не обираються, які:

а) ґрунтуються на принципах ефективності й прозорості й на таких об'єктивних критеріях, як бездоганність роботи, справедливість і здібності;

б) включають належні процедури підбору й підготовки кадрів для заняття державних посад, які вважаються особливо вразливими з точки зору корупції, і ротації, у належних випадках, таких кадрів на таких посадах;

с) сприяють виплаті належної винагороди й установленню справедливих окладів з урахуванням економічного розвитку Держави-учасниці;

д) сприяють здійсненню освітніх і навчальних програм, з метою забезпечення того, що ці особи задовольняють вимоги стосовно правильного, добросовісного й належного виконання державних функцій, а також забезпечують їм спеціалізовану й належну підготовку, щоб поглибити усвідомлення ними ризиків, які пов'язані з корупцією та стосуються виконання ними своїх функцій. Такі програми можуть містити посилання на кодекси або стандарти поведінки у відповідних галузях.

2. Кожна Держава-учасниця також розглядає можливість прийняття належних нормативно-правових актів й вжиття відповідних адміністративних заходів, сумісних із цілями цієї Конвенції й відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, щоб установити критерії стосовно кандидатів і виборів на державні посади.

3. Кожна Держава-учасниця також розглядає можливість прийняття належних нормативно-правових актів й вжиття відповідних

адміністративних заходів, сумісних із цілями цієї Конвенції й відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, з метою посилення прозорості у фінансуванні кандидатур на виборні державні посади та, у належних випадках, у фінансуванні політичних партій.

4. Кожна Держава-учасниця прагне, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, створювати, підтримувати й зміцнювати такі системи, які сприяють прозорості й запобігають виникненню конфлікту інтересів.

Стаття 8

Кодекси поведінки державних посадових осіб

1. З метою боротьби з корупцією кожна Держава-учасниця заохочує, *inter alia*, непідкупність, чесність і відповідальність своїх державних посадових осіб згідно з основоположними принципами своєї правової системи.

2. Зокрема, кожна Держава-учасниця прагне застосовувати, у рамках своїх інституціональних і правових систем, кодекси або стандарти поведінки для правильного, добросовісного й належного виконання державних функцій.

3. З метою реалізації положень цієї статті кожна Держава-учасниця бере до уваги, у належних випадках і згідно з основоположними принципами своєї правової системи, відповідні ініціативи регіональних, міжрегіональних та багатосторонніх організацій, наприклад Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб, який міститься в додатку до Резолюції 51/59 Генеральної Асамблеї від 12 грудня 1996 року.

4. Кожна Держава-учасниця також розглядає, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, можливість запровадження заходів і систем, які сприяють тому, щоб державні посадові особи повідомляли відповідним органам про корупційні діяння, про які їм стало відомо під час виконання ними своїх функцій.

5. Кожна Держава-учасниця прагне, у належних випадках і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, *inter alia*, про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарун-

ки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб.

6. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, дисциплінарних або інших заходів стосовно державних посадових осіб, які порушують кодекси або стандарти, установлені згідно із цією статтею.

Стаття 9

Державні закупівлі й управління державними фінансами

1. Кожна Держава-учасниця вживає, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, необхідних заходів для створення належних систем закупівель, які ґрунтуються на прозорості, конкуренції та об'єктивних критеріях прийняття рішень і є ефективними, *inter alia*, щодо запобігання корупції. Такі системи, які можуть передбачати належні порогові показники під час їхнього застосування, спрямовані, *inter alia*, на таке:

а) публічне поширення інформації, яка стосується закупівельних процедур і контрактів на закупівлі, зокрема інформацію про запрошених до участі в тендерах і належну або доречну інформацію про укладання контрактів, щоб надати потенційним учасникам тендерів достатній час для підготовки й подання їхніх тендерних заявок;

б) установлення, завчасно, умов участі, зокрема критеріїв відбору й прийняття рішень про укладання контрактів, а також правил проведення тендерів, та їхнього опублікування;

с) застосування завчасно встановлених й об'єктивних критеріїв стосовно прийняття рішень про державні закупівлі з метою сприяння подальшій перевірці правильності застосування правил або процедур;

д) ефективну систему внутрішнього контролю, у тому числі ефективну систему оскарження, для забезпечення можливості звернення в суд захисту та отримання компенсації у випадку недотримання правил або процедур, установлених згідно із цим пунктом;

е) у належних випадках заходи регулювання питань, що стосуються персоналу, який несе відповідальність за закупівлі, наприклад вимога про декларування заінтересованості в конкретних державних закупівлях, процедури перевірки й вимоги до професійної підготовки.

2. Кожна Держава-учасниця вживає, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, належних заходів для сприяння

прозорості й звітності в управлінні державними фінансами. Такі заходи охоплюють, *inter alia*:

- а) процедури затвердження національного бюджету;
- б) своєчасне подання звітів про прибутки та видатки;
- с) систему стандартів бухгалтерського обліку й аудиту й пов'язаного з цим наглядом;
- д) ефективні й дієві системи управління ризиками та внутрішнього контролю; та
- е) у належних випадках, корегування під час недотримання вимог, установлених у цьому пункті.

3. Кожна Держава-учасниця вживає таких цивільно-правових та адміністративних заходів, які можуть бути необхідними, згідно з основоположними принципами її внутрішнього права, з метою забезпечення збереження бухгалтерських книг, записів, фінансових відомостей або іншої документації, яка стосується державних видатків й прибутків, і запобігти фальсифікації такої документації.

Стаття 10

Державна звітність

З урахуванням необхідності боротьби з корупцією кожна Держава-учасниця вживає, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, таких заходів, які можуть бути необхідними для посилення прозорості в її державному управлінні, у тому числі стосовно її організації, функціонування та, у належних випадках, процесів прийняття рішень. Такі заходи можуть включати, *inter alia*, таке:

а) прийняття процедур або правил, які дозволяють членам суспільства отримувати, у належних випадках, інформацію про організацію, функціонування та процеси прийняття рішень у державному управлінні та, з належною увагою до захисту приватного життя й даних особистого характеру, про рішення та нормативно-правові акти, що стосуються членів суспільства;

б) спрощення адміністративних процедур, у належних випадках, для полегшення доступу громадськості до компетентних органів, які приймають рішення; та

с) опублікування інформації, яка може включати періодичні звіти про ризики корупції в державному управлінні.

Стаття 11

Заходи стосовно судових органів й органів прокуратури

1. Ураховуючи незалежність судової влади та її вирішальну роль в боротьбі з корупцією кожна Держава-учасниця, відповідно до основоположних принципів своєї правової системи й без шкоди для незалежності судових органів, вживає заходів стосовно зміцнення чесності й невідчужуваності представників судової влади та запобігання будь-якій можливості для корупції серед них. Такі заходи можуть уключати правила, що стосуються поведінки представників судової влади.

2. Заходи, аналогічні тим, яких уживають згідно з пунктом 1 цієї статті, можуть запроваджуватись і застосовуватись в органах прокуратури в тих Державах-учасницях, в яких вони не входять до складу системи органів судової влади, але користуються такою самою незалежністю, як і судові органи.

Стаття 12

Приватний сектор

1. Кожна Держава-учасниця вживає заходів, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, спрямованих на запобігання корупції в приватному секторі, посилення стандартів бухгалтерського обліку та аудиту в приватному секторі та, у належних випадках, установлення ефективних, відповідних і таких, що стримують, цивільно-правових, адміністративних або кримінальних санкцій за невжиття таких заходів.

2. Заходи, спрямовані на досягнення цих цілей, можуть уключати, *inter alia*, таке:

а) сприяння співробітництву між правоохоронними органами та відповідними приватними юридичними особами;

б) сприяння розробці стандартів і процедур, призначених для забезпечення доброчесності в роботі відповідних приватних юридичних осіб, у тому числі кодексів поведінки для правильного, доброчесного та належного здійснення діяльності підприємцями й представниками всіх відповідних професій та запобігання виникненню конфлікту інтересів, а також для заохочення використання доброчесної комерційної практики у відносинах між комерційними підприємствами та в договірних відносинах між ними та державою;

с) сприяння прозорості в діяльності приватних юридичних осіб, у тому числі, у належних випадках, сприяння вжиттю заходів стосовно ідентифікації юридичних і фізичних осіб, причетних до створення корпоративних організацій та керування ними;

д) запобігання зловживанню процедурами, які регулюють діяльність приватних юридичних осіб, у тому числі процедурами, які стосуються субсидій і ліцензій, що надаються державними органами для здійснення комерційної діяльності;

е) запобігання виникненню конфлікту інтересів шляхом установлення обмежень, у належних випадках й на обґрунтований строк, стосовно професійної діяльності колишніх державних посадових осіб у приватному секторі після їхнього виходу у відставку або на пенсію, якщо така діяльність або робота безпосередньо пов'язана з функціями, що такі державні посадові особи виконували в період їхнього перебування на посаді або за виконанням яких вони здійснювали нагляд;

ф) забезпечення того, щоб приватні юридичні особи, з урахуванням їхньої структури й розміру, мали достатні механізми внутрішнього аудиторського контролю для надання допомоги в запобіганні та виявленні корупційних діянь і щоб рахунки та необхідні фінансові відомості таких приватних юридичних осіб проходили необхідні процедури аудиту й сертифікації.

3. З метою запобігання корупції кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, згідно з її внутрішнім правом і правилами, що регулюють ведення бухгалтерського обліку, надання фінансової звітності, а також стандарти бухгалтерського обліку й аудиту, для заборони таких дій, що здійснюються з метою вчинення будь-якого зі злочинів, визнаних такими згідно із цією Конвенцією:

а) створення неофіційної звітності;

б) проведення необлікованих або неправильно зареєстрованих операцій;

с) ведення обліку неіснуючих витрат;

д) відображення зобов'язань, об'єкт яких неправильно ідентифікований;

е) використання підроблених документів; та

ф) навмисне знищення бухгалтерської документації раніше строків, передбачених законодавством.

4. Кожна Держава-учасниця відмовляє у звільненні від оподаткування стосовно витрат, що є хабарами, які є одним із складових елементів складу злочинів, визнаних такими згідно зі статтями 15 і 16 цієї Конвенції, та, у належних випадках, стосовно інших витрат, зроблених з метою сприяння корупційним діям.

Стаття 13

Участь суспільства

1. Кожна Держава-учасниця вживає належних заходів, у межах своїх можливостей і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, для сприяння активній участі окремих осіб і груп за межами державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад, у запобіганні корупції й боротьбі з нею та для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпечного характеру корупції, а також загроз, що створюються нею. Цю участь слід зміцнювати за допомогою таких заходів, як:

a) посилення прозорості й сприяння залученню населення до процесів прийняття рішень;

b) забезпечення для населення ефективного доступу до інформації;

c) проведення заходів щодо інформування населення, які сприяють створенню атмосфери неприйняття корупції, а також реалізація програм державної освіти, у тому числі навчальних програм у школах й університетах;

d) повага, заохочення та захист свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію. Можуть установлюватися певні обмеження цієї свободи, але тільки такі обмеження, які передбачені законом і є необхідними:

i) для поваги прав або репутації інших осіб;

ii) для захисту національної безпеки, або публічного порядку, або охорони здоров'я чи моральності населення.

2. Кожна Держава-учасниця вживає належних заходів для забезпечення того, щоб відповідні органи з протидії корупції, про які йдеться в цій Конвенції, були відомі населенню, і забезпечує доступ до таких органів для надання їм повідомлень, у тому числі анонімно, про будь-які випадки, які можуть розглядатись як злочин відповідно до цієї Конвенції.

Стаття 14

Заходи щодо недопущення відмивання коштів

1. Кожна Держава-учасниця:

а) установлює всеосяжний внутрішній режим регулювання й нагляду за діяльністю банків та небанківських фінансових установ, у тому числі фізичних або юридичних осіб, які надають офіційні або неофіційні послуги у зв'язку з переказом коштів або цінностей, а також, у належних випадках, інших органів, які є особливо вразливими стосовно відмивання коштів, у межах своєї компетенції, у цілях недопущення та виявлення всіх форм відмивання коштів, причому такий режим ґрунтується в першу чергу на вимогах стосовно ідентифікації особи клієнта й, у належних випадках, власника-бенефіціара, ведення звітності й надання повідомлень про підозрілі угоди;

б) без шкоди для статті 46 цієї Конвенції, забезпечує здатність адміністративних, регулятивних, правоохоронних та інших органів, які ведуть боротьбу з відмиванням коштів (у тому числі і судових органів, коли це відповідає внутрішньому праву) здійснювати співробітництво й обмін інформацією на національному та міжнародних рівнях, що встановлюються її внутрішнім правом, і з цією метою розглядає питання про створення підрозділу з фінансової розвідки, який буде діяти як національний центр для збирання, аналізу та поширення інформації, що стосується можливих випадків відмивання коштів.

2. Держави-учасниці розглядають питання про застосування практично можливих заходів щодо виявлення переміщення коштів і відповідних оборотних інструментів через їхні кордони й щодо контролю за таким переміщенням за умови дотримання гарантій, спрямованих на забезпечення належного використання інформації, і не створюючи будь-яких перешкод для переміщення законного капіталу. Такі заходи можуть включати вимогу про те, щоб фізичні особи й комерційні підприємства повідомляли про транскордонні перекази значних обсягів готівкових коштів і перекази відповідних оборотних інструментів.

3. Держави-учасниці розглядають питання про застосування належних і практично можливих заходів для встановлення вимог про те, щоб фінансові установи, у тому числі установи з переказу коштів:

а) включали до формулярів для електронного переказу коштів і пов'язаних з ними повідомлень точну й змістовну інформацію про відправника;

б) зберігали таку інформацію по всьому ланцюгу здійснення платежу; та

с) проводили поглиблену перевірку переказів коштів у випадку відсутності повної інформації про одержувача.

4. Під час установа режиму регулювання й нагляду відповідно до положень цієї статті й без шкоди для будь-якої іншої статті цієї Конвенції Державам-учасникам пропонується керуватися відповідними ініціативами регіональних, міжрегіональних та багатосторонніх організацій, спрямованими проти відмивання коштів.

5. Держави-учасниці прагнуть до розвитку й заохочення глобального, регіонального, субрегіонального та двостороннього співробітництва між судовими та правоохоронними органами, а також органами фінансового регулювання в цілях боротьби з відмиванням коштів.

ГЛАВА III

Криміналізація та правоохоронна діяльність

Стаття 15

Підкуп національних державних посадових осіб

Кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання кримінально караними наступних діянь, якщо вони вчинені умисно:

а) обіцянка, пропозиція або надання державній посадовій особі, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи або іншої фізичної чи юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій під час виконання своїх службових обов'язків;

б) вимагання або прийняття державною посадовою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи чи іншої фізичної або юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій під час виконання своїх посадових обов'язків.

Стаття 16

Підкуп іноземних державних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій

1. Кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами умисно вчинених обіцянки, пропозиції або надання іноземній державній посадовій особі чи посадовій особі міжнародної організації, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи чи іншої фізичної або юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій під час виконання своїх посадових обов'язків для одержання або збереження комерційної чи іншої неправомірної переваги у зв'язку з веденням міжнародних справ.

2. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами умисно вчинених вимагання або прийняття іноземною державною посадовою особою чи посадовою особою міжнародної організації, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи чи іншої фізичної або юридичної особи, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій під час виконання своїх службових обов'язків.

Стаття 17

Розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою

Кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами умисно вчинених розкрадання, неправомірного привласнення або іншого нецільового використання державною посадовою особою з метою одержання вигоди для самої себе або іншої фізичної чи юридичної особи будь-якого майна, державних або приватних коштів, або цінних паперів, чи будь-якого цінного предмета, що знаходиться у віданні цієї державної посадової особи на підставі її службового становища.

Стаття 18

Зловживання впливом

Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами наступних дій, якщо вони вчинені умисно:

а) обіцянка, пропозиція або надання державній посадовій особі чи будь-якій іншій особі, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги, щоб ця посадова особа чи така інша особа зловживала своїм справжнім або удаваним впливом з метою одержання від адміністрації чи державного органу Держави-учасниці будь-якої неправомірної переваги для ініціатора таких дій чи будь-якої іншої особи;

б) вимагання або прийняття державною посадовою особою чи будь-якою іншою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої себе чи для іншої особи, щоб ця особа чи така інша особа зловживала своїм справжнім або удаваним впливом з метою одержання від адміністрації або державного органу Держави-учасниці будь-якої неправомірної переваги.

Стаття 19

Зловживання службовим становищем

Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисного зловживання службовими повноваженнями або службовим становищем, тобто здійснення будь-якої дії чи утримання від здійснення дій, що є порушенням законодавства, державною посадовою особою під час виконання своїх функцій з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи.

Стаття 20

Незаконне збагачення

За умови дотримання своєї конституції та основоположних принципів своєї правової системи кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисне незаконне збагачення, тобто значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи і які вона не може раціонально обґрунтувати.

Стаття 21

Підкуп у приватному секторі

Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для ви-

знання злочинами умисно вчинених в ході економічної, фінансової або комерційної діяльності наступних діянь:

а) обіцянка, пропозиція або надання, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги будь-якій особі, яка керує роботою організації приватного сектора або працює, на будь-якій посаді, у такій організації, для такої особи чи іншої особи, щоб ця особа вчинила, порушуючи свої обов'язки, будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій;

б) вимагання або прийняття, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги будь-якою особою, яка керує роботою організації приватного сектора або працює на будь-якій посаді, у такій організації, для такої особи чи іншої особи, щоб ця особа вчинила, порушуючи свої обов'язки, будь-яку дію чи утрималась від вчинення дій.

Стаття 22

Розкрадання майна в приватному секторі

Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисно вчинене в ході економічної, фінансової або комерційної діяльності розкрадання особою, яка керує роботою організації приватного сектора або працює на будь-якій посаді у такій організації будь-якого майна, приватних коштів, або цінних паперів, чи будь-яких інших цінних предметів, які знаходяться у розпорядженні цієї особи на підставі її службового становища.

Стаття 23

Відмивання доходів, здобутих злочинним шляхом

1. Кожна Держава-учасниця вживає, відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами наступних діянь, які вони вчинені умисно:

а) і) конверсія або переведення майна, якщо відомо, що таке майно є доходами від злочинів, з метою приховання або маскуванню незаконного походження цього майна або з метою надання допомоги будь-якій особі, що бере участь у вчиненні основного злочину, щоб вона могла ухилитися від відповідальності за свої діяння;

ii) приховання або маскуванню справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, способу розпорядження, переміщення, прав на майно або його приналежність, якщо відомо, що таке майно є доходами одержаними злочинним шляхом;

b) за умови дотримання основних принципів своєї правової системи:

i) придбання, володіння або використання майна, якщо в момент його отримання відомо, що таке майно одержане злочинним шляхом;

ii) участь, причетність або вступ у зговір з метою вчинення будь-якого зі злочинів, визначених цією статтею, замах на його вчинення, а також підсобництво, підбурювання, сприяння або надання порад під час його вчинення.

2. З метою реалізації частини 1 цієї статті:

a) кожна Держава-учасниця докладає зусиль для реалізації частини 1 цієї статті до найширшого кола предикатних злочинів;

b) кожна Держава-учасниця включає до числа предикатних злочинів, як мінімум, широке коло злочинів, що визнані такими відповідно до цієї Конвенції;

c) з метою реалізації викладеного вище пункту «b» предикатні злочини включають злочини, вчинені як у межах, так і поза межами юрисдикції відповідної Держави-учасниці. Однак злочини, вчинені за межами юрисдикції будь-якої Держави-учасниці, є предикатними злочинами тільки за умови, що відповідне діяння визнається злочином відповідно до внутрішнього права держави, в якій воно вчинене, і визнавалося б злочином відповідно до внутрішнього права Держави-учасниці, в якій імplementована або застосовується ця стаття, якби воно було вчинене в ній;

d) кожна Держава-учасниця подає Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй тексти своїх законів, які забезпечують реалізацію положень цієї статті, а також тексти будь-яких подальших змін до таких законів або їхній опис;

e) якщо цього потребують основоположні принципи внутрішнього законодавства Держави-учасниці, то можна передбачити, що злочини, зазначені в частині 1 цієї статті, не стосуються осіб, які вчинили основний злочин.

Стаття 24

Приховування

Без шкоди для положень статті 23 цієї Конвенції кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання будь-якого умисно вчиненого злочину, передбаченого цією Конвенцією, злочиним, без участі у вчиненні таких злочинів, приховання або безперервного утримання майна, якщо відповідній особі відомо, що таке майно здобуте в результаті будь-якого зі злочинів, що визначений цією Конвенцією.

Стаття 25

Перешкоджання здійсненню правосуддя

Кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами наступних діянь, якщо вони вчинені умисно:

а) застосування фізичної сили, погроз або залякування чи обіцянка, пропозиція або надання неправомірної переваги з метою схиляння до давання неправдивих показань або втручання в процес давання показань або надання доказів під час провадження у зв'язку з вчиненням злочинів, що визначені цієї Конвенції;

б) застосування фізичної сили, погроз або залякування з метою втручання у виконання службових обов'язків посадовою особою судових або правоохоронних органів під час провадження у зв'язку з вчиненням злочинів, що визначені цією Конвенцією. Ніщо в цьому пункті не завдає шкоди праву держав-учасниць мати законодавство, яке забезпечує захист інших категорій державних посадових осіб.

Стаття 26

Відповідальність юридичних осіб

1. Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які, з урахуванням її принципів права, можуть бути необхідними для встановлення відповідальності юридичних осіб за участь у злочинах, що визначені цією Конвенцією.

2. За умови дотримання принципів права Держави-учасниці відповідальність юридичних осіб може бути кримінальною, цивільно-правовою або адміністративною.

3. Притягнення до такої відповідальності не заперечує кримінальної відповідальності фізичних осіб, які вчинили злочини.

4. Кожна Держава-учасниця, зокрема, забезпечує застосування щодо юридичних осіб, які притягуються до відповідальності відповідно до цієї статті, ефективних, домірних і таких, що здійснюють стримувальний вплив, кримінальних або некримінальних санкцій, у тому числі грошових.

Стаття 27

Участь і замах

1. Кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами відповідно до свого внутрішнього права, будь-яку участь у злочині, наприклад в якості співника, підсобника або підбурювача, у вчиненні будь-якого злочину, що визначений цією Конвенцією.

2. Кожна Держава-учасниця може вжити таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином відповідно до свого внутрішнього права будь-який замах на вчинення будь-якого злочину, що визнано таким цією Конвенцією.

3. Кожна Держава-учасниця може вжити таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином відповідно до свого внутрішнього права приготування до вчинення будь-якого злочину, що визнано таким цією Конвенцією.

Стаття 28

Усвідомлення, намір та умисел як елементи злочину

Усвідомлення, намір або умисел, які необхідні як елементи будь-якого злочину, визначеного цією Конвенцією, можуть бути встановлені з об'єктивних фактичних обставин справи.

Стаття 29

Строк давності

Кожна Держава-учасниця, у відповідних випадках, встановлює відповідно до свого внутрішнього права тривалий строк давності для порушення провадження щодо будь-яких злочинів, що визначені цією Конвенцією, і встановлює більш тривалий строк давності або можливість призупинення плину строку давності в тих випадках, коли особа, підозрювана у вчиненні злочину, ухиляється від правосуддя.

Стаття 30

Переслідування, винесення судового рішення та санкції

1. Кожна Держава-учасниця за вчинення будь-якого злочину, що визначений цією Конвенцією, передбачає застосування таких кримінальних санкцій, які враховують ступінь небезпеки цього злочину.

2. Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб встановити або забезпечити, відповідно до своєї правової системи й конституційних принципів, належну збалансованість між будь-якими імунітетами або привілеями, наданими її державним посадовим особам у зв'язку з виконанням ними своїх функцій, і, можливо, у випадку необхідності, здійснювати ефективне розслідування й кримінальне переслідування та виносити судові рішення у зв'язку зі злочинами, визначеними цією Конвенцією.

3. Кожна Держава-учасниця докладає зусиль для забезпечення використання будь-яких передбачених у її внутрішньому праві дискреційних повноважень, що стосуються кримінального переслідування осіб за злочини, визначені цією Конвенцією, для досягнення максимальної ефективності правоохоронних заходів щодо цих злочинів і з належним урахуванням необхідності запобігти вчиненню таких злочинів.

4. Щодо злочинів, визначених цією Конвенцією, кожна Держава-учасниця вживає відповідних заходів, відповідно до свого внутрішнього права і з належним урахуванням прав захисту, з метою забезпечення того, щоб умови, що встановлюються у зв'язку з рішеннями про звільнення до суду або до прийняття рішення за касаційною скаргою або протестом, брали до уваги необхідність присутності обвинуваченого під час подальшого кримінального провадження.

5. Кожна Держава-учасниця бере до уваги ступінь небезпеки відповідних злочинів під час розгляду питання про можливість дострокового або умовного звільнення осіб, засуджених за такі злочини.

6. Кожна Держава-учасниця такою мірою, якою це відповідає основоположним принципам її правової системи, розглядає можливість встановлення процедур, за допомогою яких державна посадова особа, обвинувачена у вчиненні злочину, визначеного цією Конвенцією, може бути у відповідних випадках усунута з посади, тимчасово відсторонена від виконання службових обов'язків або переведена на іншу посаду відповідним органом, з урахуванням необхідності поваги принципу презумпції невинності.

7. Коли це є обґрунтованим, з урахуванням ступеня небезпеки злочину, кожна Держава-учасниця тією мірою, якою це відповідає основоположним принципам її правової системи, розглядає можливість встановлення процедур для позбавлення на визначений строк, встановлений в її внутрішньому праві, за рішенням суду або за допомогою будь-яких інших належних засобів, осіб, засуджених за злочини, що визначені цією Конвенцією, права:

а) займати державну посаду; та

б) займати посаду на будь-якому підприємстві, яке цілком або частково перебуває у власності держави.

8. Частина 1 цієї статті не завдає шкоди здійсненню компетентними органами дисциплінарних повноважень щодо державних службовців.

9. Жодне з положень цієї Конвенції, не зачіпає принципу, на підставі якого визначення злочинів, що зазначені у цій Конвенції, та юридичних заперечень, що застосовуються, або інших правових принципів, які визначають правомірність діянь, входить до сфери внутрішнього права кожної Держави-учасниці, та кримінальне переслідування й покарання за такі злочини здійснюються відповідно до цього права.

10. Держави-учасниці докладають зусиль для сприяння реінтеграції до суспільства осіб, засуджених за злочини, визнані такими цією Конвенцією.

Стаття 31

Призупинення операцій (заморожування), арешт і конфіскація

1. Кожна Держава-учасниця вживає, максимальною мірою, можливою в рамках її внутрішньої правової системи, таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення можливої конфіскації:

а) доходів від злочинів, що визначені цією Конвенцією, або майна, вартість якого відповідає вартості таких доходів;

б) майна, обладнання та інших засобів, які використовувались або призначалися для використання під час вчинення злочинів, що визначені цією Конвенцією.

2. Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення можливості виявлення, відстеження, заморожування або арешту будь-чого з переліченого в частині 1 цієї статті з метою подальшої конфіскації.

3. Кожна Держава-учасниця вживає, відповідно до її внутрішнього права, таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для управління компетентними органами замороженим, арештованим або конфіскованим майном, зазначеним у частинах 1 і 2 цієї статті.

4. Якщо такі доходи від злочинів були перетворені, частково або повністю, в інше майно, заходи, зазначені в цій статті, застосовуються до такого майна.

5. Якщо такі доходи від злочинів були долучені до майна, придбаного із законних джерел, то конфіскації, без шкоди для будь-яких повноважень, що стосуються заморожування або арешту, підлягає та частина майна, яка відповідає оціненій вартості долучених доходів.

6. До прибутку або інших вигод, які одержані від доходів, здобутих злочинним шляхом, від майна, в яке були перетворені такі доходи, або від майна, до якого були долучені такі доходи, також застосовуються заходи, зазначені в цій статті, так само й такою самою мірою, як і до доходів, що здобуті злочинним шляхом.

7. Для цілей цієї статті й статті 55 цієї Конвенції кожна Держава-учасниця уповноважує свої суди або інші компетентні органи приймати постанови про надання або арешт банківських, фінансових або комерційних документів. Держава-учасниця не може ухилятися від вжиття заходів відповідно до положень цієї частини, посилаючись на необхідність збереження банківської таємниці.

8. Держави-учасниці можуть розглянути можливість встановлення вимоги про те, щоб особа, яка вчинила злочин, довела законне походження таких удаваних доходів від злочину або іншого майна, що підлягає конфіскації, тією мірою, якою така вимога відповідає основоположним принципам їхнього внутрішнього права й характеру судового або іншого розгляду.

9. Положення цієї статті не тлумачаться так, щоб завдавати шкоду правам добросовісних третіх осіб.

10. Ніщо, що містить ця стаття, не зачіпає принципу, на підставі якого заходи, про які в ній ідеться, визначаються і вживаються відповідно до положень внутрішнього права Держави-учасниці й за умови їхнього дотримання.

Стаття 32

Захист свідків, експертів і потерпілих

1. Кожна Держава-учасниця вживає належних заходів, відповідно до своєї внутрішньої правової системи та в межах своїх можливостей, для забезпечення ефективного захисту від ймовірної помсти або залякування свідків та експертів, які свідчать у справах за злочинами, що визначені цією Конвенцією, та, у відповідних випадках, щодо їхніх родичів та інших близьких їм осіб.

2. Заходи, передбачені частиною 1 цієї статті, без шкоди для прав обвинуваченого, у тому числі для права на належний розгляд справи, можуть включати:

а) встановлення процедур для фізичного захисту таких осіб, наприклад, – тією мірою, якою це необхідно й практично можливо, – для їхнього переселення в інше місце, і прийняття таких положень, які дозволяють, у відповідних випадках, не розголошувати інформацію, що стосується особи та місцезнаходження таких осіб, або встановлюють обмеження щодо такого розголошення інформації;

б) прийняття правил доведення, які дозволяють свідкам та експертам свідчити в такий спосіб, який забезпечує безпеку таких осіб, наприклад, дозвіл свідчити за допомогою засобів зв'язку, таких як відеозв'язок або інші відповідні засоби.

3. Держави-учасниці розглядають можливість укладання з іншими державами договорів або домовленостей про переселення осіб, зазначених у частині 1 цієї статті.

4. Положення цієї статті застосовуються також до потерпілих тією мірою, якою вони є свідками.

5. Кожна Держава-учасниця створює, за умови дотримання свого внутрішнього права, можливості для викладу й розгляду думок і побоювань потерпілих на відповідних стадіях кримінального провадження стосовно осіб, які вчинили злочини, так, щоб це не завдавало шкоди правам захисту.

Стаття 33

Захист осіб, які повідомляють інформацію

Кожна Держава-учасниця розглядає можливість включення до своєї внутрішньої правової системи належних заходів для забезпечення захисту будь-яких осіб, які добросовісно й на обґрунтованих

підставах повідомляють компетентним органам про будь-які факти, пов'язані зі злочинами, передбаченими цією Конвенцією, від будь-якого несправедливого поводження.

Стаття 34

Наслідки корупційних діянь

З належним урахуванням добросовісно набутих прав третіх осіб кожна Держава-учасниця вживає заходів, відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, щоб врегулювати питання про наслідки корупції. У цьому контексті Держави-учасниці можуть розглядати корупцію як фактор, що має значення в провадженні про анулювання або розірвання контрактів, або відкликання концесій або інших аналогічних інструментів, або вжиття заходів для виправлення становища, яке склалося.

Стаття 35

Компенсація шкоди

Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, відповідно до принципів її внутрішнього права, для забезпечення того, щоб юридична або фізична особа, яка зазнала шкоди в результаті будь-якого корупційного діяння, мала право порушити провадження щодо осіб, які несуть відповідальність за цю шкоду, з метою одержання компенсації.

Стаття 36

Спеціалізовані органи

Кожна Держава-учасниця забезпечує, відповідно до основоположних принципів своєї правової системи, наявність органу чи органів або осіб, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією за допомогою правоохоронних заходів. Такому органу чи органам забезпечується необхідна самостійність, відповідно до основоположних принципів правової системи Держави-учасниці, щоб вони могли виконувати свої функції ефективно й без будь-якого неналежного впливу. Такі особи або працівники такого органу або органів повинні мати відповідну кваліфікацію та ресурси для виконання покладених на них завдань.

Стаття 37

Співробітництво з правоохоронними органами

1. Кожна Держава-учасниця вживає відповідних заходів для заохочення осіб, які беруть чи брали участь у вчиненні будь-якого злочину, визначеного цією Конвенцією, до надання інформації, корисної для компетентних органів з метою розслідування й доказування, а також до надання фактичної конкретної допомоги компетентним органам, яка може сприяти позбавленню злочинців доходів, здобутих злочинним шляхом, і життю заходів для повернення таких доходів.

2. Кожна Держава-учасниця розглядає питання про те, щоб передбачити можливість пом'якшення, у відповідних випадках, покарання обвинувачуваної особи, яка суттєвим чином співпрацює в розслідуванні або кримінальному переслідуванні у зв'язку з будь-яким злочиним, визначеним цією Конвенцією.

3. Кожна Держава-учасниця розглядає питання про те, щоб передбачити можливість, відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, надання імунітету від кримінального переслідування особі, яка суттєвим чином співпрацює в розслідуванні або кримінальному переслідуванні у зв'язку з будь-яким злочиним, визначеним цією Конвенцією.

4. Захист таких осіб, *mutatis mutandis*, здійснюється в порядку, передбаченому статтею 32 цієї Конвенції.

5. У випадках, коли особа, яка згадується в частині 1 цієї статті, перебуває в одній Державі-учасниці, але може суттєвим чином співпрацювати з компетентними органами іншої Держави-учасниці, заінтересовані Держави-учасниці можуть розглянути можливість укладання договорів або домовленостей, відповідно до свого внутрішнього права, стосовно можливого надання іншими Державами-учасницями такої особі режиму, зазначеного в частинах 2 і 3 цієї статті.

Стаття 38

Співробітництво між національними органами

Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для заохочення, відповідно до її внутрішнього права, співробітництва між, з одного боку, її державними органами, а також державними посадовими особами та, з іншого боку, своїми органами, відповідальними за розслідування та переслідування у зв'язку з кримінальними злочинами. Таке співробітництво може включати:

а) надання таким відповідальним органам з власної ініціативи інформації, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що був вчинений будь-який зі злочинів, визначених статтями 15, 21 та 23 цієї Конвенції; або

б) надання таким відповідальним органам, на відповідний запит, усієї необхідної інформації.

Стаття 39

Співробітництво між національними органами та приватним сектором

1. Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для заохочення, відповідно до її внутрішнього права, співробітництва між національними слідчими органами й органами прокуратури та організаціями приватного сектора, зокрема фінансовими установами, з питань вчинення злочинів, визначених цією Конвенцією.

2. Кожна Держава-учасниця розглядає питання про те, щоб заохочувати своїх громадян та інших осіб, які зазвичай проживають на її території, повідомляти національним слідчим органам й органам прокуратури про вчинення будь-якого злочину, визначеного цією Конвенцією.

Стаття 40

Банківська таємниця

Кожна Держава-учасниця забезпечує, у випадку внутрішніх кримінальних розслідувань у справах за злочинами, що визнані такими цією Конвенцією, наявність у рамках внутрішньої правової системи належних механізмів для подолання перешкод, які можуть виникнути в результаті застосування законодавства про банківську таємницю.

Стаття 41

Відомості про судимість

Кожна Держава-учасниця може вживати таких законодавчих або інших заходів, які можуть бути необхідними для обліку, на умовах і в цілях, які вона вважатиме необхідними, будь-якого раніше винесеного в іншій державі обвинувального вироку стосовно особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, що розслідується, для використання

такої інформації під час кримінального провадження у справі за злочином, визнаним таким цією Конвенцією.

Стаття 42 Юрисдикція

1. Кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для встановлення своєї юрисдикції щодо злочинів, визначених цією Конвенцією, коли:

- а) злочин вчинено на території цієї Держави-учасниці;
- б) злочин вчинено на борту судна, яке знаходилося під прапором цієї Держави-учасниці в момент вчинення злочину, або повітряного судна, яке зареєстровано відповідно до законодавства цієї Держави-учасниці на такий момент.

2. За умови дотримання статті 4 цієї Конвенції Держава-учасниця може встановити свою юрисдикцію щодо будь-якого злочину, якщо:

- а) злочин вчинено проти громадянина цієї Держави-учасниці; або
- б) злочин вчинено громадянином цієї Держави-учасниці чи особою без громадянства, яка зазвичай проживає на її території; або
- с) злочин є одним із злочинів, визначених пунктом 1(б)(ii) статті 23 цієї Конвенції, і за межами її території з метою вчинення будь-якого злочину, визнаного таким відповідно до пункту 1(а)(i) або (ii) або (б)(i) статті 23 цієї Конвенції, на її території; або
- д) злочин вчинено проти цієї Держави-учасниці.

3. Для цілей статті 44 цієї Конвенції кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, для встановлення своєї юрисдикції щодо злочинів, визначених цією Конвенцією, коли особа, яка підозрюється у вчиненні злочину, перебуває на її території та вона не видає такої особи лише на тій підставі, що вона є одним з її громадян.

4. Кожна Держава-учасниця може також вжити заходів, які можуть бути необхідними для встановлення своєї юрисдикції щодо злочинів, визначених цією Конвенцією, коли особа, підозрювана у вчиненні злочину, перебуває на її території та вона не видає її.

5. Якщо Держава-учасниця, яка здійснює юрисдикцію відповідно до частини 1 або 2 цієї статті, одержує повідомлення або іншим чином дізнається про те, що будь-які інші Держави-учасниці проводять розслідування, кримінальне переслідування або судовий розгляд у зв'язку

з тим самим діянням, компетентні органи цих Держав-учасниць проводять, у відповідних випадках, консультації один з одним з метою координації своїх дій.

6. Без шкоди для норм загального міжнародного права ця Конвенція не виключає існування будь-якої кримінальної юрисдикції, встановленої Державою-учасницею відповідно до свого внутрішнього права.

ГЛАВА IV

Міжнародне співробітництво

Стаття 43

Міжнародне співробітництво

1. Держави-учасниці співпрацюють у кримінально-правових питаннях відповідно до статей 44–50 цієї Конвенції. Коли це доцільно й відповідає їхній внутрішній правовій системі, Держави-учасниці розглядають можливість надання одна одній сприяння в розслідуванні та провадженні з цивільно-правових та адміністративних питань, пов'язаних з корупцією.

2. Якщо щодо питань міжнародного співробітництва необхідним є дотримання принципу обопільного визнання відповідного діяння злочином, цей принцип вважається дотриманим незалежно від того, чи включає законодавство запитованої Держави-учасниці відповідне діяння до тієї самої категорії злочинів або чи описує вона його за допомогою таких самих термінів, як запитуюча Держава-учасниця, якщо діяння, що становить склад злочину, у зв'язку з яким запитується допомога, вважається кримінально караним відповідно до законодавства обох Держав-учасниць.

Стаття 44

Видача

1. Ця стаття застосовується до злочинів, визначених цією Конвенцією, якщо особа, щодо якої робиться запит про видачу, перебуває на території запитованої Держави-учасниці, за умови, що діяння, у зв'язку з яким зроблено запит про видачу, є кримінально караним відповідно до внутрішнього права як запитуючої Держави-учасниці, так і запитованої Держави-учасниці.

2. Незважаючи на положення пункту 1 цієї статті, Держава-учасниця, законодавство якої допускає це, може дозволити видачу будь-якої особи у зв'язку з будь-яким із злочинів, визначених цією Конвенцією, які не є кримінально караними відповідно до її внутрішнього права.

3. Якщо запит про видачу стосується кількох окремих злочинів, принаймні один з яких тягне видачу відповідно до цієї статті, а інші не тягнуть за собою видачі з причини строку покарання за них, але є діями, які визначені цією Конвенцією злочинними, запитувана Держава-учасниця може застосувати цю статтю також до цих злочинів.

4. Кожний із злочинів, до яких застосовується ця стаття, вважається включеним до будь-якого існуючого між Державами-учасницями договору про видачу як злочин, що тягне видачу. Держави-учасниці зобов'язуються включати такі злочини як злочини, що тягнуть видачу, до будь-якого договору про видачу, який буде укладено між ними. Якщо Держава-учасниця використовує цю Конвенцію як підставу для видачі правопорушників, коли це дозволено її законодавством, вона не вважає будь-який із злочинів, визначених цією Конвенцією, політичним злочином.

5. Якщо Держава-учасниця, яка обумовлює видачу наявністю договору, одержує запит про видачу від іншої Держави-учасниці, з якою вона не має договору про видачу, вона може розглядати цю Конвенцію як правову підставу для видачі у зв'язку з будь-яким злочином, до якого застосовується ця стаття.

6. Держава-учасниця, яка обумовлює видачу наявністю договору:

а) під час здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття або затвердження цієї Конвенції або приєднання до неї повідомляє Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй про те, чи буде вона використовувати цю Конвенцію як правову підставу для співробітництва з питань видачі з іншими Державами-учасницями цієї Конвенції; та

б) якщо вона не використовує цю Конвенцію як правову підставу для співробітництва з питань видачі, докладає зусиль, у разі можливості, до укладання договорів про видачу з іншими Державами – учасницями цієї Конвенції з метою застосування цієї статті.

7. Держави-учасниці, які не обумовлюють видачу наявністю договору, у відносинах між собою визнають злочини, до яких застосовується ця стаття, злочинами, що тягнуть видачу.

8. Видача здійснюється відповідно до законодавства запитуючої Держави-учасниці, або застосовуваним договором про видачу, у тому числі враховуючи мінімальний строк покарання, необхідний для видачі, та підстави, на яких запитувана Держава-учасниця може відмовити у видачі.

9. Щодо будь-якого злочину, до якого застосовується ця стаття, Держави-учасниці, за умови дотримання свого внутрішнього права, докладають зусиль для прискорення процедури видачі та спрощення процедури надання доказів.

10. За умови дотримання положень свого внутрішнього права та своїх договорів про видачу запитувана Держава-учасниця, переконавшись у тому, що обставини потребують цього і мають невідкладний характер, та на прохання запитуючої Держави-учасниці, може взяти під варту особу, яка перебуває на її території та про видачу якої зроблено запит, або вжити інших відповідних заходів для забезпечення її присутності під час провадження у справі про видачу.

11. Держава-учасниця, на території якої перебуває особа, яка підозрюється у вчиненні злочину, якщо вона не видає таку особу у зв'язку зі злочиним, до якого застосовується ця стаття, лише на тій підставі, що вона є її громадянином, зобов'язана, на прохання запитуючої Держави-учасниці, передати справу без невиправданих зволікань своїм компетентним органам з метою переслідування. Ці органи приймають рішення й здійснюють провадження у такий самий спосіб, як і у випадку вчинення будь-якого іншого тяжкого злочину відповідно до внутрішнього права цієї Держави-учасниці. Заінтересовані Держави-учасниці співпрацюють одна з одною, зокрема з питань процедури і доказування, для забезпечення ефективності такого переслідування.

12. Якщо Держава-учасниця відповідно до її внутрішнього права може видавати або іншим чином передавати одного зі своїх громадян тільки за умови, що ця особа буде повернута до цієї Держави-учасниці для відбування покарання, призначеного в результаті судового розгляду, у зв'язку з якими запитувалася видача або передача цієї особи, і ця Держава-учасниця й запитувана Держава-учасниця погодилися з таким порядком та іншими відповідними умовами, така умовна видача або передача є достатньою для виконання зобов'язання, встановленого в частині 11 цієї статті.

13. Якщо у видачі, яка запитується з метою виконання вироку, відмовлено, оскільки особа яка розшукується є громадянином запитуваної Держави-учасниці, запитувана Держава-учасниця, якщо це допускає її внутрішнє право і якщо це відповідає вимогам такого права, на прохання запитуючої Держави-учасниці розглядає питання про виконання вироку, винесеного відповідно до законодавства запитуючої Держави-учасниці, або виконання частини вироку.

14. Будь-якій особі, щодо якої здійснюється провадження у зв'язку з будь-яким злочином, до якого застосовується ця стаття, гарантується справедливе поводження на всіх стадіях провадження, у тому числі здійснення всіх прав і гарантій, передбачених внутрішнім правом Держави-учасниці, на території якої перебуває ця особа.

15. Ніщо в цій Конвенції не тлумачиться як таке, що встановлює зобов'язання видачі, якщо у запитуваної Держави-учасниці є суттєві підстави вважати, що запит про видачу має на меті переслідування або покарання особи за ознакою статі, раси, віросповідання, громадянства, етнічного походження або політичних переконань або, що задоволення цього запиту завдало б шкоди становищу цієї особи з будь-якої іншої причини.

16. Держави-учасниці не можуть відмовляти у виконанні запиту про видачу лише на тій підставі, що злочин вважається пов'язаним з податковими питаннями.

17. Перед тим як відмовити у видачі запитувана Держава-учасниця, у відповідних випадках, проводить консультації з запитуючою Державою-учасницею з метою надання їй достатньої можливості для викладення її думки й надання інформації, що стосується викладених в її запиті фактів.

18. Держави-учасниці докладають зусиль для укладання двосторонніх й багатосторонніх договорів або досягнення домовленостей з метою здійснення або підвищення ефективності видачі.

Стаття 45

Передача засуджених осіб

Держави-учасниці можуть розглядати можливість укладання двосторонніх чи багатосторонніх договорів або досягнення домовленостей про передачу осіб, засуджених до тюремного ув'язнення або інших видів позбавлення волі за злочини, визначені цією Конвенцією, для відбування покарання на їхній території.

Стаття 46

Взаємна правова допомога

1. Держави-учасниці надають одна одній найширшу взаємну правову допомогу в розслідуванні, кримінальному переслідуванні та судовому розгляді справ за злочинами, визначеними цією Конвенцією.

2. Взаємна правова допомога надається в максимально можливо-му обсязі на підставі відповідних законів, міжнародних договорів, договорів та домовленостей запитуваної Держави-учасниці, для розслідування, кримінального переслідування та судового розгляду справ за злочинами, за вчинення яких в запитуючій Державі-учасниці може бути притягнута до відповідальності юридична особа відповідно до статті 26 цієї Конвенції.

3. Взаємна правова допомога, що надається відповідно до цієї статті, може запитуватися для будь-якої з таких цілей:

- a) одержання показань свідків або заяв окремих осіб;
- b) вручення судових документів;
- c) проведення обшуку й накладення арешту, а також заморожування;
- d) огляд об'єктів та місць;
- e) надання інформації, речових доказів та висновків експертів;
- f) надання оригіналів або засвідчених копій відповідних документів та матеріалів, у тому числі урядових, банківських, фінансових, корпоративних або комерційних документів;
- g) виявлення та відстеження доходів від кримінальної діяльності, майна, засобів вчинення злочинів або інших предметів з метою до-казування;
- h) сприяння добровільній явці відповідних осіб до органів запиту-ючої Держави-учасниці;
- i) надання будь-якого іншого виду допомоги, який не суперечить законодавству запитуваної Держави-учасниці;
- j) виявлення, заморожування та відстеження доходів від злочинів відповідно до положень глави V цієї Конвенції;
- k) вилучення активів відповідно до положень глави V цієї Кон-венції.

4. Без шкоди для внутрішнього права компетентні органи Держа-ви-учасниці можуть без попереднього запиту передавати інформацію, що стосується кримінальних справ, компетентному органу іншої

Державі-учасниці в тих випадках, коли вони вважають, що така інформація може надати допомогу цьому органу в здійсненні або успішному завершенні розслідування та кримінального переслідування або може привести до складання цією Державою-учасницею запиту відповідно до цієї Конвенції.

5. Передача інформації відповідно до частини 4 цієї статті здійснюється без шкоди для розслідування та кримінального провадження в державі, компетентні органи якої надають інформацію. Компетентні органи, що одержують інформацію, виконують прохання про збереження конфіденційності цієї інформації, навіть тимчасово, або про обмеження щодо її використання. Це, однак, не перешкоджає Державі-учасниці, що одержує інформацію, розкрити під час провадження ту інформацію, яка виправдовує обвинуваченого. У такому випадку до розкриття інформації Держава-учасниця, що одержує інформацію, повідомляє Державі-учасниці, що надає інформацію, та, на прохання, проводить консультації з Державою-учасницею, що надає інформацію. Якщо у виняткових випадках попереднє повідомлення неможливе, то Держава-учасниця, що одержує інформацію, має невідкладно повідомити про таке розкриття Державі-учасниці, що надає інформацію.

6. Положення цієї статті не зачіпають зобов'язань за будь-яким договором, двостороннім чи багатостороннім, який регулює чи регулюватиме, цілком або частково, взаємну правову допомогу.

7. Частини 9–29 цієї статті застосовуються до запитів, надісланих на підставі цієї статті, якщо відповідні Держави-учасниці не зв'язані будь-яким договором про взаємну правову допомогу. Якщо ці Держави-учасниці зв'язані таким договором, то застосовуються відповідні положення цього договору, якщо тільки Держави-учасниці не погоджуються застосовувати замість них частини 9–29 цієї статті. Державам-учасницям переконливо пропонується застосовувати ці положення, якщо це сприяє співробітництву.

8. Держави-учасниці не відмовляють у наданні взаємної правової допомоги відповідно до цієї статті на підставі банківської таємниці.

9. а) Запитувана Держава-учасниця, відповідаючи на запит про надання допомоги на підставі цієї статті за відсутності обопільного визнання відповідного діяння злочином, бере до уваги цілі цієї Конвенції, зазначені в статті 1;

б) Держава-учасниці можуть відмовити в наданні допомоги відповідно до цієї статті на підставі відсутності обопільного визнання відповідного діяння злочином. Разом з тим, запитувана Держава-учасниця надає, якщо це відповідає основним концепціям її правової системи, допомогу і, якщо така допомога не пов'язана з примусовими заходами. У такій допомозі може бути відмовлено, якщо запити пов'язані з питаннями незначного характеру або питаннями, у зв'язку з якими запитуване співробітництво або допомога можуть бути забезпечені відповідно до інших положень цієї Конвенції;

с) кожна Держава-учасниця може розглядати можливість вжиття таких заходів, які можуть бути необхідними для того, щоб вона була в змозі надати допомогу в більшому обсязі на підставі цієї статті за відсутності обопільного визнання відповідного діяння злочином.

10. Особа, яка перебуває під вартою або відбуває покарання у вигляді позбавлення волі на території однієї Держави-учасниці та присутність якої в іншій Державі-учасниці є необхідною для встановлення особи, свідчення або надання іншої допомоги в одержанні доказів для розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду у справі за злочинами, визначеними цією Конвенцією, може бути передана, якщо дотримані наступні умови:

а) ця особа добровільно на це погоджується;

б) компетентні органи обох Держав-учасниць погодились на відповідні умови.

11. Для цілей частини 10 цієї статті:

а) Держава-учасниця, якій передається особа, має право й зобов'язана утримувати передану особу під вартою, якщо тільки Держава-учасниця, що передала цю особу, не просить про інше або не дозволить інше;

б) Держава-учасниця, якій передається особа, негайно виконує своє зобов'язання повернути цю особу для утримання під вартою Державі-учасниці, що передала цю особу, як це було погоджено раніше або як це було іншим чином погоджено компетентними органами обох Держав-учасниць;

с) Держава-учасниця, якій передається особа, не вимагає від Держави-учасниці, яка передала цю особу, застосування процедури видачі для її повернення;

д) переданій особі строк утримання під вартою в Державі-учасниці, яка її передала, зараховується в строк покарання, який вона відбуває в державі, до якої її передали.

12. Без згоди Держави-учасниці, яка відповідно до частин 10 і 11 цієї статті повинна передати будь-яку особу, ця особа, незалежно від її громадянства, не підлягає кримінальному переслідуванню, взяттю під варту, покаранню або будь-якому іншому обмеженню її особистої свободи на території держави, якій вона передається, у зв'язку з діяльністю, бездіяльністю або вироком, які передували її виїзду з території держави, що передала цю особу.

13. Кожна Держава-учасниця призначає центральний орган, зобов'язаний та уповноважений одержувати запити про надання взаємної правової допомоги та виконувати їх, або пересилати для виконання компетентним органам. Якщо в Державі-учасниці є спеціальний регіон або територія з окремою системою надання взаємної правової допомоги, вона може призначити окремий центральний орган, який виконуватиме таку функцію щодо цього регіону або території. Центральні органи забезпечують оперативне й відповідне виконання або пересилання одержаних запитів. Якщо центральний орган пересилає звернення для виконання компетентному органу, він сприяє оперативному й відповідному виконанню цього запиту. Під час здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття або затвердження цієї Конвенції або приєднання до неї кожна Держава-учасниця повідомляє Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй про центральний орган, призначений нею з цією метою. Запит про надання взаємної правової допомоги та будь-які повідомлення, що їх стосуються, надсилаються центральним органам, призначеним Державою-учасницею. Ця вимога не заперечує право Держави-учасниці вимагати, щоб такі запити та повідомлення надсилалися їй дипломатичними каналами та, у термінових випадках, якщо Держави-учасниці домовилися про це, і якщо це можливо, через Міжнародну організацію кримінальної поліції.

14. Запити надсилаються в письмовій формі або, коли це можливо, за допомогою будь-яких засобів, що надають можливість відтворити письмовий запис, мовою, прийнятною для запитуваної Держави-учасниці, за умов, що дозволяють цій Державі-учасниці встановити автентичність. Під час здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або

документа про прийняття чи затвердження цієї Конвенції або приєднання до неї Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй повідомляється про мову або мови, прийнятні для кожної Держави-учасниці. У термінових випадках і якщо це погоджено Державами-учасницями, запити можуть бути зроблені в усній формі, однак вони мають негайно підтверджуватися в письмово.

15. У запиті про надання взаємної правової допомоги має бути зазначена: а) назва запитуючого органу;

б) суть справи та характер розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду, яких стосується запит, а також назва й функція органу, що здійснює це розслідування, кримінальне переслідування або судовий розгляд;

с) короткий виклад відповідних фактів, за виключенням прохань про вручення судових документів;

д) опис запитуваної допомоги та детальна інформація про будь-яку конкретну процедуру, дотримання якої хотіла б забезпечити запитуюча Держава-учасниця;

е) по можливості, дані про особу, її місцезнаходження та громадянство; та

ф) мета запитуваних доказів, інформації або заходів.

16. Запитувана Держава-учасниця може запитати додаткову інформацію, якщо ця інформація є необхідною для виконання запиту відповідно до її внутрішнього права або якщо ця інформація може полегшити виконання такого запиту.

17. Запит виконується відповідно до внутрішнього права запитуваної Держави-учасниці і, по можливості, згідно із зазначеними в проханні процедурами.

18. Тією мірою, якою це можливо й відповідає основоположним принципам внутрішнього права, якщо будь-яка особа знаходиться на території Держави-учасниці й повинна бути заслухана як свідок або експерт судовими органами іншої Держави-учасниці, перша Держава-учасниця може, на прохання другої Держави-учасниці, дозволити проведення слухання за допомогою відеозв'язку, якщо особиста присутність відповідної особи на території запитуючої Держави-учасниці неможлива чи небажана. Держави-учасниці можуть домовитися про те, що слухання проводитиметься судовим органом запитуючої Держави-учасниці у присутності представників судового органу запитуваної Держави-учасниці.

19. Запитуюча Держава-учасниця не передає й не використовує інформацію або свідчення, надані запитуваною Державою-учасницею, для здійснення розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду, іншого, ніж те (той), яке (який) зазначено в проханні, без попередньої згоди на це запитуваної Держави-учасниці. Жодне з положень цього пункту не перешкоджає запитуючій Державі-учасниці розкривати в ході провадження ту інформацію або докази, які виправдовують обвинуваченого. У цьому випадку до розкриття інформації або доказів запитуюча Держава-учасниця повідомляє запитувану Державу-учасницю та, якщо одержано таке прохання, проводить консультації із запитуваною Державою-учасницею. Якщо, у виняткових випадках, завчасне повідомлення неможливе, то запитувана Держава-учасниця негайно повідомляє про таке розкриття запитуваній державі-учасниці.

20. Запитуюча Держава-учасниця може вимагати, щоб запитувана Держава-учасниця зберігала конфіденційність запиту, за винятком того, що необхідне для виконання самого запиту. Якщо запитувана Держава-учасниця не може виконати вимоги про конфіденційність, вона негайно повідомляє про це запитуючій Державі-учасниці.

21. У взаємній правовій допомозі може бути відмовлено:

а) якщо запит не був поданий відповідно до положень цієї статті;
б) якщо запитувана Держава-учасниця вважає, що виконання запиту може завдати шкоди її суверенітету, безпеці, публічному порядку або іншим життєво важливим інтересам;

с) якщо внутрішнє право запитуваної Держави-учасниці забороняє її органам здійснювати запитувані заходи щодо будь-якого аналогічного злочину, якби такий злочин був предметом розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду в межах її юрисдикції;

д) якщо виконання запиту суперечило б правовій системі запитуваної Держави-учасниці щодо питань взаємної правової допомоги.

22. Держави-учасниці не можуть відмовляти у виконанні запиту про взаємну правову допомогу лише на тій підставі, що злочин пов'язаний з податковими питаннями.

23. Будь-яка відмова в наданні взаємної правової допомоги мотивується.

24. Запитувана Держава-учасниця виконує запит про надання взаємної правової допомоги в можливо короткі строки та, наскільки це

можливо, цілком враховує будь-які кінцеві строки, які запропоновані запитуючою Державою-учасницею і які мотивовані, бажано в самому проханні. Держава-учасниця, може звертатися з обґрунтованими запитами про надання інформації про статус і хід здійснення заходів, яких вживає запитувана Держава-учасниця для задоволення її запиту. Запитувана Держава-учасниця відповідає на обґрунтовані запити запитуючої Держави-учасниці щодо статусу запиту і ходу його виконання. Запитуюча Держава-учасниця оперативно повідомляє запитувану Державу-учасницю про те, що необхідності в запитуваній допомозі вже немає.

25. Надання взаємної правової допомоги може бути відстрочене запитуючою Державою-учасницею на підставі перешкоджання розслідуванню, кримінальному переслідуванню або судовому розгляду.

26. Перед відмовою у виконанні запиту відповідно до частини 21 цієї статті або відстрочки її виконання відповідно до частини 25 цієї статті запитувана Держава-учасниця проводить консультації з запитуючою Державою-учасницею для того, щоб визначити, чи може бути допомога надана в такі строки й на таких умовах, які запитувана Держава-учасниця вважає необхідними. Якщо запитуюча Держава-учасниця приймає допомогу на таких умовах, то вона дотримується цих умов.

27. Без шкоди для застосування частини 12 цієї статті свідок, експерт чи інша особа, яка, на прохання запитуючої Держави-учасниці погоджується свідчити в ході провадження або надавати допомогу в ході розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду на території запитуючої Держави-учасниці, не підлягає кримінальному переслідуванню, взяттю під варту, покаранню або будь-якому іншому обмеженню власної свободи на цій території у зв'язку з діяльністю, бездіяльністю або засудженням, які стосуються періоду до вибуття з території запитуваної Держави-учасниці. Дія такої гарантії особистої безпеки припиняється, якщо свідок, експерт або інша особа протягом п'ятнадцяти послідовних днів або протягом будь-якого погодженого між Державами-учасницями строку, починаючи з дати, коли такій особі було офіційно повідомлено про те, що її присутності вже не вимагають судові органи, мала можливість залишити територію запитуючої Держави-учасниці, але добровільно залишилася на цій території або, залишивши її, повернулася назад за власною волею.

28. Звичайні витрати, пов'язані з виконанням запиту, покриваються запитуючою Державою-учасницею, якщо заінтересовані Держави-учасниці не домовилися про інше. Якщо виконання запиту вимагає чи буде вимагати суттєвих або надзвичайних витрат, до Держави-учасниці проводять консультації з метою визначення умов, на яких буде виконано запит, а також порядку покриття витрат.

29. Запитувана Держава-учасниця:

а) надає запитуючій Державі-учасниці копії урядових матеріалів, документів або інформацію, які в неї є та які відповідно до її законодавства відкриті для публічного доступу;

б) може на власний розсуд надавати запитуючій Державі-учасниці цілком або частково або з дотриманням таких умов, які вона вважає необхідними, копії будь-яких урядових матеріалів, документів або інформації, які в неї є та які відповідно до її законодавства закриті для публічного доступу.

30. Держави-учасниці розглядають, за необхідності, можливість укладання двосторонніх чи багатосторонніх договорів або досягнення домовленостей, які відповідали б цілям цієї статті, забезпечували б її дію на практиці і зміцнювали б її положення.

Стаття 47

Передача кримінального провадження

Держави-учасниці розглядають можливість взаємної передачі провадження з метою кримінального переслідування у зв'язку зі злочином, визначеним цією Конвенцією, у випадках, коли така передача відповідає інтересам здійснення правосуддя, зокрема, у випадках, коли зачіпаються кілька юрисдикцій, з метою об'єднання кримінальних справ.

Стаття 48

Співробітництво між правоохоронними органами

1. Держави-учасниці тісно співпрацюють одна з одною, діючи відповідно до своїх внутрішніх правових та адміністративних систем, з метою підвищення ефективності правоохоронних заходів для боротьби зі злочинами, визначеними цією Конвенцією. Держави-учасниці, зокрема, вживають ефективних заходів, спрямованих на:

а) зміцнення або, в разі необхідності, встановлення каналів зв'язку між їхніми компетентними органами, установами та службами для

забезпечення безпечного і швидкого обміну інформацією про всі аспекти злочинів, що визначені цією Конвенцією, у тому числі, якщо заінтересовані Держави-учасниці будуть вважати це за необхідне, зв'язки з іншими видами злочинної діяльності;

б) співробітництво з іншими Державами-учасницями в проведенні розслідувань справ за злочинами, визначеними цією Конвенцією, з метою виявлення:

i) місцезнаходження та діяльності осіб, що підозрюються в участі у таких злочинах, або місцезнаходження інших причетних осіб;

ii) переміщення доходів або майна, здобутих злочинним шляхом;

iii) переміщення майна, знаряддя або інших засобів, які використовувалися або призначалися для використання під час вчинення злочинів;

с) надання, у відповідних випадках, необхідних предметів або необхідної кількості речовин з метою проведення експертизи або розслідування;

д) обмін, у відповідних випадках, з іншими Державами-учасницями інформацією про конкретні засоби й методи, що застосовуються для вчинення злочинів, визначених цією Конвенцією, у тому числі, використання підроблених посвідчень особи, фальшивих, змінених або підроблених документів та інших засобів для приховання діяльності;

е) сприяння ефективній координації між їхніми компетентними органами, установами та службами й заохочення обміну співробітниками та іншими експертами, у тому числі, за умови укладання заінтересованими Державами-учасницями двосторонніх договорів або досягнення домовленостей, відрядження співробітників зі зв'язків;

ф) обмін інформацією та координація адміністративних та інших заходів, що вживаються у відповідних випадках з метою своєчасного виявлення злочинів, визначених цією Конвенцією.

2. З метою практичного застосування цієї Конвенції Держави-учасниці розглядають можливість укладання двосторонніх чи багатосторонніх договорів або досягнення домовленостей про безпосереднє співробітництво між їхніми правоохоронними органами, а в тих випадках, коли такі договори або домовленості вже є, внесення змін

до них. За відсутності таких договорів або домовленостей між заінтересованими Державами-учасниками, Держави-учасниці можуть розглядати цю Конвенцію як підставу для взаємного співробітництва між правоохоронними органами у справах щодо злочинів, які визначені цією Конвенцією. У відповідних випадках Держави-учасниці повною мірою використовують договори або домовленості, у тому числі механізми міжнародних і регіональних організацій, для розширення співробітництва між своїми правоохоронними органами.

3. Держави-учасниці докладають зусиль для співробітництва, у межах своїх можливостей, з метою протидії визначеним цією Конвенцією злочинам, що вчиняються з використанням сучасних технологій.

Стаття 49

Спільні розслідування

Держави-учасниці розглядають можливість укладання двосторонніх і багатосторонніх договорів і досягнення домовленостей, на підставі яких у зв'язку зі справами, що є предметом розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду в одній чи кількох державах, заінтересовані компетентні органи можуть створювати спільні слідчі групи. За відсутності таких договорів або домовленостей спільні розслідування можуть проводитися за окремою для кожного конкретного випадку угодою. Відповідні Держави-учасниці забезпечують повне дотримання суверенітету Держави-учасниці, на території якої проводитиметься таке розслідування.

Стаття 50

Спеціальні методи розслідування

1. З метою ефективної боротьби з корупцією кожна Держава-учасниця тією мірою, якою це допускається основними принципами її правової системи, і за умов, встановлених її внутрішнім правом, вживає, у межах своєї компетенції, таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити проведення її компетентними органами контролю над поставками й, у тих випадках, коли вона вважає це доречним, використання інших спеціальних методів розслідування, таких як електронне спостереження або інші форми спостереження, або таємні операції, на своїй території, а також визнання доказів, зібраних за допомогою таких методів, в суді.

2. З метою розслідування злочинів, визначених цією Конвенцією, Держави-учасниці докладають зусиль до укладання, у разі необхідності, відповідних двосторонніх чи багатосторонніх договорів або досягнення домовленостей щодо використання спеціальних методів розслідування в міжнародному співробітництві. Такі договори або домовленості укладаються й виконуються з повним дотриманням принципу суверенної рівності держав і реалізуються у суворій відповідності до умов цих договорів або домовленостей.

3. За відсутності договору чи домовленості, зазначених у частині 2 цієї статті, рішення про використання таких спеціальних методів міжнародного розслідування приймаються в кожному окремому випадку й можуть, за необхідності, враховувати фінансові домовленості й договори щодо здійснення юрисдикції заінтересованими Державами-учасницями.

4. Рішення про використання контролю над міжнародними поставками можуть, за згодою заінтересованих Держав-учасниць, включати такі методи, як перехоплення вантажів або засобів і зберігання їх недоторканими або їхнє вилучення чи заміну, цілком або частково.

ГЛАВА V

Заходи щодо повернення активів

Стаття 51

Загальне положення

Повернення активів відповідно до цієї глави є основоположним принципом цієї Конвенції, і Держави-учасниці мають з цією метою якнайширше співпрацювати одна з одною й надавати одна одній допомогу.

Стаття 52

Запобігання переказам доходів, здобутих злочинним шляхом, та їх виявлення

1. Без шкоди для положень статті 14 цієї Конвенції кожна Держави-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, відповідно до її внутрішнього права, щоб вимагати від фінансових установ, на які поширюється її юрисдикція, перевіряти особу клієнтів, вживати обґрунтованих заходів для встановлення особи власників-

бенефіціарів коштів, депонованих у великому розмірі, і вживати більш жорстких заходів контролю щодо рахунків, які намагаються відкрити або які відкриті особами, які мають або мали значні державні повноваження, членами їхніх сімей і тісно пов'язаними з ними партнерами або від імені будь-яких перерахованих вище осіб. Такі більш жорсткі заходи контролю обґрунтовано покликані виявляти підозрілі операції з метою надання інформації про них компетентним органам, і вони не повинні тлумачитись як такі, що перешкоджають або забороняють фінансовим установам вести справи з будь-яким законним клієнтом.

2. З метою сприяння здійсненню заходів, передбачених у частині 1 цієї статті, кожна Держава-учасниця, відповідно до свого внутрішнього права і, керуючись відповідними ініціативами регіональних, міжрегіональних та міжнародних організацій з протидії відмиванню коштів:

а) надає рекомендації щодо тих категорій фізичних або юридичних осіб, щодо рахунків яких від фінансових установ, на які поширюється її юрисдикція, очікуватиметься застосування більш жорстких заходів контролю, щодо видів рахунків й операцій, яким необхідно приділяти особливу увагу, та щодо відповідних заходів щодо відкриття й обслуговування рахунків, а також ведення звітності по рахунках, яких необхідно вжити щодо таких рахунків; та

б) у відповідних випадках повідомляє фінансовим установам, на які поширюється її юрисдикція, на запит іншої Держави-учасниці або з власної ініціативи, про конкретних фізичних або юридичних осіб, щодо рахунків яких від таких установ очікуватиметься застосування більш жорстких заходів контролю, на додаток до тих осіб, яких фінансові установи можуть іншим чином встановити.

3. У контексті пункту «а» частини 2 цієї статті кожна Держава-учасниця вживає заходів для забезпечення збереження фінансовими установами протягом відповідного строку, відповідної звітності щодо рахунків і операцій, до яких причетні особи, зазначені в частині 1 цієї статті, до якої повинна включатися, як мінімум, інформація, що стосується особи клієнта, а також, наскільки це можливо, власника-бенефіціара.

4. З метою запобігання переказам доходів, здобутих злочинним шляхом, визначеним таким відповідно до цієї Конвенції, та їх викриття кожна Держава-учасниця вживає відповідних і ефективних

заходів для запобігання, за допомогою своїх регулятивних і наглядових органів, створенню банків, які не існують фізично і які не входять до складу будь-якої регульованої державою фінансової групи. Крім того, Держави-учасниці можуть розглядати можливість встановлення для своїх фінансових установ вимоги відмовлятися вступати в кореспондентські банківські відносини з такими установами або продовжувати такі відносини, а також утримуватись від встановлення відносин з іноземними фінансовими установами, що дозволяють використання рахунків банками, які не існують фізично або які не входять до складу будь-якої регульованої державою фінансової групи.

5. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість створення, відповідно до свого внутрішнього права, ефективних систем, які передбачають розкриття фінансової інформації щодо відповідних державних посадових осіб, і встановлює відповідні санкції за недотримання цих вимог. Кожна Держава-учасниця також розглядає можливість вжиття таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм компетентним органам здійснювати обмін такою інформацією з компетентними органами інших Держав-учасниць, якщо це необхідно для розслідування, заявлення прав та вжиття заходів щодо повернення доходів, здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією.

6. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких заходів, які можуть бути необхідними відповідно до її внутрішнього права, щоб встановити для відповідних державних посадових осіб, які отримують вигоду або мають право підпису, або інше повноваження щодо будь-якого фінансового рахунка в будь-якій іноземній країні, вимогу повідомляти про це відповідним органам і вести належний облік щодо рахунків. Такі заходи також передбачають застосування відповідних санкцій за невиконання цих вимог.

Стаття 53

Заходи щодо безпосереднього повернення майна

Кожна Держава-учасниця, відповідно до свого внутрішнього права:

а) вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити іншій Державі-учасниці подавати до своїх судів цивільні позови про встановлення правової підстави або права власності на

майно, придбане в результаті вчинення будь-якого зі злочинів, визначених цією Конвенцією;

б) вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм судам засуджувати тих осіб, які вчинили злочини, визначені цією Конвенцією, до виплати компенсації або відшкодування збитків іншій Державі-учасниці, якій було завдано шкоди в результаті таких злочинів; та

с) вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм судам або компетентним органам, під час винесення рішень про конфіскацію, визнавати вимоги іншої Держави-учасниці як законного власника майна, придбаного в результаті вчинення будь-якого зі злочинів, визначених цією Конвенцією.

Стаття 54

Механізми вилучення майна шляхом міжнародного співробітництва у питаннях конфіскації

1. Кожна Держава-учасниця з метою надання взаємної правової допомоги відповідно до статті 55 цієї Конвенції щодо майна, придбаного в результаті вчинення будь-якого зі злочинів, визначених цією Конвенцією, або використаного під час вчинення злочинів, відповідно до свого внутрішнього права:

а) вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм компетентним органам виконувати постанови про конфіскацію, винесені судами іншої Держави-учасниці;

б) вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм компетентним органам, у межах їхньої юрисдикції, виносити постанови про конфіскацію майна іноземного походження шляхом винесення судового рішення у справах за злочинами про відмивання грошових коштів або такими іншими злочинами, які можуть підпадати під її юрисдикцію, або шляхом використання інших процедур, дозволених її внутрішнім правом; та

с) розглядає питання про вжиття таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб створити можливість для конфіскації такого майна без винесення вироку в рамках кримінального провадження у справах, якщо злочинець не може бути підданий переслідуванню з причини смерті, переховування або відсутності чи в інших відповідних випадках.

2. Кожна Держава-учасниця з метою надання взаємної правової допомоги на запит, зроблений на підставі частини 2 статті 55 цієї Конвенції, відповідно до свого внутрішнього права:

а) вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм компетентним органам заморожувати або накладати арешт на майно відповідно до постанови про заморожування або арешт, винесеною судом або компетентним органом запитуючої Держави-учасниці, в якій викладаються обґрунтовані підстави, які дозволяють запитуваній Державі-учасниці вважати, що є достатні мотиви для вжиття таких заходів і що по відношенню до цього майна буде в результаті винесено постанову про конфіскацію для цілей пункту «а» частини 1 цієї статті;

б) уживає таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм компетентним органам заморожувати або накладати арешт на майно на підставі запиту, в якому викладаються обґрунтовані підстави, які дозволяють запитуваній Державі-учасниці вважати, що є достатні мотиви для вжиття таких заходів і що по відношенню до цього майна буде в результаті винесено постанову про конфіскацію для цілей частини 1 а цієї статті; та

с) розглядає питання про вжиття додаткових заходів, щоб дозволити своїм компетентним органам зберігати майно з метою конфіскації, наприклад, на підставі іноземної постанови про арешт або пред'явлення кримінального обвинувачення у зв'язку з придбанням такого майна.

Стаття 55

Міжнародне співробітництво з метою конфіскації

1. Держава-учасниця, яка одержала від іншої Держави-учасниці, під юрисдикцію якої підпадає будь-який злочин, визначений цією Конвенцією, прохання про конфіскацію, зазначене у частині 1 статті 31 цієї Конвенції, доходів, здобутих злочинним шляхом, майна, знаряддя або інших засобів вчинення злочинів, що знаходяться на її території, у максимальному обсязі, можливіму в рамках її внутрішньої правової системи:

а) надсилає цей запит своїм компетентним органам з метою винесення постанови про конфіскацію та, у випадку винесення такої постанови, виконує її; або

б) надсилає своїм компетентним органам постанову про конфіскацію, винесену судом на території запитуючої Держави-учасниці, відповідно до частини 1 статті 31 та пункту «а» частини 1 статті 54 цієї Конвенції, з метою її виконання в обсязі, зазначеному в запиті, і в тій мірі, в якій вона стосується доходів, здобутих злочинним шляхом, майна, обладнання або інших засобів вчинення злочинів, зазначених у частині 1 статті 31, які знаходяться на території запитуваної Держави-учасниці.

2. Після одержання запиту, надісланого іншою Державою-учасницею, під юрисдикцію якої підпадає будь-який злочин, визначений цією Конвенцією, запитувана Держава-учасниця вживає заходів для виявлення, відстеження, заморожування або арешту доходів, здобутих злочинним шляхом, майна, обладнання або інших засобів вчинення злочинів, зазначених у частині 1 статті 31 цієї Конвенції, з метою подальшої конфіскації, постанову про що виносить або запитує Держава-учасниця, або, відповідно до запиту на підставі частини 1 цієї статті, запитувана Держава-учасниця.

3. Положення статті 46 цієї Конвенції застосовуються з урахуванням відповідних змін до цієї статті. На додаток до інформації, зазначеної в частині 15 статті 46, запит, надісланий на підставі цієї статті, повинен містити:

а) щодо запиту, передбаченого в пункті «а» частини 1 цієї статті, – опис майна, що підлягає конфіскації, у тому числі, наскільки це можливо, відомості про місцезнаходження та, якщо це доречно, оціночну вартість майна та виклад фактів, на які посиляється запитує Держава-учасниця і які достатні для того, щоб запитувана Держава-учасниця могла вжити заходів для винесення постанови відповідно до свого внутрішнього права;

б) щодо запиту, передбаченого в пункті «б» частини 1 цієї статті, – видана запитуючою Державою-учасницею, юридично чинна копія постанови про конфіскацію, на якій ґрунтується запит, з викладенням фактів та інформація щодо обсягу запитуваного виконання постанови, заява, в якій зазначаються заходи, вжиті запитуючою Державою-учасницею для надіслання відповідного повідомлення добросовісним третім особам і забезпечення дотримання відповідних правових процедур, а також довідка про те, що постанова про конфіскацію є остаточною;

с) щодо запиту, передбаченого в частині 2 цієї статті, – виклад фактів, на які посилається запитуюча Держава-учасниця, та опис запитуваних заходів, а також за наявності юридично допустима копія постанови, на якій ґрунтується запит.

4. Рішення та заходи, передбачені в частинах 1 і 2 цієї статті, приймаються запитуваною Державою-учасницею відповідно до та з дотриманням положень її внутрішнього права і відповідно до її процесуальних норм або відповідно до будь-яких двосторонніх чи багатосторонніх договорів або домовленостей, якими вона може бути зв'язана у відносинах з запитуючою Державою-учасницею.

5. Кожна Держава-учасниця передає Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй тексти своїх законів та правил, які забезпечують реалізацію положень цієї статті, а також в подальшому тексти будь-яких змін до таких законів і правил або їхній опис.

6. Якщо Держава-учасниця бажає обумовити вжиття заходів, зазначених у частинах 1 і 2 цієї статті, наявністю відповідного договору, така Держава-учасниця розглядає цю Конвенцію як необхідну і достатню договірно-правову підставу.

7. У співробітництві відповідно до цієї статті може бути також відмовлено або застережні заходи можуть бути скасовані, якщо запитувана Держава-учасниця не одержує своєчасно достатніх доказів або якщо майно має мінімальну вартість.

8. До скасування будь-якого застережного заходу, вжитого відповідно до цієї статті, запитувана Держава-учасниця, якщо це можливо, надає запитуючій Державі-учасниці можливість викласти свої обґрунтування на користь продовження застосування такого заходу.

9. Положення цієї статті не повинні тлумачитися як такі, що завдають шкоди правам добросовісних третіх осіб.

Стаття 56

Спеціальне співробітництво

Без шкоди для свого внутрішнього права кожна Держава-учасниця докладає зусиль для вжиття заходів, які дозволяють їй пересилати, без шкоди для її власного розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду, інформацію про доходи від

злочинів, визначені такими відповідно до цієї Конвенції, іншій Державі-учасниці без попереднього запиту, якщо вона вважає, що розкриття такої інформації може сприяти Державі-учасниці, що одержує її, у порушенні або проведенні розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду або може привести до надіслання цією Державою-учасницею запиту на підставі цієї глави Конвенції.

Стаття 57

Повернення активів та розпорядження ними

1. Держава-учасниця відповідно до положень цієї Конвенції та свого внутрішнього права розпоряджається майном, конфіскованим нею на підставі статті 31 або статті 55 цієї Конвенції, у тому числі щодо повернення такого майна його попереднім законним власником, відповідно до частини 3 цієї статті.

2. Кожна Держава-учасниця вживає, відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними, щоб дозволити своїм компетентним органам повертати конфісковане майно, коли вони діють на прохання, надіслане іншою Державою-учасницею, відповідно до цієї Конвенції, враховуючи права добросовісних третіх осіб.

3. Відповідно до статей 46 і 55 цієї Конвенції та частин 1 і 2 цієї статті запитувана Держава-учасниця:

а) у випадку розкрадання державних коштів або відмивання розкрадених державних коштів, як про це йдеться в статтях 17 і 23 цієї Конвенції, якщо конфіскацію було здійснено відповідно до статті 55 і на підставі остаточного судового рішення, винесеного в запитуючій Державі-учасниці, причому ця вимога може бути знята запитуваною Державою-учасницею, – повертає конфісковане майно запитуючій Державі-учасниці;

б) щодо доходів від будь-якого іншого злочину, визначеного цією Конвенцією, якщо конфіскацію було здійснено відповідно до статті 55 цієї Конвенції й на підставі остаточного судового рішення, винесеного в запитуючій Державі-учасниці, причому ця вимога може бути знята запитуваною Державою-учасницею, – повертає конфісковане майно запитуючій Державі-учасниці, якщо запитуюча Держава-учас-

ниця обґрунтовано доводить запитуваній Державі-учасниці своє право власності, яке існувало раніше, на таке конфісковане майно або якщо запитувана Держава-учасниця визнає шкоду, завдану запитуючій Державі-учасниці, як підставу для повернення конфіскованого майна;

с) в усіх інших випадках у першочерговому порядку розглядає питання про повернення конфіскованого майна запитуючій Державі-учасниці, повернення такого майна його попереднім законним власникам або виплату компенсації потерпілим від злочину.

4. У відповідних випадках, якщо тільки Держави-учасниці не приймуть іншого рішення, запитувана Держава-учасниця може відрахувати обґрунтовані витрати, понесені в ході розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду, які привели до повернення конфіскованого майна або розпорядження ним відповідно до цієї статті.

5. У відповідних випадках Держави-учасниці можуть окремо розглянути можливість укладання в кожному окремому випадку договорів або взаємоприйнятних домовленостей щодо остаточного розпорядження конфіскованим майном.

Стаття 58

Підрозділи для збирання оперативної фінансової інформації

Держави-учасниці співробітничать одна з одною з метою запобігання і боротьби з переказуванням доходів, здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією, а також сприяння використанню шляхів і способів вилучення таких доходів і з цією метою розглядають питання про створення підрозділу для збирання оперативної фінансової інформації, який нестиме відповідальність за отримання, аналіз та надіслання компетентним органам повідомлень про підозрілі фінансові операції.

Стаття 59

Двосторонні та багатосторонні договори і домовленості

Держави-учасниці розглядають можливість укладання двосторонніх чи багатосторонніх договорів або досягнення домовленостей для підвищення ефективності міжнародного співробітництва, здійснюваного відповідно до цієї глави Конвенції.

ГЛАВА VI

Технічна допомога й обмін інформацією

Стаття 60

Підготовка кадрів і технічна допомога

1. Кожна Держава-учасниця, в межах необхідності, розробляє, здійснює або удосконалює конкретні програми підготовки персоналу, який несе відповідальність за запобігання корупції та боротьбу з нею. Подібні навчальні програми можуть стосуватись, *inter alia*, таких сфер:

а) ефективних заходів щодо запобігання, виявлення та розслідування корупційних діянь, а також покарання за них і боротьба з ними, у тому числі використання методів збирання доказів і розслідування;

б) створення потенціалу в галузі розроблення та планування стратегічної політики протидії корупції;

с) підготовки співробітників компетентних органів з питань складання прохань про взаємну правову допомогу, які задовольняють вимоги цієї Конвенції;

д) оцінки та зміцнення установ, керування державною службою та керування державними фінансами, у тому числі державними закупівлями та приватним сектором;

е) запобігання переказу доходів, здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією, а також вилучення таких доходів;

ф) виявлення та заморожування операцій з переказування доходів здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією;

г) відстеження переміщення доходів, здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією, та методів, що використовуються для переказу, приховання або утаювання таких доходів;

h) відповідних та ефективних правових й адміністративних механізмів та методів, які сприяють вилученню доходів, здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією;

і) методи, що використовуються під час захисту потерпілих і свідків, які співробітничать з судовими органами; та

j) підготовка працівників в галузі національних і міжнародних правил та іноземних мов.

2. Держави-учасниці, з урахуванням своїх можливостей, розглядають питання про надання одна одній найширшої технічної допомоги, особливо в інтересах країн, що розвиваються, у зв'язку

з їхніми відповідними планами та програмами боротьби з корупцією, у тому числі матеріальну підтримку та підготовку кадрів у галузях, зазначених у частині 1 цієї статті, а також підготовку кадрів і надання допомоги та взаємний обмін відповідним досвідом і спеціальними знаннями, що сприятиме міжнародному співробітництву між Державами-учасницями з питань видачі та взаємної правової допомоги.

3. Держави-учасниці активізують, в міру необхідності, зусилля, спрямовані на максимальне підвищення ефективності практичних і навчальних заходів міжнародних і регіональних організацій та в рамках відповідних двосторонніх і багатосторонніх договорів або домовленостей.

4. Держави-учасниці розглядають можливість сприяння одна одній, на запит, у проведенні оцінок, вивчення та дослідження видів, причин, наслідків та збитків, завданих корупцією у своїх країнах, з метою розроблення, за участю компетентних органів і суспільства, стратегій і планів дій щодо боротьби з корупцією.

5. Для сприяння вилученню доходів, здобутих злочинним шляхом, визначених цією Конвенцією, Держави-учасниці можуть співробітничати в наданні одна одній імен експертів, які можуть надавати допомогу в досягненні цієї мети.

6. Держави-учасниці розглядають можливість використання субрегіональних, регіональних та міжнародних конференцій і семінарів для сприяння співробітництву й технічній допомозі та стимулюванню обговорення проблем, що становлять взаємний інтерес, у тому числі особливих проблем і потреб країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою.

7. Держави-учасниці розглядають можливість створення добровільних механізмів з метою надання фінансового сприяння країнам, що розвиваються, та країнам з перехідною економікою щодо застосування цієї Конвенції шляхом здійснення програм і проектів у галузі технічної допомоги.

8. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість здійснення добровільних внесків на потреби Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності, з метою сприяння через Управління реалізації програм і проектів, країнам, що розвиваються, для здійснення цієї Конвенції.

Стаття 61

Збирання та аналіз інформації про корупцію та обмін такою інформацією

1. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість проведення, консультуючись з експертами, аналізу тенденцій в галузі корупції на своїй території, а також умов, в яких здійснюються корупційні злочини.

2. Держави-учасниці, з метою розроблення, наскільки це можливо, загальних визначень, стандартів і методологій, розглядають можливість розширення статистичних даних, аналітичних знань щодо корупції та інформації, у тому числі про оптимальні види практики у справі запобігання корупції й боротьби з нею, та обміну ними через посередництво міжнародних і регіональних організацій.

3. Кожна Держава-учасниця розглядає можливість здійснення контролю за своєю політикою і за практичними заходами боротьби з корупцією, а також проведення оцінки їхньої ефективності й дієвості.

Стаття 62

Інші заходи: здійснення цієї Конвенції шляхом економічного розвитку й технічної допомоги

1. Держави-учасниці вживають заходів, які сприяють оптимальному здійсненню цієї Конвенції, наскільки це можливо, шляхом міжнародного співробітництва з урахуванням негативних наслідків корупції для суспільства в цілому, у тому числі для його сталого розвитку.

2. Держави-учасниці, наскільки це можливо й у координації одна з одною, а також з міжнародними й регіональними організаціями, докладають конкретних зусиль для:

а) активізації співробітництва на різних рівнях з країнами, що розвиваються з метою посилення здатності цих країн до запобігання корупції та боротьби за нею;

б) розширення фінансової та матеріальної допомоги з метою підтримання зусиль країн, що розвиваються, у ефективному недопущенні корупції й боротьби з нею та надання їм допомоги для успішного здійснення цієї Конвенції;

с) надання технічної допомоги країнам, що розвиваються, та країнам з перехідною економікою з метою сприяння задоволенню їхніх потреб у зв'язку зі здійсненням цієї Конвенції. Для цього Держави-учасниці докладають зусиль для регулярного і добровільного вне-

сення коштів на рахунок, конкретно призначений для цієї мети в механізмі фінансування, створеному Організацією Об'єднаних Націй. Держави-учасниці можуть також розглянути, відповідно до свого внутрішнього законодавства та положень цієї Конвенції, можливість переказування на згаданий вище рахунок певної частки грошових коштів або відповідної вартості доходів або майна, здобутих злочинним шляхом, конфіскованих на підставі положень цієї Конвенції;

д) заохочення та переконання інших держав і фінансових установ, у відповідних випадках, до приєднання до них у зусиллях, яких докладають на підставі цієї статті, у тому числі шляхом забезпечення країнам, що розвиваються, проведення більшого обсягу програм підготовки кадрів і сучасного обладнання, з метою допомогти їм у досягненні цілей цієї Конвенції.

3. Наскільки це можливо, ці заходи не заперечують існуючі зобов'язання щодо іноземної допомоги або інші домовленості про фінансове співробітництво на двосторонньому, регіональному або міжнародному рівні.

4. Держави-учасниці можуть укладати двосторонні чи багатосторонні договори про матеріально-технічну допомогу, беручи до уваги фінансові домовленості, необхідні для забезпечення ефективності міжнародного співробітництва, передбаченого цією Конвенцією, а також для запобігання й виявлення корупції та боротьби з нею.

ГЛАВА VII

Механізми здійснення

Стаття 63

Конференція Держав – учасниць Конвенції

1. Цим засновується Конференція Держав – учасниць Конвенції з метою розширення можливостей Держав-учасниць і співробітництва між ними для досягнення цілей, встановлених цією Конвенцією, а також сприяння здійсненню цієї Конвенції та нагляду за її здійсненням.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй скликає Конференцію Держав-учасниць не пізніше, ніж через рік після набуття чинності цією Конвенцією. Згодом відповідно до правил процедури, що прийняті Конференцією Держав-учасниць, проводяться чергові наради Конференції.

3. Конференція Держав-учасниць приймає правила-процедури й правила, які регулюють здійснення видів діяльності, що зазначені у цій статті, у тому числі правила, що стосуються допуску й участі спостерігачів та оплати витрат, понесених ними під час здійснення цих видів діяльності.

4. Конференція Держав-учасниць погоджує види діяльності, процедури та методи роботи для досягнення цілей, викладених у частині 1 цієї статті, у тому числі:

а) сприяння діяльності Держав-учасниць відповідно до статей 60 і 62 та глав II–V цієї Конвенції, у тому числі шляхом заохочення добровільних внесків;

б) сприяння обміну між Державами-учасницями інформацією про форми корупції й тенденції в цій галузі, а також про успішні методи запобігання корупції, боротьби з нею та повернення доходів, здобутих злочинним шляхом, через опублікування відповідної інформації, визначеної в цій статті;

с) співробітництво з відповідними міжнародними й регіональними організаціями та механізмами, а також неурядовими організаціями;

д) належне використання відповідної інформації, підготовленої іншими міжнародними й регіональними механізмами з метою запобігання корупції та боротьби з нею, для уникнення зайвого дублювання роботи;

е) періодичний розгляд питання про виконання цієї Конвенції її Державами-учасницями;

ф) внесення рекомендацій, які стосуються вдосконалення цієї Конвенції та її здійснення;

г) врахування потреб Держав-учасниць у технічній допомозі у зв'язку з виконанням цієї Конвенції та внесення рекомендацій щодо будь-яких дій, які вона може вважати необхідними у зв'язку з цим.

5. Для цілей частини 4 цієї статті Конференція Держав-учасниць одержує необхідні відомості про заходи, вжиті Державами-учасницями в ході виконання цієї Конвенції, про труднощі, на які вони при цьому натрапили, на підставі наданої ними інформації й через посередництво додаткових механізмів нагляду, які можуть створюватися Конференцією Держав-учасниць.

6. Кожна Держава-учасниця надає Конференції Держав-учасниць інформацію про свої програми, плани та практику, а також про за-

конодавчі й адміністративні заходи, спрямовані на виконання цієї Конвенції, як це необхідно Конференції Держав-учасниць. Конференція Держав-учасниць вивчає питання про найефективніші шляхи одержання такої інформації та прийняття на її підставі відповідних рішень, у тому числі, інформацію, одержану від Держав-учасниць і від компетентних міжнародних організацій. Можуть бути розглянуті також матеріали, одержані від відповідних неурядових організацій, належним чином акредитованих відповідно до процедур, які визначатимуться рішенням Конференції Держав-учасниць.

7. На підставі частин 4–6 цієї статті Конференція Держав-учасниць, якщо вона вважатиме за необхідне, засновує будь-який відповідний механізм або орган з метою сприяння ефективному здійсненню Конвенції.

Стаття 64 **Секретаріат**

1. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй забезпечує необхідне секретарське обслуговування Конференції Держав – учасниць Конвенції.

2. Секретаріат:

а) надає Конференції Держав-учасниць допомогу в діяльності, про яку йдеться в статті 63 цієї Конвенції, а також забезпечує необхідним обслуговуванням сесії Конференції Держав-учасниць;

б) на запит, надає Державам-учасницям допомогу в наданні інформації Конференції Держав-учасниць, як це передбачено в частинах 5 і 6 статті 63 цієї Конвенції; та

с) забезпечує необхідну координацію з секретаріатами інших відповідних міжнародних і регіональних організацій.

ГЛАВА VIII **Заключні положення**

Стаття 65 **Здійснення Конвенції**

1. Кожна Держава-учасниця вживає, відповідно до основоположних принципів свого внутрішнього права, необхідних заходів, зако-

нодавчих й адміністративних, для забезпечення виконання своїх зобов'язань за цією Конвенцією.

2. Кожна Держава-учасниця може вживати суворіших заходів для запобігання корупції та боротьби з нею, ніж ті, що передбачені цією Конвенцією.

Стаття 66

Врегулювання спорів

1. Держави-учасниці докладають зусиль для врегулювання спорів щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції шляхом переговорів.

2. Будь-який спір між двома чи більше Державами-учасницями щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції, який не може бути врегульований шляхом переговорів протягом обґрунтованого строку, передається на запит однієї з цих Держав-учасниць на арбітражний розгляд. Якщо протягом шести місяців з моменту запиту про арбітраж ці Держави-учасниці не зможуть домовитися про його організацію, будь-яка з цих Держав-учасниць може передати спір до Міжнародного Суду, звернувшись із заявою відповідно до Статуту Суду.

3. Кожна Держава-учасниця може під час підписання, ратифікації, прийняття або затвердження цієї Конвенції або під час приєднання до неї заявити про те, що вона не вважає себе зв'язаною положеннями частини 2 цієї статті. Інші Держави-учасниці не зв'язані положеннями частини 2 цієї статті щодо будь-якої Держави-учасниці, яка зробила таке застереження.

4. Держава-учасниця, яка зробила застереження відповідно до частини 3 цієї статті, може будь-коли зняти це застереження шляхом надіслання повідомлення Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 67

Підписання, ратифікація, прийняття, затвердження та приєднання

1. Ця Конвенція відкрита для підписання всіма державами з 9 до 11 грудня 2003 року в Мериді, Мексика, а потім у Центральних установах Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку до 9 грудня 2005 року.

2. Ця Конвенція також відкрита для підписання регіональними організаціям економічної інтеграції за умови, що принаймні одна

з держав – учасниць такої організації підписала цю Конвенцію відповідно до частини 1 цієї статті.

3. Ця Конвенція підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття або затвердження здаються на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Регіональна організація економічної інтеграції може здати на зберігання свою ратифікаційну грамоту або документ про прийняття або затвердження, якщо принаймні одна з її держав-членів вчинила так само. Цією ратифікаційною грамотою або документом про прийняття або затвердження і така організація повідомляє про сферу своєї компетенції щодо питань, врегульованих цією Конвенцією. Така організація також повідомляє депозитарію про будь-яку відповідну зміну сфери своєї компетенції.

4. Ця Конвенція відкрита для приєднання будь-якої держави чи будь-якої регіональної організації економічної інтеграції, принаймні одна з держав-членів якої є Учасницею цієї Конвенції. Документи про приєднання здаються на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Під час приєднання регіональна організація економічної інтеграції повідомляє про сферу своєї компетенції щодо питань, врегульованих цією Конвенцією. Така організація також повідомляє депозитарію про будь-яку відповідну зміну сфери своєї компетенції.

Стаття 68

Набуття чинності

1. Ця Конвенція набирає чинності на дев'яностий день після дати здачі на зберігання тридцятої ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження або приєднання. Для цілей цієї частини Конвенції будь-яка така грамота або документ, здані на зберігання регіональною організацією економічної інтеграції, не розглядаються як додаткові до грамот або документів, що здані на зберігання державами – членами такої організації.

2. Для кожної держави або регіональної організації економічної інтеграції, які ратифікують, приймають або затверджують цю Конвенцію або приєднуються до неї після здачі на зберігання тридцятої ратифікаційної грамоти або документа про такі дії, ця Конвенція набирає чинності на тридцятий день після дати здачі на зберігання такою

державою або організацією відповідної грамоти або документа або в дату набрання чинності цієї Конвенції відповідно до частини 1 цієї статті в залежності від того, що настає пізніше.

Стаття 69

Зміни

1. Після закінчення строку п'яти років після набрання чинності цією Конвенцією Держава-учасниця може запропонувати зміну й надіслати її Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй, який потім пересилає запропоновану зміну Державам-учасницям і Конференції Держав – учасниць Конвенції з метою розгляду цієї пропозиції та прийняття рішення щодо нього. Конференція Держав-учасниць докладає всіх зусиль для досягнення консенсусу щодо кожної зміни. Якщо всі зусилля щодо досягнення консенсусу були вичерпані, і згоди не було досягнуто, то, як крайній засіб, для прийняття зміни необхідна більшість у дві третини голосів Держав-учасниць, які присутні й беруть участь у голосуванні на засіданні Конференції Держав-учасниць.

2. З питань, що входять до їхньої компетенції, регіональні організації економічної інтеграції здійснюють своє право голосу відповідно до цієї статті, маючи число голосів, рівне числу їхніх держав-членів, які є Учасницями цієї конвенції. Такі організації не здійснюють свого права голосу, якщо їхні держави-члени здійснюють своє право голосу, і навпаки.

3. Зміна, прийнята відповідно до частини 1 цієї статті, підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню Державами-учасницями.

4. Зміна, прийнята відповідно до частини 1 цієї статті, набуває чинності щодо Держави-учасниці через дев'яносто днів після дати здачі нею на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження такої зміни.

5. Коли зміна набуває чинності, вона стає обов'язковою для всіх Держав-учасниць, які висловили згоду на її обов'язковість. Інші Держави-учасниці продовжують бути зв'язаними положеннями цієї Конвенції та будь-якими змінами, які вони раніше ратифікували, прийняли або затвердили.

Стаття 70

Денонсація

1. Держава-учасниця може денонсувати цю Конвенцію шляхом надіслання письмового повідомлення Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Така денонсація набирає чинності після закінчення одного року після дати одержання повідомлення Генеральним секретарем.

2. Регіональна організація економічної інтеграції перестає бути учасницею цієї Конвенції, коли всі її держави-члени денонсували цю Конвенцію.

Стаття 71

Депозитарій та мови

1. Депозитарієм цієї Конвенції призначається Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй.

2. Оригінал цієї Конвенції, англійський, арабський, іспанський, китайський, російський та французький тексти якої є рівно автентичними, здається на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

НА ПОСВІДЧЕННЯ ЧОГО нижчепідписані, належним чином уповноважені на те представники, підписали цю Конвенцію.

Закон України
№ 3206-VI від 7 квітня 2011 року
«Про засади запобігання і протидії корупції»
(ВВРУ. – 2011. – № 40. – Ст. 404)

(зі змінами та доповненнями станом на 12.08.2014 р.)

Цей Закон визначає основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданої внаслідок вчинення корупційних правопорушень збитків, шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

РОЗДІЛ I
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

безпосереднє підпорядкування – відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень, контролю за їх виконанням;

близькі особи – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 4 цього Закону, в тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі;

(Абзац третій частини першої статті 1 в редакції Закону № 224-VII від 14.05.2013)

конфлікт інтересів – суперечність між особистими майновими, немайновими інтересами особи чи близьких їй осіб та її службови-

ми повноваженнями, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень;

(Абзац четвертий частини першої статті 1 в редакції Закону № 224-VII від 14.05.2013)

корупційне правопорушення – умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 4 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність;

корупція – використання особою, зазначеною в частині першій статті 4 цього Закону, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній в частині першій статті 4 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей;

неправомірна вигода – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав;

(Абзац сьомий частини першої статті 1 в редакції Закону № 221-VII від 18.04.2013)

суб'єкти декларування – особи, зазначені в пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, які зобов'язані подавати декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру;

(Частину першу статті 1 доповнено новим абзацом згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

уповноважені підрозділи – уповноважені підрозділи (особи) з питань запобігання та виявлення корупції, які утворюються (визначаються) в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим, їх апаратах, органах місцевого самоврядування та юридичних особах публічного права за рішенням керівника органу або юридичної особи публічного права в порядку, визначеному законодавством;

(Частину першу статті 1 доповнено новим абзацом згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

члени сім'ї – особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти, в тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

(Абзац десятий частини першої статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

Стаття 2. Законодавство у сфері запобігання і протидії корупції

1. Відносини, що виникають у сфері запобігання і протидії корупції, регулюються цим Законом, іншими законами і міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, а також прийнятими на їх виконання іншими нормативно-правовими актами.

2. Дія цього Закону та передбачені ним обмеження поширюються на всіх осіб, визначених суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, у межах, установлених цим Законом.

Стаття 3. Основні принципи запобігання і протидії корупції

1. Діяльність із запобігання і протидії корупції ґрунтується на принципах:

верховенства права;

законності;

комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів;

пріоритетності запобіжних заходів;

невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;

відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

участі громадськості у заходах щодо запобігання і протидії корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів;

забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням.

Стаття 4. Суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення

1. Суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення є:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віцепрем'єр-міністр України, віцепрем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України, Голова Національного банку України, Голова Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби та військовослужбовців служби за призовом під час мобілізації, на особливий період стосовно їхньої підприємницької діяльності;

(Підпункт «г» пункту 1 частини першої статті 4 із змінами, внесеними згідно із законами № 224-VII від 14.05.2013, № 1275-VII від 20.05.2014)

г) судді Конституційного Суду України, інші професійні судді, Голова, члени, дисциплінарні інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, службові особи секретаріату цієї Комісії, Голова, заступник Голови, секретарі секцій Вищої ради юстиції, а також інші члени Вищої ради юстиції, народні засідателі і присяжні (під час виконання ними цих функцій);

д) особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, державної кримінально-виконавчої служби, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту;

(Підпункт «д» пункту 1 частини першої статті 4 із змінами, внесеними згідно із законами № 5083-VI від 05.07.2012, № 224-VII від 14.05.2013)

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, дипломатичної служби, доходів і зборів;

(Підпункт «е» пункту 1 частини першої статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом № 406-VII від 04.07.2013)

є) члени Центральної виборчої комісії;

ж) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

(Підпункт «жс» пункту 1 частини першої статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені в пункті 1 частини першої цієї статті;

(Підпункт «а» пункту 2 частини першої статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи в установлених законом випадках);

в) посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, в тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), а також іноземні третейські судді, особи, які уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному до судового;

г) посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів;

3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, відповідно до закону;

(Пункт 3 частини першої статті 4 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

4) посадові особи та працівники юридичних осіб – у разі одержання ними неправомірної вигоди, або одержання від них особами, зазначеними у пунктах 1 і 2 частини першої цієї статті, або за участю цих осіб іншими особами неправомірної вигоди;

(Пункт 4 частини першої статті 4 в редакції Закону № 221-VII від 18.04.2013)

5) фізичні особи – у разі одержання від них особами, зазначеними у пунктах 1–4 частини першої цієї статті, або за участю цих осіб іншими особами неправомірної вигоди.

(Пункт частини першої статті 4 в редакції Закону № 221-VII від 18.04.2013)

Стаття 5. Суб'єкти, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції

1. Президент України, Верховна Рада України, органи прокуратури України здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції в межах повноважень, визначених Конституцією України.

2. Органи державної влади здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції або беруть участь у їх здійсненні у межах повноважень, визначених законами та іншими виданими на їх основі нормативно-правовими актами.

3. Кабінет Міністрів України спрямовує і координує роботу органів виконавчої влади щодо запобігання і протидії корупції відповідно до Конституції і законів України, актів Президента України.

4. Координацію реалізації визначеної Президентом України антикорупційної стратегії здійснює спеціально уповноважений орган з питань антикорупційної політики, який утворюється Президентом України.

(Частина четверта статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

5. Спеціально уповноважені суб'єкти безпосередньо здійснюють у межах своєї компетенції заходи щодо виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень (далі – спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції).

Спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є органи прокуратури, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, якщо інше не передбачено законом.

(Абзац другий частини п'ятої статті 5 із змінами, внесеними згідно із законами № 4496-VI від 13.03.2012, № 224-VII від 14.05.2013)

Координацію діяльності правоохоронних органів з питань протидії корупції здійснюють у межах наданих повноважень, визначених законами, Генеральний прокурор України та підпорядковані йому прокурори.

6. Суб'єктами, які беруть участь у запобіганні, виявленні, а в установлених законом випадках – у здійсненні заходів щодо припинення корупційних правопорушень, відновленні порушених прав чи інтересів фізичних та юридичних осіб, інтересів держави, а також в інформаційному і науково-дослідному забезпеченні здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції, у міжнародному співробітництві в цій сфері, є:

1) уповноважені підрозділи органів державної влади;

2) місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування;

3) підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадові та службові особи, а також громадяни, об'єднання громадян за їх згодою.

7. Посадові і службові особи державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадові особи місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів зобов'язані у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно

письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції.

(Частина сьома статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

РОЗДІЛ II

ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЮ КОРУПЦІЇ

Стаття 6. Обмеження щодо використання службового становища

1. Особам, зазначеним у пунктах 1–3 частини першої статті 4 цього Закону, забороняється використовувати свої службові повноваження та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди або у зв'язку з прийняттям обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі:

1) неправомірно сприяти фізичним або юридичним особам у здійсненні ними господарської діяльності, одержанні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів, пільг, укладанні контрактів (у тому числі на закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти);

2) неправомірно сприяти призначенню на посаду особи;

3) неправомірно втручатися в діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування або посадових осіб;

4) неправомірно надавати перевагу фізичним або юридичним особам у зв'язку з підготовкою проектів, виданням нормативно-правових актів та прийняттям рішень, затвердженням (погодженням) висновків.

Стаття 7. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності

1. Особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону, забороняється:

1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;

(Пункт 1 частини першої статті 7 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

2) входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;

(Пункт 2 частини першої статті 7 в редакції Закону № 224-VII від 14.05.2013)

2. У разі якщо Конституцією і законами України для окремих посад встановлено спеціальні обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, то їх додержання забезпечується за спеціальними процедурами.

3. Обмеження, передбачені частиною першою цієї статті, не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), членів Вищої ради юстиції (крім тих, які працюють у Вищій раді юстиції на постійній основі), народних засідателів і присяжних.

Стаття 8. Обмеження щодо одержання дарунків (пожертв)

1. Особам, зазначеним у пункті 1 та підпунктах «а», «б» пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, забороняється безпосередньо або через інших осіб одержувати дарунки (пожертви) від юридичних або фізичних осіб:

1) за рішення, дії чи бездіяльність в інтересах дарувальника, що приймаються, вчиняються як безпосередньо такою особою, так і за її сприяння іншими посадовими особами та органами;

2) якщо особа, яка дарує (здійснює) дарунок (пожертву), перебуває в підпорядкуванні такої особи.

2. Особи, зазначені у пункті 1 та підпунктах «а», «б» пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, можуть приймати дарунки, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність, та пожертви, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті,

якщо вартість таких дарунків (пожертв) не перевищує 50 відсотків мінімальної заробітної плати, встановленої на день прийняття дарунка (пожертви), одноразово, а сукупна вартість таких дарунків (пожертв), отриманих з одного джерела протягом року, – однієї мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня поточного року.

Передбачене цією частиною обмеження щодо вартості дарунків (пожертв) не поширюється на дарунки (пожертви), які:

- 1) даруються (здійснюються) близькими особами;
- 2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

3. Дарунки, одержані особами, зазначеними у пункті 1 та підпунктах «а», «б» пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям, є відповідно державною або комунальною власністю і передаються органу, установі чи організації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Стаття 9. Обмеження щодо роботи близьких осіб

1. Особи, зазначені у підпунктах «а», «в» – «ж» пункту 1 та підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, не можуть мати у безпосередньому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути безпосередньо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у підпунктах «а», «в» – «ж» пункту 1 та підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.

(Абзац другий частини першої статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

Положення абзаців першого та другого цієї частини не поширюються на:

- 1) народних засідателів і присяжних;
- 2) близьких осіб, які безпосередньо підпорядковані один одному у зв'язку з перебуванням кожного з них на виборній посаді;

3) осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах;

(Пункт 3 частини першої статті 9 в редакції Закону № 224-VII від 14.05.2013)

4) осіб, які працюють в галузі освіти, науки, культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, соціального захисту, крім державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування;

(Пункт 4 частини першої статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

(Пункт 5 частини першої статті 9 виключено на підставі Закону № 224-VII від 14.05.2013)

2. У разі виникнення обставин, що порушують вимоги частини першої цієї статті, відповідні особи, близькі їм особи вживають заходів щодо усунення таких обставин у п'ятнадцятиденний строк.

Якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає безпосереднє підпорядкування.

У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

3. Особам, зазначеним у підпунктах «а», «в» – «ж» пункту 1 та підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону (крім народних засідателів і присяжних), забороняється брати участь у роботі колегіальних органів під час розгляду питань щодо призначення на посаду близьких їм осіб та у будь-який інший спосіб впливати на прийняття такого рішення.

Стаття 10. Обмеження щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування

1. Особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону, які звільнилися з роботи (служби) або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення забороняється:

(Абзац перший частини першої статті 10 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

1) укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з підприємствами, установами чи організаціями незалежно від форми власності або фізичними особами – підприємцями, якщо особи, зазначені в абзаці першому цієї частини, протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих підприємств, установ чи організацій або фізичних осіб – підприємців;

(Пункт 1 частини першої статті 10 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

2) розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, установлених законом;

3) представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган (органи), в якому (яких) вони працювали.

Стаття 11. Спеціальна перевірка щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування

(Стаття 11 набирає чинності з 1 січня 2012 року – див. п. 1 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» цього Закону)

1. Стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, зазначених у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону (крім кандидатів на пост Президента України, кандидатів у народні депутати України, кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та на посади сільських, селищних, міських голів, громадян, які призиваються на військову службу за призовом осіб офіцерського складу та на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, або залучаються до виконання обов'язків за посадами, передбаченими штатами воєнного часу), проводиться спеціальна перевірка, у тому числі щодо відомостей, поданих особисто.

(Абзац перший частини першої статті 11 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1275-VII від 20.05.2014)

Організація проведення спеціальної перевірки покладається на керівника (заступника керівника) органу державної влади, органу місцевого самоврядування, на зайняття посади в якому претендує особа, крім випадків, установлених законом.

До проведення спеціальної перевірки залучаються спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, а в разі потреби – інші центральні органи виконавчої влади.

Спеціальна перевірка не проводиться щодо кандидата на посаду, який перебуває на посаді в державному органі, органі місцевого самоврядування та призначається в порядку переведення на посаду в межах того ж або в іншому державному органі, органі місцевого самоврядування.

(Частина першу статті 11 доповнено абзацом четвертим згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013; із змінами, внесеними згідно із Законом № 1261-VII від 13.05.2014)

Кандидат на посаду, стосовно якого спеціальна перевірка вже проводилася, при призначенні, в порядку переведення на посаду до іншого державного органу, органу місцевого самоврядування, повідомляє про це відповідний орган, який в установленому порядку запитує інформацію щодо її результатів.

(Частина першу статті 11 доповнено абзацом п'ятим згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013; із змінами, внесеними згідно із Законом № 1261-VII від 13.05.2014)

Стосовно кандидатів, які претендують на зайняття посад, зазначених у підпункті «г» пункту 1 частини першої статті 4 цього Закону, спеціальна перевірка проводиться з урахуванням особливостей, визначених законодавством про військовий обов'язок і військову службу.

(Частина першу статті 11 доповнено абзацом шостим згідно із Законом № 1634-VII від 12.08.2014)

2. Спеціальній перевірці підлягають відомості про особу, яка претендує на зайняття посади, зазначеної в пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону (крім кандидатів на пост Президента України, кандидатів у народні депутати України, кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та на посади сільських, селищних, міських голів), зокрема щодо:

1) притягнення особи до кримінальної відповідальності, в тому числі за корупційні правопорушення, наявності судимості, її зняття, погашення;

2) факту, що особа піддана, піддавалася раніше адміністративним стягненням за корупційні правопорушення;

3) достовірності відомостей, зазначених у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру;

4) наявності в особи корпоративних прав;

5) стану здоров'я, освіти, наявності наукового ступеня, вченого звання, підвищення кваліфікації.

3. Спеціальна перевірка проводиться за письмовою згодою особи, яка претендує на зайняття посади у строк, що не перевищує п'ятнадцяти календарних днів з дня надання згоди на проведення спеціальної перевірки.

У разі ненадання особою такої згоди питання щодо призначення її на посаду не розглядається.

Порядок проведення спеціальної перевірки затверджується Президентом України.

У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки факту розбіжностей у поданих претендентом на посаду автобіографії та/або декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік посадовою особою (органом), яка (який) проводить спеціальну перевірку, надається можливість претенденту на посаду протягом п'яти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом та/або виправити таку розбіжність.

У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки відомостей про претендента на посаду, які не відповідають встановленим законодавством вимогам для зайняття посади, посадова особа (орган), яка (який) здійснює призначення (обрання) на цю посаду, відмовляє претенденту у призначенні (обранні) на посаду.

У разі встановлення за результатами спеціальної перевірки та розгляду вищезазначених пояснень претендента на посаду факту подання ним підроблених документів або неправдивих відомостей, посадова особа (орган), яка (який) здійснює призначення (обрання) на цю посаду, повідомляє протягом трьох робочих днів про виявлений факт правоохоронні органи та відмовляє претенденту у призначенні (обранні) на посаду.

Рішення про відмову у призначенні (обранні) на посаду може бути оскаржено до суду.

(Частина третя статті 11 в редакції Закону № 224-VII від 14.05.2013)

4. Для проведення спеціальної перевірки особа, яка претендує на зайняття посади, подає до відповідного органу:

- 1) письмову згоду на проведення спеціальної перевірки;
- 2) автобіографію;
- 3) копію документа, який посвідчує особу;
- 4) декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою, що додається до цього Закону;
- 5) копії документів про освіту, вчені звання та наукові ступені;
- 6) медичну довідку про стан здоров'я за формою, затвердженою Міністерством охорони здоров'я України;
- 7) копію військового квитка (для військовослужбовців або військовозобов'язаних);
- 8) довідку про допуск до державної таємниці (у разі його наявності).

5. Після одержання письмової згоди особи, яка претендує на зайняття посади, на проведення спеціальної перевірки орган, на посаду в якому претендує особа, не пізніше наступного дня надсилає до відповідних органів державної влади, до компетенції яких належить проведення спеціальної перевірки відомостей, передбачених у частині другій цієї статті, запит про перевірку відомостей щодо особи, яка претендує на зайняття відповідної посади.

Запит підписує керівник органу, на посаду в якому претендує особа, а в разі його відсутності – особа, яка виконує обов'язки керівника, або один з його заступників відповідно до розподілу функціональних обов'язків.

До запиту додаються копії документів, зазначених у частині четвертій цієї статті.

6. Інформація про результати спеціальної перевірки, підписана керівником органу, що здійснював перевірку, а в разі його відсутності – особою, яка виконує його обов'язки, або заступником керівника органу відповідно до розподілу функціональних обов'язків, подається до органу, який надіслав відповідний запит, у семиденний строк з дати надходження запиту.

Орган, на посаду в якому претендує особа, на підставі одержаної інформації готує довідку про результати спеціальної перевірки.

Особи, щодо яких проведена спеціальна перевірка, мають право на ознайомлення з довідкою про результати спеціальної перевірки та

в разі незгоди з результатами перевірки можуть подавати зазначеним органам свої зауваження у письмовій формі.

7. Інформація про результати спеціальної перевірки та документи щодо її проведення є конфіденційними, якщо вони не містять відомостей, що становлять державну таємницю. Такі документи зберігаються в порядку, встановленому відповідно до закону.

Стаття 12. Фінансовий контроль

(Стаття 12 набирає чинності з 1 січня 2012 року – див. п.1 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» цього Закону)

1. Суб'єкти декларування, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати за місцем роботи (служби) декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою, що додається до цього Закону.

(Абзац перший частини першої статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

Суб'єкти декларування, які не мали можливості подати до 1 квітня за місцем роботи (служби) декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік через перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами або для догляду за дитиною, через тимчасову непрацездатність, перебування за межами України, під вартою, подають таку декларацію за звітний рік до 31 грудня. Суб'єкти декларування, які звільняються або іншим чином припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, подають декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за період, не охоплений раніше поданими деклараціями. Суб'єкти декларування, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, зобов'язані протягом одного року подавати за своїм останнім місцем роботи (служби) декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою і в порядку, визначеними цим Законом.

(Абзац другий частини першої статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

2. Відомості, зазначені у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік Президента

України, Голови Верховної Ради України, народних депутатів України, Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України, Голови та суддів Конституційного Суду України, Голови та суддів Верховного Суду України, голів та суддів вищих спеціалізованих судів України, Генерального прокурора України та його заступників, Голови Національного банку України, Голови Рахункової палати, Голови та членів Вищої ради юстиції, членів Центральної виборчої комісії, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови та членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, перших заступників та заступників міністрів, заступників міністрів – керівників апаратів, керівників інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та їх заступників, членів колегіальних державних органів (комісій, рад), сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті (у разі її утворення), районної, обласної ради та їх заступників, керівників виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад та їх заступників, секретаря сільської, селищної, міської ради, підлягають оприлюдненню протягом 30 днів з дня їх подання на офіційному веб-сайті відповідного державного органу чи органу місцевого самоврядування на строк не менше одного року. У разі відсутності офіційного веб-сайту такі відомості оприлюднюються шляхом опублікування в офіційних друкованих виданнях відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування протягом 30 днів з дня подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру. Оприлюдненню підлягають усі відомості, зазначені в декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, крім відомостей, що віднесені цим Законом до інформації з обмеженим доступом.

Відомості щодо реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта громадянина України, а також щодо місця проживання та реєстрації декларанта, місцезнаходження об'єктів, які наводяться в декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, є інформацією з обмеженим доступом та оприлюдненню не підлягають.

(Частина друга статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013; в редакції Закону № 1170-VII від 27.03.2014)

3. У разі відкриття суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунка в установі банку-нерезидента така особа зобов'язана в десятиденний строк письмово повідомити про це орган доходів і зборів за місцем проживання із зазначенням номера рахунка і місцезнаходження банку-нерезидента.

(Частина третя статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законами № 224-VII від 14.05.2013, № 406-VII від 04.07.2013)

4. Порядок зберігання документів і використання відомостей, зазначених у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, та відомостей, передбачених частиною третьою цієї статті, затверджується Кабінетом Міністрів України відповідно до вимог, встановлених законом.

5. Особа, яка претендує на зайняття посади, зазначеної в пункті 1 та підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, до призначення або обрання на відповідну посаду подає в установленому законом порядку декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою, що додається до цього Закону.

6. З метою забезпечення відкритості та прозорості діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, уповноваженими підрозділами проводяться:

- 1) перевірка фактів своєчасності подання декларацій;
- 2) перевірка декларацій на наявність конфлікту інтересів;
- 3) логічний та арифметичний контроль декларацій.

(Статтю 12 доповнено частиною шостою згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

7. Перевірка факту своєчасності подання декларації здійснюється протягом п'ятнадцяти робочих днів з дня, у який така декларація повинна бути подана.

(Статтю 12 доповнено частиною сьомою згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

8. Перевірка декларації на наявність конфлікту інтересів суб'єкта декларування здійснюється протягом тридцяти днів з дня подання декларації і полягає у порівнянні службових обов'язків суб'єкта декларування з його та членів його сім'ї фінансовими інтересами.

(Статтю 12 доповнено частиною восьмою згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

9. Логічний та арифметичний контроль декларації здійснюється протягом тридцяти днів з дня подання декларації у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування державної податкової політики, та Міністерством юстиції України.

У разі виявлення під час перевірки декларації арифметичних або логічних помилок уповноважений підрозділ невідкладно письмово повідомляє про це відповідного суб'єкта декларування, який має право протягом п'яти днів з дня отримання такого повідомлення подати уповноваженому підрозділу письмове пояснення та/або виправлену декларацію.

У зв'язку з проведенням логічного та арифметичного контролю декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру суб'єкта декларування уповноважений підрозділ має право робити запити до державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності щодо зазначених відомостей.

Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, яким надіслано запит уповноваженого підрозділу, зобов'язані не пізніше десяти робочих днів з дня отримання запиту подати копії необхідних документів або відповідну інформацію.

(Статтю 12 доповнено частиною дев'ятою згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

10. У разі встановлення за результатами передбачених цією статтею перевірок ознак правопорушення уповноважений підрозділ письмово повідомляє керівника відповідного державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, його апарату, органу місцевого самоврядування, юридичної особи публічного права та правоохоронні органи.

(Статтю 12 доповнено частиною десятою згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

Стаття 13. Кодекси поведінки

1. Загальні вимоги до поведінки осіб, зазначених у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону, якими вони зобов'язані керувати-

ся під час виконання своїх службових повноважень, підстави та порядок притягнення до відповідальності за порушення цих вимог установлюються законом.

2. Законами та іншими нормативно-правовими актами, що визначають організацію і порядок діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, надання окремих видів державних послуг або порядок діяльності категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави, місцевого самоврядування, можуть установлюватися спеціальні вимоги щодо поведінки таких осіб.

3. Держава сприяє закріпленню норм професійної етики та інших вимог щодо здійснення окремих видів діяльності в кодексах поведінки підприємців, представників відповідних професій.

Стаття 14. Урегулювання конфлікту інтересів

1. Особи, зазначені у пункті 1 та підпунктах «а», «б» пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, зобов'язані:

1) уживати заходів щодо недопущення будь-якої можливості виникнення конфлікту інтересів;

2) невідкладно у письмовій формі повідомляти безпосереднього керівника про наявність конфлікту інтересів.

(Пункт 2 частини першої статті 14 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

2. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають повноваження органів державної влади, органів місцевого самоврядування, порядок надання окремих видів державних послуг та провадження інших видів діяльності, пов'язаних із виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, мають передбачати порядок та шляхи врегулювання конфлікту інтересів.

3. Особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону зобов'язані протягом десяти днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі належні їм підприємства та корпоративні права у порядку, встановленому законом.

У такому випадку особам, зазначеним у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, забороняється передавати в управління належні їм підприємства та корпоративні права на користь членів своєї сім'ї.

(Статтю 14 доповнено частиною третьою згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

4. Методичне забезпечення діяльності уповноважених підрозділів з питань запобігання, виявлення та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної служби.

(Статтю 14 доповнено частиною четвертою згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

5. Контроль за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів Конституційного Суду України та суддів судів загальної юрисдикції, Голови та членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови Державної судової адміністрації України та його заступників здійснюється Радою суддів України.

(Статтю 14 доповнено частиною п'ятою згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

6. Контроль за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності Голови Верховної Ради України та народних депутатів України здійснюється комітетом, визначеним Верховною Радою України.

(Статтю 14 доповнено частиною шостою згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

7. Контроль за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів осіб, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 4 цього Закону, за винятком осіб, зазначених у частинах п'ятій і шостій цієї статті, здійснюється уповноваженими підрозділами.

(Статтю 14 доповнено частиною сьомою згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

Стаття 14¹. Запобігання корупції у діяльності юридичних осіб

Юридичні особи забезпечують розроблення та вжиття заходів із запобігання корупції, які є необхідними та обґрунтованими для запобігання корупції у діяльності юридичної особи та заохочення її працівників діяти відповідно до закону, нормативно-правових актів та

встановлених підприємством правил та процедур щодо виявлення та запобігання корупції у діяльності юридичної особи.

(Закон доповнено статтею 14¹ згідно із Законом № 1261-VII від 13.05.2014)

Стаття 15. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів

1. З метою виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, розроблення рекомендацій стосовно їх усунення проводиться антикорупційна експертиза.

(Абзац другий частини першої статті 15 виключено на підставі Закону № 1261-VII від 13.05.2014)

2. Антикорупційна експертиза здійснюється Міністерством юстиції України, крім антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яка здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією.

Міністерство юстиції України визначає порядок і методологію проведення ним антикорупційної експертизи, а також порядок оприлюднення її результатів.

(Частину другу статті 15 доповнено абзацом згідно із Законом № 1261-VII від 13.05.2014)

3. Обов'язковій антикорупційній експертизі підлягають проекти законів України, актів Президента України, інших нормативно-правових актів, що розробляються Кабінетом Міністрів України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади.

Результати антикорупційної експертизи проекту нормативно-правового акта підлягають обов'язковому розгляду під час прийняття рішення щодо видання (прийняття) відповідного нормативно-правового акта.

4. Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів здійснюється щодо законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України згідно із щорічним планом, що затверджується Міністерством юстиції України, у таких сферах:

- 1) прав та свобод людини і громадянина;
- 2) повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 3) надання адміністративних послуг;
- 4) розподілу та витрачання коштів державного бюджету та місцевих бюджетів;
- 5) конкурсних (тендерних) процедур.

Антикорупційна експертиза нормативно-правових актів державних органів, нормативно-правові акти яких підлягають державній реєстрації, здійснюється під час такої реєстрації.

5. Результати антикорупційної експертизи у разі виявлення факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, підлягають обов'язковому оприлюдненню.

6. Результати антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади підлягають обов'язковому розгляду суб'єктом їх видання (прийняття).

7. За ініціативою фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб може проводитися громадська антикорупційна експертиза чинних нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів.

Проведення громадської антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів, проектів нормативно-правових актів, а також оприлюднення її результатів здійснюються за рахунок відповідних фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб або інших джерел, не заборонених законодавством.

(Стаття 15 в редакції Закону № 224-VII від 14.05.2013)

Стаття 16. Вимоги щодо прозорості інформації

1. Особам, зазначеним у пунктах 1–3 частини першої статті 4 цього Закону, забороняється:

1) відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом;

2) надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону.

2. Не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом інформація про:

1) розміри, види благодійної та іншої допомоги, що надається фізичним та юридичним особам чи одержується від них особами,

зазначеними в пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону, або державними органами, органами місцевого самоврядування;

(Пункт 1 частини другої статті 16 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1170-VII від 27.03.2014)

2) розміри, види оплати праці та будь-яких інших виплат з бюджету особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону, а також одержані цими особами за правочинами, які підлягають обов'язковій державній реєстрації, дарунки (пожертви).

(Пункт 2 частини другої статті 16 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1170-VII від 27.03.2014)

Стаття 17. Заборона на одержання послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування

1. Органам державної влади, органам місцевого самоврядування забороняється одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно послуги та майно, крім випадків, передбачених законами або чинними міжнародними договорами України.

Стаття 17¹. Застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру

1. У разі вчинення від імені та в інтересах юридичної особи її уповноваженою особою злочину самостійно або у співучасті до юридичної особи у випадках, визначених Кримінальним кодексом України, застосовуються заходи кримінально-правового характеру.

(Закон доповнено статтею 17¹ згідно із Законом № 314-VII від 23.05.2013)

РОЗДІЛ III УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ В ЗАХОДАХ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Стаття 18. Участь громадськості в заходах щодо запобігання і протидії корупції

1. Об'єднання громадян, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання, виявлення

і протидії корупційним правопорушенням (крім випадків, коли це віднесено законом до виключної компетенції спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції) мають право:

1) повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних правопорушень спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, іншим органам, зазначеним у статті 5 цього Закону, керівництву та колективу підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення, а також громадськості;

2) запитувати та одержувати від органів державної влади та органів місцевого самоврядування в обсягах та порядку, не заборонених законом, інформацію про діяльність щодо запобігання і протидії корупції;

3) проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів державної влади;

4) брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання і протидії корупції;

5) вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання і протидії корупції;

6) проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання і протидії корупції;

7) проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання і протидії корупції;

8) здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції, з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству.

2. Об'єднанню громадян, фізичній, юридичній особі не може бути відмовлено в наданні доступу до інформації стосовно компетенції суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, а також стосовно основних напрямів їх діяльності. Така інформація надається в порядку, встановленому законом.

3. Законопроекти та проекти інших нормативно-правових актів, що передбачають надання пільг, переваг окремим суб'єктам господарювання, а також делегування повноважень органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, з метою їх громадського об-

говорення розміщуються на офіційних веб-сайтах органів державної влади, органів місцевого самоврядування невідкладно, але не пізніше ніж за 20 робочих днів до дня їх розгляду з метою прийняття.

(Частина третя статті 18 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1170-VII від 27.03.2014)

4. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування узагальнюють результати громадського обговорення законопроектів та проектів інших нормативно-правових актів, передбачених частиною третьою цієї статті, та оприлюднюють їх у засобах масової інформації.

Стаття 19. Інформування громадськості про заходи щодо запобігання і протидії корупції

1. Спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції зобов'язані щороку не пізніше 10 лютого оприлюднювати інформацію про вжиті заходи щодо протидії корупції та про осіб, притягнутих до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень.

2. Спеціально уповноважений орган з питань антикорупційної політики щороку не пізніше 15 квітня готує та оприлюднює у визначеному Кабінетом Міністрів України порядку звіт про результати проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції.

У звіті мають відображатися такі відомості:

1) статистичні дані про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції з обов'язковим зазначенням таких даних:

а) кількість осіб, яким повідомлено про підозру у вчиненні злочину або щодо яких складено протоколи про вчинення адміністративних корупційних правопорушень;

(Підпункт «а» пункту 1 частини другої статті 19 із змінами, внесеними згідно із Законом № 245-VII від 16.05.2013)

б) кількість осіб, щодо яких набрав законної сили обвинувальний вирок суду та на яких накладено адміністративне стягнення за корупційне правопорушення;

в) відомості окремо за категоріями осіб, зазначених у частині першій статті 4 цього Закону, і за видами відповідальності за корупційні правопорушення;

г) відомості про розмір завданих корупційними правопорушеннями збитків, стан та обсяги їх відшкодування;

2) узагальнені результати антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів;

3) інформація про результати виконання органами державної влади заходів щодо запобігання та протидії корупції, у тому числі в рамках міжнародного співробітництва;

4) результати соціологічних досліджень, що проводяться державними та недержавними науково-дослідними установами, з питань поширення корупції;

5) інформація про стан реалізації визначеної Президентом України антикорупційної стратегії.

Стаття 20. Державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції

1. Особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач), – особа, яка добросовісно (за відсутності корисливих мотивів, мотивів неприязних стосунків, помсти, інших особистих мотивів) повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою.

2. Особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, перебувають під захистом держави. За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, або їх близьких осіб, у зв'язку із здійсненим повідомленням про порушення вимог цього Закону, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

3. Особа не може бути звільнена чи примушена до звільнення, притягнута до дисциплінарної відповідальності чи піддана з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці тощо) у зв'язку з повідомленням нею про порушення вимог цього Закону іншою особою.

4. Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування забезпечують умови для повідомлень їх працівниками про порушення вимог цього Закону іншою

особою, зокрема через спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку.

5. Повідомлення про порушення вимог цього Закону може бути здійснене працівником відповідного органу без зазначення авторства (анонімно).

Вимоги до анонімних повідомлень про порушення вимог цього Закону та порядок їх розгляду визначаються цим Законом.

Анонімне повідомлення про порушення вимог цього Закону підлягає розгляду, якщо наведена у ньому інформація стосується конкретної особи, містить фактичні дані, які можуть бути перевірені.

Анонімне повідомлення про порушення вимог цього Закону підлягає перевірці у строк не більше п'ятнадцяти днів від дня його отримання. Якщо у зазначений строк перевірити інформацію, що міститься в повідомленні, неможливо, керівник відповідного органу або його заступник продовжують строк розгляду повідомлення до тридцяти днів від дня його отримання.

У разі підтвердження викладеної у повідомленні інформації про порушення вимог цього Закону керівник відповідного органу вживає заходів до припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у разі виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також інформує спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

(Стаття 20 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013; в редакції Закону № 1261-VII від 13.05.2014)

РОЗДІЛ IV

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Стаття 21. Види відповідальності та систематизація відомостей про корупційні правопорушення

(Назва статті 21 в редакції Закону № 224-VII від 14.05.2013)

1. За вчинення корупційних правопорушень особи, зазначені в частині першій статті 4 цього Закону, притягаються до кримінальної,

адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності в установленому законом порядку.

2. Відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, крім відомостей про особовий склад органів, що провадять оперативно-розшукову або розвідувальну чи контррозвідувальну діяльність, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, що формується та ведеться Міністерством юстиції України.

Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення, порядок його формування та ведення затверджуються Міністерством юстиції України.

Відомості про осіб, яких притягнуто до кримінальної, адміністративної або цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, протягом трьох робочих днів з дня надходження з Державної судової адміністрації України до Міністерства юстиції України електронної копії рішення суду, яке набрало законної сили, з Єдиного державного реєстру судових рішень.

Відомості про накладення дисциплінарного стягнення за корупційне правопорушення вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, протягом трьох робочих днів з дня надходження до Міністерства юстиції України від кадрової служби державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, а також підприємства, установи та організації, посадові особи яких є суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, електронної та завіреної в установленому порядку паперової копії наказу про накладення дисциплінарного стягнення.

(Частина друга статті 21 в редакції Закону № 224-VII від 14.05.2013)

3. Інформація з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, про внесення відомостей про особу до зазначеного Реєстру або про відсутність відомостей про таку особу подається:

на запит державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування з метою проведення

спеціальної перевірки відомостей про осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

на запит правоохоронних органів у разі необхідності отримання такої інформації в рамках кримінального або адміністративного провадження або на запит прокурора в рамках здійснення нагляду за додержанням вимог і застосуванням законів;

під час зв'язання переліку осіб, звільнених з посад у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційні правопорушення, з відомостями, що містяться в Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні правопорушення;

у разі звернення фізичної особи (уповноваженої нею особи) щодо отримання відомостей про себе.

(Статтю 21 доповнено частиною третьою згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

4. Міністерство юстиції України забезпечує оприлюднення на своєму офіційному веб-сайті відомостей з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, протягом трьох робочих днів після їх внесення до реєстру. Відкритими для безоплатного цілодобового доступу є такі відомості про особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові;
- 2) місце роботи, посада на час вчинення корупційного правопорушення;

- 3) склад корупційного правопорушення;

- 4) вид покарання (стягнення);

- 5) спосіб вчинення дисциплінарного проступку;

- 6) вид дисциплінарного стягнення.

Зазначені відомості не належать до конфіденційної інформації про особу та не можуть бути обмежені в доступі.

(Частину четверту статті 21 доповнено абзацом восьмим згідно із Законом № 1170-VII від 27.03.2014)

(Статтю 21 доповнено частиною четвертою згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013 – зміна набирає чинності з 1 січня 2014 року – див. пункт 1 розділу II Закону № 224-VII від 14.05.2013)

Стаття 22. Особливості звільнення з роботи осіб, які вчинили корупційні правопорушення

1. Особа, якій повідомлено про підозру у вчиненні нею злочину у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законом.

(Абзац перший частини першої статті 22 із змінами, внесеними згідно із Законом № 245-VII від 16.05.2013)

Особа, щодо якої складено протокол про адміністративне корупційне правопорушення, якщо інше не передбачено Конституцією і законами України, може бути відсторонена від виконання службових повноважень за рішенням керівника органу (установи, підприємства, організації), в якому вона працює, до закінчення розгляду справи судом.

У разі закриття провадження у справі про адміністративне корупційне правопорушення у зв'язку з відсутністю події або складу адміністративного правопорушення відстороненій від виконання службових повноважень особі відшкодовується середній заробіток за час вимушеного прогулу, пов'язаного з таким відстороненням.

2. Дострокове припинення повноважень особи на виборній посаді, припинення повноважень посадової особи на посаді, звільнення, що здійснюється за рішенням Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, звільнення військової посадової особи з військової служби у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених цим Законом, а також відсторонення такої особи від виконання службових повноважень у випадках, передбачених частиною першою цієї статті, здійснюється з урахуванням особливостей, визначених Конституцією і законами України.

(Абзац перший частини другої статті 22 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

Інші особи, яких притягнуто до кримінальної або адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення, пов'язані з порушенням обмежень, передбачених цим Законом, підлягають звільненню з роботи (служби) у триденний строк з дня отримання органом державної влади, органом місцевого самоврядування, підприємством, установою, організацією копії відповідного судового рішення, яке набрало законної сили, якщо інше не передбачено законом.

(Абзац другий частини другої статті 22 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

3. Про звільнення особи з посади у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених цим Законом, керівник органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації у триденний строк письмово повідомляє суд, який постановив обвинувальний вирок або прийняв постанову про накладення адміністративного стягнення за корупційне правопорушення, та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної служби. Порядок інформування центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної служби, про осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які звільнені у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

(Частина третя статті 22 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013)

4. З метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення або невиконання вимог цього Закону, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції за рішенням керівника органу, в якому працює особа, яка вчинила таке правопорушення, проводиться службове розслідування в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

5. Обмеження щодо заборони особи, звільненій з посади у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, встановлюється виключно за вмотивованим рішенням суду, якщо інше не передбачено законом.

РОЗДІЛ V

УСУНЕННЯ НАСЛІДКІВ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Стаття 23. Відшкодування збитків, шкоди, завданих державі внаслідок вчинення корупційного правопорушення

1. Збитки, шкода, завдані державі внаслідок вчинення корупційного правопорушення, підлягають відшкодуванню в установленому законом порядку.

Стаття 24. Незаконні нормативно-правові акти та правочини

1. Нормативно-правові акти, рішення, видані (прийняті) внаслідок вчинення корупційного правопорушення, можуть бути скасовані органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних актів, рішень, або визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованої фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, прокурора, органу державної влади, органу місцевого самоврядування.

2. Правочин, укладений внаслідок корупційного правопорушення, є нікчемним.

Стаття 25. Відновлення прав і законних інтересів та відшкодування збитків, шкоди, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок вчинення корупційного правопорушення

1. Фізичні та юридичні особи, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного правопорушення і яким завдано моральної або майнової шкоди, збитків, мають право на відновлення прав, відшкодування збитків, шкоди в установленому законом порядку.

2. Збитки, шкода, завдані фізичній або юридичній особі внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта, який здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції, відшкодовуються з Державного бюджету України в установленому законом порядку. Держава, Автономна Республіка Крим, орган місцевого самоврядування, які відшкодували збитки, шкоду, завдану незаконним рішенням, діями або бездіяльністю суб'єкта, що здійснює заходи щодо запобігання та протидії корупції, мають право зворотної вимоги (регресу) до особи, яка завдала збитків, шкоди, у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами, відшкодуванням моральної шкоди).

Стаття 26. Вилучення незаконно одержаного майна

1. Кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційного правопорушення, підлягають конфіскації за рішенням суду в установленому законом порядку, а кошти у встановленому судом розмірі вартості незаконно одержаних послуг чи пільг – стягненню на користь держави.

РОЗДІЛ VI

КОНТРОЛЬ І НАГЛЯД ЗА ВИКОНАННЯМ ЗАКОНІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Стаття 27. Контроль у сфері запобігання і протидії корупції

1. Верховна Рада України здійснює парламентський контроль у сфері запобігання і протидії корупції в межах, визначених Конституцією України.

Інші органи державної влади здійснюють контроль у сфері запобігання та протидії корупції у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України.

Стаття 28. Громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції

1. Громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання і протидії корупції здійснюється на підставі та в порядку, визначеному законом.

Стаття 29. Прокурорський нагляд

1. Нагляд за додержанням законів у сфері запобігання і протидії корупції здійснюється Генеральним прокурором України та підпорядкованими йому прокурорами.

РОЗДІЛ VII

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Стаття 30. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції

1. Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції.

2. Міжнародна правова допомога та інші види міжнародного співробітництва у справах про корупційні правопорушення здійснюються компетентними органами відповідно до законодавства та між-

народних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Стаття 31. Міжнародні договори України у сфері запобігання і протидії корупції

1. У разі якщо міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством про запобігання і протидію корупції, застосовуються правила міжнародних договорів.

Стаття 32. Міжнародний обмін інформацією у сфері запобігання і протидії корупції

1. Компетентні органи України можуть надавати відповідним органам іноземних держав та одержувати від них інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, з питань запобігання і протидії корупції з додержанням вимог законодавства та міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

2. Надання органам іноземних держав інформації з питань, пов'язаних з запобіганням і протидією корупції, можливе лише в разі, якщо ці органи та відповідний компетентний орган України можуть установити такий режим доступу до інформації, який унеможливило розкриття інформації для інших цілей чи її розголошення у будь-який спосіб, у тому числі шляхом несанкціонованого доступу.

Стаття 33. Заходи щодо повернення в Україну коштів та іншого майна, одержаних внаслідок корупційних правопорушень, і розпорядження вилученими коштами та іншим майном, одержаними внаслідок корупційних правопорушень

1. Україна здійснює заходи щодо повернення в Україну коштів та іншого майна, одержаних внаслідок корупційних правопорушень, і розпоряджається цими коштами та іншим майном відповідно до законодавства та міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

РОЗДІЛ VIII ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з 1 липня 2011 року, крім статей 11 і 12, які набирають чинності з 1 січня 2012 року.

2. У декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за 2011 рік відомості про витрати надаються з дня набрання чинності цим Законом.

(Положення пункту 2 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» втратило чинність, як таке, що є неконституційним, на підставі Рішення Конституційного Суду № 6-рп/2012 від 13.03.2012)

3. Кабінету Міністрів України у тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом:

внести на розгляд Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законодавчих актів у відповідність із цим Законом;

забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення у відповідність із цим Законом нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

(в и т я г)

Стаття 354. Підкуп працівника підприємства, установи чи організації

1. Пропозиція чи обіцянка працівникові підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, або особі, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, надати йому (їй) або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди за вчинення чи невчинення працівником будь-яких дій з використанням становища, яке він займає, або особою, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи –

караються штрафом від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до ста годин, або виправними роботами на строк до одного року, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, із спеціальною конфіскацією.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, –

караються штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста до двохсот годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, із спеціальною конфіскацією.

3. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання працівником підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, або особою, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення будь-яких дій з використанням становища, яке займає працівник на підприємстві, в установі чи організації, або у зв'язку з діяльністю особи на користь підприємства, установи чи організації, в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи –

караються штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста до двохсот годин, або обмеженням волі на строк до

двох років, або позбавленням волі на той самий строк, із спеціальною конфіскацією.

4. Дії, передбачені частиною третьою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи поєднані з вимаганням неправомірної вигоди, –

караються штрафом від п'ятисот до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста шістдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, із спеціальною конфіскацією.

5. Особа, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди і після пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого згідно із законом наділена правом повідомляти про підозру.

Примітка. 1. Під особою, яка працює на користь підприємства, установи, організації, слід розуміти особу, яка виконує роботу та перебуває з таким підприємством, установою, організацією у трудових відносинах.

2. У цій статті під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, що перевищують 1,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, або нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав.

3. Під пропозицією у статтях 354, 368, 368³–370 слід розуміти висловлення працівнику підприємства, установи чи організації, особі, яка надає публічні послуги, або службовій особі наміру про надання неправомірної вигоди, а під обіцянкою – висловлення такого наміру з повідомленням про час, місце, спосіб надання неправомірної вигоди.

4. Повторним у статтях 354, 368, 368³, 368⁴ і 369 цього Кодексу визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених зазначеними статтями.

5. У статтях 354, 368, 368³ і 368⁴ цього Кодексу під вимаганням неправомірної вигоди слід розуміти вимогу щодо надання неправомірної вигоди.

мірної вигоди з погрозою вчинення дій або бездіяльності з використанням свого становища, наданих повноважень, влади, службового становища стосовно особи, яка надає неправомірну вигоду, або умисне створення умов, за яких особа вимушена надати неправомірну вигоду з метою запобігання шкідливим наслідкам щодо своїх прав і законних інтересів.

(В ред. від 13.05.2014 р. // ГУ. – 03.06.2014. – № 105)

Стаття 364. Зловживання владою або службовим становищем

1. Зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, –

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, із штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та зі спеціальною конфіскацією.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, –

карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, зі штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та зі спеціальною конфіскацією.

Примітка. 1. Службовими особами у статтях 364, 368, 368², 369 цього Кодексу є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним

органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Для цілей статей 364, 368, 368², 369 цього Кодексу до державних та комунальних підприємств прирівнюються юридичні особи, у статутному фонді яких відповідно державна чи комунальна частка перевищує 50 відсотків або становить величину, що забезпечує державі чи територіальній громаді право вирішального впливу на господарську діяльність такого підприємства.

2. Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), а також іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів.

3. Істотною шкодою у статтях 364, 364¹, 365, 365², 367 вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

4. Тяжкими наслідками у статтях 364–367 вважаються такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

(В ред. від 07.04.2011 р., 18.04.2013 р., 21.02.2014 р., 13.05.2014 р. // ГУ. – 15.06.2011. – № 107; 15.06.2013. – № 111; 27.02.2014. – № 37; 03.06.2014. – № 105)

Стаття 364¹. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми

1. Зловживання повноваженнями, тобто умисне, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб використання всупе-

реч інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми службовою особою такої юридичної особи своїх повноважень, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, –

карається штрафом від ста п'ятдесяти до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до трьох місяців, або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років та зі спеціальною конфіскацією.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, –

карається штрафом від чотирьохсот до дев'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі спеціальною конфіскацією.

Примітка. У статтях 364, 364¹, 365², 368, 368² – 368⁴, 368³, 368⁴, 369, 369² та 370 цього Кодексу під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав.

(В ред. від 07.04.2011 р., 15.11.2011 р., 18.04.2013 р., 21.02.2014 р., 13.05.2014 р. // ГУ. – 15.06.2011. – № 107; 17.12.2011. – № 239; 17.05.2013. – № 90; 27.02.2014. – № 37; 03.06.2014. – № 105)

Стаття 365. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу

1. Перевищення влади або службових повноважень, тобто умисне вчинення працівником правоохоронного органу дій, які явно виходять за межі наданих йому прав чи повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб, –

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони супроводжувалися насильством або погрозою застосування насильства, застосуванням зброї чи спеціальних засобів або болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями, за відсутності ознак катування, –

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, –

караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

(В ред. від 21.02.2014 р. // ГУ. – 27.02.2014. – № 37)

Стаття 365¹

(Виключена 21.02.2014 р. // ГУ. – 27.02.2014. – № 37)

Стаття 365². Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги

1. Зловживання своїми повноваженнями аудитором, нотаріусом, оцінювачем, іншою особою, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), з метою отримання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, –

карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі спеціальною конфіскацією.

2. Те саме діяння, вчинене стосовно неповнолітньої чи недієздатної особи, особи похилого віку або повторно, –

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі спеціальною конфіскацією.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна або без такої та зі спеціальною конфіскацією.

(В ред. від 07.04.2011 р., 15.11.2011 р., 13.05.2014 р. // ГУ. – 15.06.2011. – № 107; 17.12.2011. – № 239; 03.06.2014. – № 105)

Стаття 366. Службове підроблення

1. Складання, видача службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів, внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення офіційних документів –

караються штрафом до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, –

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

(В ред. від 07.04.2011 р., 18.04.2013 р., 13.05.2014 р. // ГУ. – 15.06.2011. – № 107; 15.06.2013. – № 111; 03.06.2014. – № 105)

Стаття 367. Службова недбалість

1. Службова недбалість, тобто невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через неsumлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, –

карається штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, –

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або без такого.

(В ред. від 07.04.2011 р. // ГУ. – 15.06.2011. – № 107)

Стаття 368. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою

1. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища –

карається штрафом від однієї тисячі до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців, або позбавленням волі на строк від двох до чотирьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі спеціальною конфіскацією.

2. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, предметом якого була неправомірна вигода у значному розмірі, –

карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі спеціальною конфіскацією.

3. Діяння, передбачене частиною першою або другою цієї статті, предметом якого була неправомірна вигода у великому розмірі або вчинене службовою особою, яка займає відповідальне становище, або за попередньою змовою групою осіб, або повторно, або поєднане з вимаганням неправомірної вигоди, –

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною

діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна та зі спеціальною конфіскацією.

4. Діяння, передбачене частинами першою, другою або третьою цієї статті, предметом якого була неправомірна вигода в особливо великому розмірі, або вчинене службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, –

карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна та зі спеціальною конфіскацією.

Примітка. 1. Неправомірною вигодою в значному розмірі вважається вигода, що в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі – така, що у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, в особливо великому розмірі – така, що у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

2. Службовими особами, які займають відповідальне становище, у статтях 368, 369 і 382 цього Кодексу є особи, зазначені у пункті 1 примітки до статті 364, посади яких згідно із статтею 25 Закону України «Про державну службу» віднесені до третьої, четвертої, п'ятої та шостої категорій, а також судді, прокурори і слідчі, керівники, заступники керівників органів державної влади та управління, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів та одиниць. Службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, у статтях 368, 369 і 382 цього Кодексу є особи, зазначені у частині першій статті 9 Закону України «Про державну службу», та особи, посади яких згідно із статтею 25 Закону України «Про державну службу» віднесені до першої та другої категорій.

(В ред. від 13.05.2014 р. // ГУ. – 03.06.2014. – № 105)

Стаття 368¹

(Виключена 21.12.2010 р. // ГУ. – 05.01.2011. – № 1)

Стаття 368². Незаконне збагачення

1. Одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за

відсутності ознак, зазначених у статті 368 цього Кодексу, (незаконне збагачення) –

карається штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі спеціальною конфіскацією та з конфіскацією майна.

2. Незаконне збагачення, якщо його предметом була неправомірна вигода у великих розмірах, –

карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі спеціальною конфіскацією та з конфіскацією майна.

3. Незаконне збагачення, якщо його предметом була неправомірна вигода в особливо великих розмірах, –

карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, зі спеціальною конфіскацією та з конфіскацією майна.

Примітка. Неправомірною вигодою у значному розмірі вважаються грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, на суму, що перевищує сто неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, у великому розмірі – на суму, що перевищує двісті неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, в особливо великому розмірі – на суму, що перевищує п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

(В ред. від 07.04.2011 р., 18.04.2013 р. // ГУ. – 15.06.2011. – № 107; 17.05.2013. – № 90; 15.06.2013. – № 111)

Стаття 368³. Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми

1. Пропозиція чи обіцянка службовій особі юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми надати їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої ви-

годи або прохання її надати за вчинення зазначеною службовою особою дій чи її бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи –

караються штрафом від ста п'ятдесяти до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста до двохсот годин, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, із спеціальною конфіскацією.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи організованою групою, –

караються штрафом від трьохсот п'ятдесяти до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до чотирьох років, або позбавленням волі на той самий строк, із спеціальною конфіскацією.

3. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вчинення дій або бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи –

караються штрафом від п'ятисот до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років та зі спеціальною конфіскацією.

4. Дії, передбачені частиною третьою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи поєднані з вимаганням неправомірної вигоди, –

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна та зі спеціальною конфіскацією.

5. Особа, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно

неї були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди і після пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого згідно із законом має право повідомляти про підозру.

Примітка. У статтях 368³ і 368⁴ цього Кодексу під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, що перевищують 1,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, або нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав.

(В ред. від 13.05.2014 р. // ГУ. – 03.06.2014. – № 105)

Стаття 368⁴. Підкуп особи, яка надає публічні послуги

1. Пропозиція чи обіцянка аудиту, нотаріусу, оцінювачу, іншій особі, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), надати йому/їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди або прохання її надати за вчинення особою, яка надає публічні послуги, дій або її бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи –

караються штрафом від ста п'ятдесяти до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста до двохсот годин, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, із спеціальною конфіскацією.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи організованою групою, –

караються штрафом від трьохсот п'ятдесяти до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до чотирьох років, або позбавленням волі на той самий строк, із спеціальною конфіскацією.

3. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання аудитором, нотаріусом, експертом, оцінювачем, третейським суддею або іншою

особою, яка провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, а також незалежним посередником чи арбітром під час розгляду колективних трудових спорів неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вчинення дій або бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи –

караються штрафом від семисот п'ятдесяти до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк від одного до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та із спеціальною конфіскацією.

4. Дії, передбачені частиною третьою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи поєднані з вимаганням неправомірної вигоди, –

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна та із спеціальною конфіскацією.

5. Особа, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди і після пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого згідно із законом має право повідомляти про підозру.

(В ред. від 13.05.2014 р. // ГУ. – 03.06.2014. – № 105)

Стаття 369. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі

1. Пропозиція чи обіцянка службовій особі надати їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди за вчинення чи невчинення службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища –

караються штрафом від п'ятисот до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до чотирьох років, або позбавленням волі на той самий строк, із спеціальною конфіскацією.

2. Діяння, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені повторно, –

караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років із штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, з конфіскацією майна або без такої та із спеціальною конфіскацією.

3. Діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо неправомірна вигода надавалася службовій особі, яка займає відповідальне становище, або вчинені за попередньою змовою групою осіб, –

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років з конфіскацією майна або без такої та із спеціальною конфіскацією.

4. Діяння, передбачені частиною першою, другою або третьою цієї статті, якщо неправомірна вигода надавалася службовій особі, яка займає особливо відповідальне становище, або вчинені організованою групою осіб чи її учасником, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої та із спеціальною конфіскацією.

5. Особа, яка пропонувала, обіцяла чи надала неправомірну вигоду, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї були вчинені дії щодо вимагання неправомірної вигоди і після пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого згідно із законом має право повідомляти про підозру.

(В ред. від 13.05.2014 р. // ГУ. – 03.06.2014. – № 105)

Стаття 369¹

(Виключена 21.12.2010 р. // ГУ. – 05.01.2011. – № 1)

Стаття 369². Зловживання впливом

1. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за таку вигоду або за надання

такої вигоди третій особі вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, –

караються штрафом від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років, із спеціальною конфіскацією.

2. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, або пропозиція чи обіцянка здійснити вплив за надання такої вигоди –

караються штрафом від семисот п'ятдесяти до однієї тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, із спеціальною конфіскацією.

3. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, поєднане з вимаганням такої вигоди, –

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з конфіскацією майна та із спеціальною конфіскацією.

Примітка. Особами, уповноваженими на виконання функцій держави, є особи, визначені в пунктах 1–3 частини першої статті 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції».

(В ред. від 07.04.2011 р., 18.04.2013 р., 13.05.2014 р. // ГУ. – 15.06.2011. – № 107; 17.05.2013. – № 90; 15.06.2013. – № 111; 03.06.2014. – № 105)

Стаття 370. Провокація підкупу

1. Провокація підкупу, тобто свідоме створення службовою особою обставин і умов, що зумовлюють пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду, –

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, та зі штрафом від двох-

сот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Те саме діяння, вчинене службовою особою правоохоронних органів, –

карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років та зі штрафом від п'ятисот до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

(В ред. від 07.04.2011 р., 18.04.2013 р. // ГУ. – 15.06.2011. – № 107; 17.05.2013. – № 90)

МАТЕРІАЛИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

ПРАВОВІ ВИСНОВКИ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

**Висновки Верховного Суду України,
викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду
заяв про перегляд судового рішення з підстави,
передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 400¹² КПК України 1960 р.¹,
за II півріччя 2012 р.
(ВВСУ. – 2013. – № 8. – С. 18–22)**

(в и т я г)

4. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Якщо хабародавець (той, хто надає неправомірну вигоду) прагне через давання хабара (неправомірної вигоди) домогтися задоволення своїх незаконних інтересів, то вимога особи, яка одержує хабар (неправомірну вигоду) для задоволення незаконних інтересів того, хто надає хабар (неправомірну вигоду), не повинна визнаватися вимаганням хабара (неправомірної вигоди).

Вимагання хабара може бути поставлене за провину у тому випадку, якщо винна особа з метою одержання хабара погрожує вчиненням або невчиненням дій, які можуть завдати шкоди правам чи законним інтересам того, хто дає хабар, або створює такі умови, за яких особа не повинна була, а вимушена дати хабара з метою запобігання шкідливим наслідкам для своїх прав чи законних інтересів. Тобто у розумінні вимагання хабара визначальним є зміст прав та інтересів особи (їх законність чи незаконність) і реалізація (захист) цих прав та інтересів через хабар.

У разі якщо хабародавець зацікавлений у незаконній, неправомірній поведінці службової особи, прагне обійти закон, домогтися своїх незаконних інтересів тощо, то вимагання хабара виключається.

¹ Стаття 458 КПК 2012 р.

У кримінальній справі, в якій оспоровалося рішення касаційного суду, встановлено, що хоча Ж. із використанням своїх службових повноважень й домагався хабара від Т., проте останній, даючи його, усвідомлював, що у такий спосіб незаконно уникне кримінального переслідування за злочин, передбачений ч. 1 ст. 122 КК. Верховний Суд України визнав, що злочинні дії Ж. неправильно кваліфіковані як вимагання хабара (постанова Верховного Суду України від 4 жовтня 2012 р. № 5-14кс12).

Дії службової особи, яка отримала хабар, слід кваліфікувати за сукупністю злочинів у тому разі, коли виконані службовою особою у зв'язку з одержанням хабара дії самі по собі також є злочинними і утворюють самостійний склад злочину у сфері службової діяльності.

У кримінальній справі встановлено, що Ч. і С. як представники влади, зокрема Ч. – начальник бюро оперативно-розшукової роботи Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків при ГУ МВС України в м. Києві та С. – оперуповноважений відділення розкриття групових і резонансних злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, цього ж бюро, проводячи перевірку отриманої оперативної інформації й виявивши у поясненнях Л. дані про наявність ознак злочинів проти власності в діях інших осіб і дані про цих осіб, керуючись корисливим мотивом та використовуючи своє службове становище, у супереч інтересам служби грубо порушили вимоги законів, нормативних актів і посадових інструкцій, що регулюють їх дії в зазначеній ситуації як службових осіб і працівників правоохоронного органу. Вони приховали від обліку отримані відомості, рапорти про це не склали, повідомлення Л. в установленому порядку не зареєстрували, інших заходів не вжили, внаслідок чого не проводилась необхідна перевірка і не було прийнято рішення відповідно до вимог КПК, чим завдано істотної шкоди охоронюваному законом державним і громадським інтересам у виді підриву авторитету держави в особі органів внутрішніх справ. Використовуючи пояснення Л., засуджені Ч. і С. без належної перевірки причетності останнього до злочинів, порушуючи його права та законні інтереси, під погрозою притягнення його до кримінальної відповідальності нібито за співучасть у зло-

чинах, використовуючи своє службове становище, всупереч інтересам служби вимагали й отримали хабар.

Зазначені дії Ч. і С., що утворюють склад злочину, передбаченого ч. 3 ст. 364 КК, не охоплюються об'єктивною стороною складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 368 КК, а становлять реальну сукупність двох злочинів і правильно кваліфіковані за ч. 2 ст. 368 та ч. 3 ст. 364 КК (постанова Верховного Суду України від 18 жовтня 2012 р. у справі № 5-19кє12).

**Висновки Верховного Суду України,
викладені в рішеннях, прийнятих за результатами розгляду
заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої
п. 1 ч. 1 ст. 400¹² КПК України 1960 р.
за I півріччя 2013 р.
(BBCY. – 2013. – № 10. – С. 4–13)**

(в и т я г)

1. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Частиною 2 ст. 366 КК України передбачена кримінальна відповідальність за вчинення службового підроблення, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, визначення яких дається у примітці до ст. 364 КК України, – матеріальні збитки, що у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподаткований мінімум доходів громадян. Кримінальна відповідальність за цей злочин настає у разі, коли службове підроблення призвело до спричинення реальної майнової шкоди і ця шкода перебуває у прямому (безпосередньому) причинному зв'язку (зв'язку взаємозалежності) саме із службовим підробленням.

Шкода охоронюваним законом інтересам заподіюється, як правило, не самим по собі підробленням офіційних документів, а внаслідок їх використання. Використання підроблених офіційних документів не є конструктивною ознакою службового підроблення,

тому визначення (встановлення) причинного зв'язку між службовим підробленням та тяжкими наслідками залежить від того, ким саме – іншою особою чи самим підробником, в якому значенні, з якою метою використовуються ці документи. Якщо підроблені офіційні документи використовує особа, що їх підробила, як засіб (спосіб, умови) вчинення іншого злочину, у часі підробила їх раніше, усвідомлює, як правило, що підроблення документів є етапом (частиною) злочинної поведінки чи необхідною дією для вчинення іншого посягання, внаслідок чого буде досягнуто кінцевої мети всієї злочинної поведінки, то таке службове підроблення не може (не повинно) кваліфікуватись як таке, що спричинило тяжкі наслідки (постанови Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 21 березня 2013 р., справа № 2кк13, від 7 лютого 2013 р., справа № 31кк12, від 20 червня 2013 р., справа № 5-20кк13, від 20 червня 2013 р., справа № 5-18кк13).

Заповнення службовою особою частини бланку документа відомостями, внесення яких входить до її службових обов'язків, та зловживання цією ж особою довірою службової особи, якій надано право підписувати такі документи та завіряти їх печаткою, визнано одним із способів підроблення офіційних документів.

Свідectво про закінчення навчального закладу з підготовки водіїв транспортних засобів належить до офіційних документів, оскільки засвідчує факт, що зумовлює виникнення відповідних правовідносин.

Виходячи з нормативного визначення службового підроблення, офіційними документами визнаються ті з них, що складаються і видаються службовими особами від імені органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності, які посвідчують певні факти і події, що мають правове значення. Ці документи мають бути належним чином складені за формою та містити необхідні реквізити.

Підроблення офіційних документів може полягати у повній фальсифікації або в частковій зміні змісту справжнього документа; способи підроблення документів можуть бути різні.

Свідоцтво про закінчення навчального закладу з підготовки водіїв транспортних засобів засвідчує факт такого навчання і підтверджує готовність учня (слухача) до складання іспитів на право керування транспортними засобами. Форма та зміст цього документа передбачені відомчими нормативними положеннями органу центральної влади. Він містить певну інформацію, потребує дотримання форми і відображення певних реквізитів, завіряється підписом директора школи та скріплюється печаткою навчального закладу. Наявність цього документа є умовою, за якої особа, яка ним володіє, допускається до складання іспитів на право керування транспортним засобом у реєстраційно-екзаменаційних підрозділах Державної екзаменаційної інспекції, а працівники цих підрозділів не повинні ставити під сумнів, що володілець цього свідоцтва пройшов відповідний курс навчання.

Сукупність зазначених ознак дає підстави вважати, що свідоцтво про закінчення навчального закладу з підготовки водіїв транспортних засобів належить до офіційних документів, оскільки засвідчує факт, що зумовлює виникнення відповідних правовідносин.

Заповнення службовою особою частини бланку документа відомостями, внесення яких входить до її службових обов'язків, та зловживання цією ж особою довірою службової особи, якій надано право підписувати такі документи та завіряти їх печаткою, слід визнавати одним із способів підроблення офіційних документів (постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 25 квітня 2013 р., справа № 5-10кс13).

Службові особи юридичних осіб приватного права мають визнаватися суб'єктами службового підроблення – злочину, передбаченого ст. 366 КК України, попри те, що визначення поняття «службова особа», яка дається у примітці до ст. 364 КК України для окремих злочинів у сфері службової діяльності, не поширюється на осіб, які вчинили службове підроблення. До цього злочину належить застосовувати положення ч. 3 ст. 18 КК України, в якій дається загальне (універсальне) визначення поняття «службова особа».

Через неправильне застосування матеріального закону службова особа юридичної особи приватного права, яка підробила

офіційні документи, хибно не визнана суб'єктом службового підроблення.

Діяння, передбачене ст. 366 КК, за родовим об'єктом належить до злочинів у сфері службової діяльності, для деяких із них у примітці до ст. 364 КК дається визначення поняття «службова особа» і наводиться їх перелік, на які поширюється це визначення. Службове підроблення не входить до цього переліку.

За нормативним визначенням суб'єктом злочину, передбаченого ст. 366 КК, є службова особа. У Загальній частині КК дається поняття «службова особа», яке має загальний характер, тобто стосується усіх статей Особливої частини КК, за винятком тих, для яких закон про кримінальну відповідальність передбачає окреме визначення (статті 364, 365, 368, 368², 369 КК). Це визначення наведене у ч. 3 ст. 18 КК, згідно з якою службовими особами є особи, які, з-поміж іншого, обіймають на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій. Загальне визначення службової особи стосується усіх організаційно-правових утворень незалежно від форм власності.

Із цього випливає, що для вжитого в конкретній статті Особливої частини КК поняття «службова особа», щодо якого немає окремого визначення, використовується те, яке міститься у загальній нормі (ч. 3 ст. 18 КК). Це визначення поширюється й на поняття «службова особа», дане у ст. 366 КК.

У конкретній кримінальній справі було встановлено, що засуджений як директор товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ), тобто як службова особа юридичної особи приватного права із використанням повноважень, що передбачені для посади, яку обіймав, підробив і використав офіційний документ. За своєю правовою природою ці дії підпадали під ознаки діяння, передбаченого ст. 366 КК, оскільки злочинний результат став наслідком використання засудженим повноважень директора ТОВ.

Під час перекваліфікації діяння з ч. 2 ст. 366 на ч. 1 ст. 358 КК поняття «службова особа» було витлумачено всупереч точному його змісту. Такий підхід полягав у тому, що оскільки службове підроблення не входить до наведеного у примітці до ст. 364 КК переліку зло-

чинів у сфері службової діяльності, на які поширюється визначення «службова особа», то особи, які вчинили таке діяння, не повинні визнаватися суб'єктом службових злочинів.

Таке правозастосування є неправильним, воно суперечить нормативному визначенню поняття «службова особа», яке дається у ст. 366 КК у системному зв'язку з положеннями ч. 3 ст. 18 КК (постанови Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 30 травня 2013 р., справа № 5-17кє13, від 6 червня 2013 р., справа № 5-11кє13).

Відповідно до п. 4 примітки до ст. 368 КК України вимаганням хабара визнається вимагання службовою особою хабара з погрозою вчинення або невчинення з використанням влади чи службового становища дій, які можуть завдати шкоди правам чи законним інтересам того, хто дає хабара, або умисне створення службовою особою умов, за яких особа вимушена дати хабара з метою запобігання шкідливим наслідкам щодо своїх прав і законних інтересів.

Коли службова особа вимагає дати їй хабар, а особа, яка його дає і при цьому усвідомлює, що тим самим незаконно уникає настання для себе негативних наслідків, які б настали за відмови дати його, то такі дії за своїми ознаками не утворюють вимагання хабара.

Фактичні обставини суспільно небезпечного діяння, які усі судові інстанції розцінили, серед іншого, як вимагання хабара, полягали в тому, що службова особа – заступник начальника відділу митної варті одного із підрозділів митниці, вимагав у підприємливої особи (фрахтувальника судна) хабар (неправомірну вигоду) за уникнення відповідальності за неправомірні дії – вихід за межі територіальних вод України та виловлювання кабелю зв'язку, а остання погодилася й дала цю винагороду.

Вимагання хабара може бути поставлене за провину лише в тому випадку, якщо винна особа з метою одержання хабара погрожує вчиненням або невчиненням дій, які можуть завдати шкоди, що є визначальним, правам чи законним інтересам того, хто дає хабар, або створює такі умови, за яких особа не повинна була, а вимушена дати

хабар із метою запобігання шкідливим наслідкам законним інтересам. Тобто законність прав та інтересів, які хабародавець захищає шляхом давання хабара, має бути однією із основних і обов'язкових ознак вимагання. На відміну від цього, у разі якщо хабародавець зацікавлений у незаконній, неправомірній поведінці службової особи, прагне обійти закон, домогтися своїх незаконних інтересів тощо, то вимагання хабара виключається.

Коли службова особа вимагає дати їй хабар, а особа, яка його дає і при цьому усвідомлює, що тим самим незаконно уникає настання для себе негативних наслідків, які б настали за відмови дати його, такі дії за своїми ознаками не утворюють вимагання хабара (постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 23 травня 2013 р., справа № 5-13кс13).

Відповідальність за одержання хабара настає лише за умови, що службова особа одержала його за виконання чи невиконання таких дій, які вона могла або повинна була виконати з використанням наданої їй влади, покладених на неї організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків або таких, які вона не уповноважена була вчинювати, але для вчинення яких іншими службовими особами могла вжити заходів на підставі свого службового становища.

Нормативно встановлена заборона одержувати незаконну винагороду, визначення якої міститься у ст. 368 КК, передбачає, що представник влади, одним із яких є суддя, обіймаючи посаду голови апеляційного суду, не вправі одержувати будь-яку винагороду у зв'язку зі здійсненням своїх службових повноважень. Це законодавче положення означає, що кримінальна відповідальність за порушення цієї заборони настає у тому разі, коли особа, яка дає хабар голові апеляційного суду, усвідомлює, що дає його саме такій особі, й у зв'язку із можливостями цієї посади, а особа, яка одержує незаконну винагороду (хабар), розуміє (не може не розуміти) значимість займаної нею посади, її статусність та можливості; вагомість цієї посади у сприйнятті хабародавцем, мету, яку переслідує останній, та його віру в те, що ця мета буде досягнута у зв'язку з можливостям посади, яку обіймає хабароодержувач.

Відповідно до ст. 28 Закону України від 7 лютого 2002 р. № 3018-III «Про судоустрій України», чинного на момент вчинення злочину, голова апеляційного суду був наділений рядом повноважень, природа та сукупність яких позиціонувала його як керівника інституції та визначала першість в ієрархічній структурі цієї інституції. Повноваження, передбачені для такої посади, а також її можливості усвідомлювалися як особою, яка обіймала цю посаду, так і особами, які зверталися до неї (постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 25 квітня 2013 р., справа № 5-5кц13).

Щодо фактичних обставин іншого суспільно небезпечного діяння, схожого за характером правовідносин із зазначеним вище діянням, були висловлені такі правові судження.

У заяві про перегляд судового рішення касаційного суду її автор переконував у тому, що особа, яка обіймає посаду сільського голови, не повинна нести кримінальну відповідальність за хабар (неправомірну вигоду), одержаний нею за вчинення певного роду дій, які вона, з огляду на коло службових повноважень та службове становище у зв'язку із зайняттям нею посади, не могла вчинити. Зокрема, йшлося про сприяння зацікавленим особам в одержанні земельної ділянки, щодо якої сільський голова не мав повноважень, і рішення про передачу у її власність, прийняття якого перебувало в компетенції голови районної державної адміністрації.

У контексті конкретних фактичних обставин справи було зроблено висновок, що одержання грошей за виготовлення клопотання на ім'я голови районної державної адміністрації з проханням виділити земельну ділянку для ведення садівництва та висновку про погодження проекту землеустрою щодо відведення земельних ділянок у власність громадян України для ведення індивідуального садівництва, завірення викопіювань ділянок, використання авторитету займаної посади, які у загальному підсумку стали тією необхідною та обов'язковою сукупністю дій, що забезпечили настання злочинного результату, підпадає під ознаки одержання хабара і мають кваліфікуватися як злочин, передбачений ст. 368 КК (постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 30 травня 2013 р., справа № 5-14кц13).

ПОСТАНОВИ ПВСУ, ОГЛЯДИ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Судова практика розгляду кримінальних справ про службові злочини з ознаками корупційних діянь (статті 364, 365 та 368 Кримінального кодексу України), а також справ про адміністративну відповідальність за порушення вимог Закону від 5 жовтня 1995 р. «Про боротьбу з корупцією» // *BBCY*. – 2009. – № 6. – С. 17–23; № 7. – С. 24–33.

Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 366 Кримінального кодексу України (службове підроблення) // *BBCY*. – 2010. – № 1. – С. 31–43.

Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 368 Кримінального кодексу України (одержання хабара) // *BBCY*. – 2010. – № 9. – С. 18–26.

Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 26.04.2002 р. «Про судову практику у справах про хабарництво» // *ЗП*. – С. 169–176.

Постанова Пленуму Верховного Суду України № 16 від 26.12.2003 р. «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» // *ЗП*. – С. 231–236.

Практика судів України з кримінальних справ (2012–2013 рр.) / уклад. В. І. Тютюгін ; за заг. ред. В. Я. Тація. – Х. : Право, 2014. – С. 530–620; 631–656; 698–700 (704 с.).

**Судова практика Верховного Суду України
та Вищого спеціалізованого суду України з
розгляду цивільних і кримінальних справ
(2012–2014 роки)**

Службові злочини

Призначення додаткового покарання у виді конфіскації майна за злочин, передбачений ч. 3 ст. 212 КК України, визнано обґрунтованим, оскільки це діяння було вчинено з корисливих мотивів.

Для інкримінування особи, яка притягається до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 366 КК України, спричинення тяжких наслідків, необхідна наявність прямого, безпосереднього, а не опосередкованого, причинного зв'язку між її протиправними діями і цими наслідками.

Щоб поставити у провину особі спричинення тяжких наслідків, визначення яких дається у п. 4 примітки до ст. 364 КК України, у такий спосіб, як вчинення службового підроблення, необхідно встановити, чи такі наслідки були безпосередньо і причинно пов'язані саме з діями, зазначеними у диспозиції ч. 1 ст. 366 КК України.

Постанова Верховного Суду України від 19 грудня 2011 р. // ВВСУ. – 2012. – № 8. – С. 11–13.

Зловживання службовим становищем – це використання службових повноважень, пов'язаних зі здійсненням (реалізацією) повноважень, якими службова особа наділена займаною посадою, всупереч інтересам служби. Разом із тим зловживання службовим становищем має місце не лише при вчиненні службовою особою діяння в межах своєї компетенції, тобто діяння, пов'язаного з власними повноваженнями, але й у випадках, коли службова особа використала авторитет своєї посади й мала можливість у силу свого службового становища давати вказівки, рекомендації підпорядкованим організаціям і контролювати їх.

Постанова Верховного Суду України від 12 грудня 2011 р. // РВСУ. – 2012. – Вип. 1(24). – С. 73–82.

Судова практика призначення покарань за хабарництво (ст. 368 Кримінального кодексу України) // БВСУ. – 2012. – № 11. – С. 18–30.

Кваліфікація дій особи, яка отримала хабара, за сукупністю з іншими злочинами у сфері службової діяльності можлива тільки у тих випадках, коли ця особа в інтересах хабародавця вчиняє незаконні дії, які є злочинними і не охоплюються об'єктивною стороною складу злочину, передбаченого ст. 368 КК.

Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 1 березня 2012 р. // БВСУ. – 2012. – Вип. 2(25). – С. 75–78.

Вирок суду першої інстанції змінено, а дії засудженої перекваліфіковано з ч. 3 на ч. 1 ст. 364 КК у зв'язку з тим, що кваліфікуюча ознака «вчинення злочину працівником правоохоронного органу, відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 18 квітня 2012 р. № 10-рп/2012, не поширюється на працівника органу державної виконавчої служби.

Ухвала колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12 червня 2012 р. // КС. – 2012. – Вип. 3. – С. 65–69.

Судові рішення змінено, виключено кваліфікуючу ознаку ч. 2 ст. 368 КК України – «вчинення злочину службовою особою, яка займає відповідальне становище», оскільки посада, яку вона обіймає до їх переліку не належить. Крім того, в порядку ст. 395 КПК України з судових рішень виключено посилання на фактичні дані, що містяться в протоколах виїмки та огляду диктофону «Olympus», як такі, що не можуть бути визнані допустимими і використані як докази винності засудженої, оскільки одержані в незаконний спосіб.

Ухвала колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12 червня 2012 р. // КС. – 2012. – Вип. 3. – С. 69–72.

Відповідно до п. 4 примітки до ст. 368 КК України вимаганням хабара визнається вимагання службовою особою хабара з погро-

зою вчинення або невчинення з використанням влади чи службового становища дій, які можуть завдати шкоди правам чи законним інтересам того, хто дає хабара, або умисне створення службовою особою умов, за яких особа вимушена дати хабара з метою запобігання шкідливим наслідкам щодо своїх прав і законних інтересів.

Коли службова особа вимагає дати їй хабар, а особа, яка його дає і при цьому усвідомлює, що тим самим незаконно уникає настання для себе негативних наслідків, які б настали за відмови дати його, то такі дії за своїми ознаками не утворюють вимагання хабара.

Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 4 жовтня 2012 р. // ВВСУ. – 2012. – № 12. – С. 22–24.

Вирок місцевого суду та ухвалу апеляційного суду скасовано, а справу направлено на новий судовий розгляд, оскільки суд першої інстанції передчасно дійшов висновку про відсутність у діях З. О. кваліфікуючої ознаки злочину – вимагання хабара, а апеляційний суд не навів переконливих доводів такому висновку. Крім того суд апеляційної інстанції неправильно застосував кримінальний закон, зокрема безпідставно перекваліфікував дії особи із ч. 2 ст. 368 КК України на ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 368 КК України (в редакції закону від 7 квітня 2011 р.), не враховуючи при цьому, що одержання хабара вважається закінченим з моменту, коли службова особа прийняла хоча б його частину.

Ухвала колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 2 серпня 2012 р. // КС. – 2012. – Вип. 4. – С. 63–66.

Вчинення засудженими за ч. 3 ст. 364 і ч. 2 ст. 368 КК з використанням службового становища самостійних незаконних дій, які самі по собі утворюють склад злочину, передбаченого ч. 3 ст. 364 КК, не охоплюються об'єктивною стороною складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 368 КК, і кваліфікуються за сукупністю злочинів, передбачених ч. 3 ст. 364 і ч. 2 ст. 368 КК.

Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 18 жовтня 2012 р. // ПВСУ. – 2013. – Вип. 1(26). – С. 76–82.

У ч. 2 ст. 366 КК України передбачена кримінальна відповідальність за вчинення службового підроблення, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, визначення яких дається у п. 4 примітки до ст. 364 КК України, – матеріальні збитки, що у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподаткований мінімум доходів громадян. Кримінальна відповідальність за цей злочин настає у разі, коли службове підроблення призвело до спричинення реальної майнової шкоди і ця шкода перебуває у прямому (безпосередньому) причинному зв'язку (зв'язку взаємозалежності) саме із службовим підробленням.

Шкода охоронюваним законом інтересам заподіюється, як правило, не самим підробленням офіційних документів, а внаслідок їх використання.

Використання підроблених офіційних документів не є конструктивною ознакою службового підроблення. Тому визначення (встановлення) причинного зв'язку між службовим підробленням і тяжкими наслідками залежить від того, ким саме (іншою особою чи самим підробником), в якому значенні, з якою метою використовуються ці документи. Якщо підроблені офіційні документи використовує особа, що їх підробила, як засіб (спосіб, умови) вчинення іншого злочину, у часі підробила їх раніше, усвідомлює, як правило, що підроблення документів є етапом (частиною) злочинної поведінки чи необхідною дією для вчинення іншого посягання, внаслідок чого буде досягнуто кінцевої мети всієї злочинної поведінки, то таке службове підроблення не може (не повинно) кваліфікуватись як таке, що спричинило тяжкі наслідки.

Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 21 березня 2013 р. // ВВСУ. – 2013. – № 7. – С. 10–14.

Заповнення службовою особою частини бланка документа із наступним наданням цим даним достовірності шляхом зловживання довірою особи, якій надано право підписувати такий документ і завіряти печаткою, є одним із способів підроблення офіційних документів.

Свідоцтво про закінчення навчального закладу – це офіційний документ, який посвідчує факт закінчення навчання й тягне певні правові наслідки.

Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 25 квітня 2013 р. // ВВСУ. – 2013. – № 9. – С. 26–28.

У ч. 2 ст. 366 КК передбачена кримінальна відповідальність за вчинення службового підроблення, якщо воно спричинило тяжкі наслідки, визначення яких дається у примітці до ст. 364 КК, – матеріальні збитки, що у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Кримінальна відповідальність за цей злочин настає тоді, коли службове підроблення призвело до спричинення майнової шкоди і ця шкода перебуває у прямому (безпосередньому) причинному зв'язку (зв'язку взаємозалежності) саме зі службовим підробленням.

Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 20 червня 2013 р. // ВССУ. – 2013. – № 11. – С. 22–25.

Коли службова особа вимагає дати їй хабар, а особа, яка його дає і при цьому усвідомлює, що тим самим незаконно уникає настання для себе негативних наслідків, які б настали за відмови дати його, то такі дії за своїми ознаками не утворюють вимагання хабара.

Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 23 травня 2013 р. у справі № 5-13кп13 // РВСУ. – 2013. – Вип. 2(27). – С. 73–77.

Діяння, передбачене ст. 366 КК, за родовим об'єктом належить до злочинів у сфері службової діяльності. Для деяких із них у примітці до ст. 364 КК дається визначення поняття «службова особа» і наводиться перелік тих, на кого воно поширюється. Службове підроблення до цього переліку не належить.

За нормативним визначенням суб'єктом злочину, передбаченого ст. 366 КК, є службова особа. У Загальній частині КК дається визначення службової особи, яке має загальний характер, тобто стосується усіх статей Особливої частини КК, за винятком тих, для яких законом про кримінальну відповідальність передбачено окреме визначення (статті 364, 365, 368, 368², 369 КК). Це визначення міститься у ч. 3 ст. 18 КК, згідно з якою службовими особами є ті, що з-поміж іншого обіймають на підприємствах,

в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій. Таке визначення службової особи стосується всіх організаційно-правових утворень незалежно від форм власності. Із цього випливає, що для вжитого у конкретній статті Особливої частини КК поняття «службова особа», щодо якого немає окремого визначення, використовується те, яке міститься у загальній нормі (ч. 3 ст. 18 КК). Це визначення однаковою мірою стосується поняття «службова особа», яке застосоване у нормі, передбаченій ст. 366 КК.

Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 30 травня 2013 р. у справі № 5-17кп13 // РВСУ. – 2013. – Вип. 2(27). – С. 77–81.

Під час кримінально-правової оцінки діянь, які одночасно посягають і на власність, і на належний порядок здійснення службової діяльності, слід враховувати передусім головний об'єкт конкретного посягання, визначивши мету, мотив злочинного діяння, спрямування основних зусиль винного та законодавчо встановлені ознаки відповідних злочинів. При цьому якщо зловживання службовою особою своїм службовим становищем відбувається способом заволодіння майном підприємства, при якому винний незаконно вилучає його з наявних фондів та безоплатно привласнює, використовуючи своє службове становище як спосіб такого заволодіння, то має місце спеціальний склад службового зловживання, що належить кваліфікувати за ст. 191 КК. Якщо ж службове зловживання не супроводжується заволодінням майном, не пов'язане з протиправним вилученням та безоплатним обертанням майна у свою власність, а призвело до здобуття іншої вигоди (корисливий мотив або інші особисті інтереси), що не входить до складу об'єкта посягання, то має місце склад злочину, передбачений ст. 364 КК.

Згідно із ч. 2 ст. 29 КК організатор, підбурювач та пособник підлягають кримінальній відповідальності за відповідною частиною ст. 27 і тією статтею (частиною статті) Особливої частини КК, яка передбачає злочин, вчинений виконавцем. Організатором же згідно із ч. 3 ст. 27 КК визнається особа, яка організувала вчи-

нення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням.

Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 7 лютого 2013 р. у справі № 5-27ксл2 // РВСУ. – 2013. – Вип. 2(27). – С. 82–91.

Відповідно до правової позиції Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України, викладеній у постанові від 30 травня 2013 р., вимагання хабара може мати місце лише у тому разі, якщо винна особа з метою одержання хабара погрожує вчиненням або невчиненням дій, які можуть завдати шкоди, що є визначальним, правам чи законним інтересам того, хто дає хабара, або створює такі умови, за яких особа не повинна була, а вимушена дати хабара з метою запобігання шкідливим наслідкам чи законним інтересам. Зважаючи на те що, хоча Д. О. із використанням своїх службових повноважень й домагалася хабара від І. В. та Ш. О., проте останні, даючи його, усвідомлювали, що у такий спосіб незаконно отримують у приватну власність земельну ділянку, судові рішення першої та апеляційної інстанцій касаційним судом в цій частині змінені – з обвинувачення виключено кваліфікуючу ознаку вимагання хабара. Крім того, зважаючи на те, що службове підроблення було водночас і способом зловживання службовим становищем, воно не потребувало кваліфікації за ознакою спричинення тяжких наслідків, у зв'язку з цим, дії винної особи касаційним судом перекваліфіковано з ч. 2 ст. 366 КК України на ч. 1 ст. 366 цього Кодексу.

Ухвала колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 20 серпня 2013 р. // КС. – 2013. – Вип. 4. – С. 62–68.

Внаслідок неповноти з'ясуванням судом обставин, які свідчили б про неналежне виконання засудженим своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, відсутність переконливих доводів щодо спростування позиції засудженого щодо належного виконання ним цих обов'язків, суд дійшов передчасного висновку про причинно-наслідковий зв'язок між діями (бездіяльністю) та наслідками, що настали. Наведене стало підставою

для скасування постановлених судових рішень та направлення справи на новий судовий розгляд.

Ухвала колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 грудня 2013 р. // КС. – 2014. – Вип 1. – С. 49–53.

Судові рішення змінено, а дії засудженого в порядку ст. 395 КПК України 1960 р. перекваліфіковано з ч. 2 ст. 366 на ч. 1 ст. 366 КК України (у редакції від 5 квітня 2001 р.) у зв'язку з відсутністю в його діях такої кваліфікуючої ознаки, як «спричинення тяжких наслідків»; з ч. 2 ст. 364 на ч. 2 ст. 364–1 КК України (в редакції від 7 квітня 2011 р.), з урахуванням змін, внесених до КК України Законом України від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» та з огляду на зміст ст. 5 КК України.

Ухвала колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 грудня 2013 р. // КС. – 2014. – Вип. 2. – С. 72–77.

За своїм статусом та службовими повноваженнями дільничний інспектор міліції підпадає під поняття службової особи, визначення якого дається у примітці до ст. 364 КК України.

Якщо дільничний інспектор міліції вчинив дії, що входять до кола його службових повноважень і які підлягали схваленню та/чи затвердженню уповноваженою вищестоящою посадовою особою, але не отримали цього, то, незважаючи на відсутність схвалення чи заперечення вищестоящої службової особи, ці дії, за наявності причинового зв'язку між ними та злочинними наслідками, не можна вважати такими, що вчинені не службовою особою.

У разі коли суб'єктами злочину є дві службові особи, які за попередньою змовою в групі осіб виконали дії, спрямовані на спільне одержання хабара, але на момент давання хабара один із хабароодержувачів із причини, не пов'язаної з відмовою від одержання хабара, був відсутній на місці події, таке одержання незаконної винагороди належить розцінювати як вчинене за попередньою змовою групою осіб.

Якщо представник влади – працівник міліції – незалежно від форми вираження, пропонує особі дати йому хабар за невчинення певних обов'язкових дій, пов'язаних із процедурою відкриття кримінального переслідування, а особа, яка хоча заперечує свою причетність до дій, що зумовлюють відкриття цієї процедури, але не бажає її відкриття, й тому погоджується на пропозицію і дає хабар, то такі дії не повинні оцінюватися як вимагання хабара, оскільки хабародавець неправомірним способом уник застосування щодо нього передбаченої законом процедури кримінального провадження.

Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 12 грудня 2013 р. у справі № 5-47кц13 // BBCY. – 2014. – № 4. – С. 6–10.

Діяння, передбачені ч. 1 ст. 368² КК (у редакції від 7 квітня 2011 р.; незаконне збагачення) і ч. 1 ст. 368 КК (одержання хабара; основний склад) та ч. 3 ст. 368 КК (кваліфікований склад), співвідносяться як загальна та спеціальна норми права. Такі діяння є проявами кримінально караної корупції, вони схожі за об'єктом та предметом посягання, ознаками об'єктивної та суб'єктивної сторін – умисне корисливе одержання неправомірної вигоди, спеціальним суб'єктом – службовою особою.

Відмінність між цими діяннями полягає в особливостях ознак об'єктивної та суб'єктивної сторін кожного з цих діянь. Диспозиція ч. 3 ст. 368 КК (у редакції закону, чинній на час вчинення злочину й постановлення оспореного рішення) охоплює більш вузьке коло діянь, оскільки передбачає кримінальну відповідальність тільки тоді, коли одержання хабара (неправомірної вигоди) особою відбувається в обмін на вчинення чи невчинення нею в інтересах того, хто дає хабар (неправомірну вигоду), чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища.

Відповідальність за одержання хабара настає лише за умови, що службова особа одержала його за виконання чи невиконання таких дій, які вона могла або повинна була виконати з використанням наданої їй влади, покладених на неї організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або таких, які вона не уповноважена була вчинювати, але до вчинення яких іншими службовими особами могла вжити заходів завдяки своєму службовому становищу.

Натомість диспозиція ч. 1 ст. 368² КК (у редакції від 7 квітня 2011 р.) не пов'язує (не ставить у залежність) одержання неправомірної вигоди від активної чи пасивної поведінки службової особи, тобто від виконання нею чи утримання від виконання якихось певних дій на користь особи, яка дає незаконну винагороду, або в інтересах третіх осіб.

Незаконного збагачення як діяння немає й тоді, коли в діях службової особи наявні не тільки ознаки одержання хабара (неправомірної вигоди), але й ознаки інших суміжних кримінально караних корупційних діянь, як-от зловживання впливом, тобто одержання неправомірної вигоди за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, або пропозиція здійснити вплив за надання такої вигоди, якщо це діяння вчинене службовою особою (частини 2 і 3 ст. 369 КК).

Норми, передбачені ч. 1 ст. 368² КК (у редакції від 7 квітня 2011 р.), встановлюють заборону на одержання вигоди будь-якого виду поза межами встановлених законом підстав та порядку. Ця заборона призначена запобігти виникненню конфлікту інтересів, забезпечити прозорість та ефективність виконання функцій влади та/чи управління у сфері публічних відносин, гарантувати безсторонність та неупередженість службової особи під час виконання наданих їй службових повноважень. Це означає, що службова особа тільки тому, що вона має статус державної публічної службової особи і наділена службовими повноваженнями, за будь-яких умов, приводів, обставин, причин не має права отримувати грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, подарунки, пожертви, інші індивідуально-особистісні знаки уваги, які або не забезпечені еквівалентом витраченого робочого часу на виконання службових повноважень та/чи на зайняття іншими дозволеними законом видами діяльності, що не суперечать інтересам служби (викладацька, наукова, творча та інші види, передбачені п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону «Про засади запобігання і протидії корупції», або не відповідають загальноновизнаним уявленням гостинності, або очевидно (явно) є незаслуженими тощо.

Одержання зазначеної вигоди за наведених умов (пасивна корупція) та володіння нею у сукупності з іншими обставинами дає підстави розцінювати ці дії як незаконне збагачення.

Із огляду на зазначене важливим є ряд інших ознак, які ідентифікують це діяння. Зокрема, має бути визначена й офіційно закріплена наявність майна, яке значно перевищує офіційно проголошені (встановлені) доходи службової особи; встановлена невідповідність між доходами і майновим станом службової особи.

Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 7 листопада 2013 р. у справі № 5-29кІ3 // РВСУ. – 2014. – Вип. 1(28). – С. 79–85.

Коли службова особа, визначення якої дається у ст. 18 КК України і в примітці до ст. 364 КК України (під яке підпадає слідчий, прокурор чи суддя), зловживає службовим становищем і посягає на правовідносини у сфері правосуддя, які охороняються групою самостійних норм закону про кримінальну відповідальність, то таке зловживання має розцінюватись як один із різновидів посягання на правосуддя і кваліфікуватися за однією з відповідних статей за такі злочини. Зазначене зловживання не потребує окремої кваліфікації за ст. 364 КК України. Винятки можуть бути лише в тому випадку, коли зазначений суб'єкт злочину, окрім злочину проти правосуддя, вчиняє інше діяння, що охоплюється диспозицією ст. 364 КК України, і утворює реальну сукупність злочинів.

Злочин, передбачений ст. 374 КК України, є злочином із формальним складом. Об'єктом цього злочину є законна діяльність, зокрема слідчого під час здійснення ним процесуальних повноважень щодо забезпечення інтересів правосуддя. Слідчий як спеціальний суб'єкт цього злочину підпадає під поняття «службова особа», визначення якого дається у ст. 18 КК України і в примітці до ст. 364 КК України. Як представник влади він, враховуючи його правове становище, може виконувати інші функції, що входять до кола його повноважень. Проте, виходячи з конститутивних положень ч. 1 ст. 374 КК України, ця норма закону охороняє інтереси правосуддя – право на захист підозрюваного, обвинуваченого – не від усіх дій суб'єкта цього злочину, а виключно окремі, специфічні діяння, взяті під її охорону.

Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 24 жовтня 2013 р. у справі № 5-34кІ3 // ВВСУ. – 2014. – № 6. – С. 7–11.

Список рекомендованої літератури

Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Т. 2. – Луганськ : Елтон – 2, 2012. – 780 с.

Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін. ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – 5-те вид., переробл. та допов. – К. : Атіка, 2009. – 744 с.

Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 608 с.

Кримінальне право України: Практикум : навч. посіб. / П. П. Андрушко, С. Д. Шапченко, С. С. Яценко, П. С. Берзін та ін. ; за ред. С. С. Яценка. – 3-те вид., переробл. і допов. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учб. л-ри, 2010. – 640 с.

Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – Т. 2: Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – 1040 с.

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та допов. – К. : Юрид. думка, 2012. – 1316 с.

Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2011 роки) : станом на 26 верес. 2011 р. / упоряд.: Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. – Х. : Право, 2014. – 456 с.

Андрушко П. П. Доктринальне тлумачення, окремі кримінально-правові аспекти застосування Закону України від 21 лютого 2014 року № 746–VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» // Юрид. вісн. України. – 5–11 квітня 2014. – № 14. – Вкладка: Інформаційно-правовий банк. – С. 5–20.

Андрушко П. П. Злочини у сфері службової діяльності : навч. посіб. / П. П. Андрушко, А. А. Стрижевська. – К. : Юрисконсульт, 2006. – 342 с.

Андрушко П. П. Реформа українського антикорупційного законодавства у світлі міжнародно-правових зобов'язань України / П. П. Андрушко. – К. : Атіка, 2012. – 332 с.

Андрушко П. П. Службова особа як спеціальний суб'єкт злочину / П. П. Андрушко // Юрид. вісн. України. – 2010. – 12–18 черв. (№ 24). – С. 10.

Бабіков О. Майновий характер неправомірної вигоди / О. Бабіков // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – 2013. – № 4. – С. 35–38.

Гродецький Ю. В. Поняття неправомірної вигоди у кримінальному праві України / Ю. В. Гродецький // Проблеми законності : зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. ун-т «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого», 2013. – Вип. 121. – С. 118–130.

Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – К. : Істина, 2010. – 430 с.

Киричко В. М. Вимагання неправомірної вигоди як обставина, що виключає кримінальну відповідальність особи, яка пропонувала, обіцяла або надала неправомірну вигоду / В. М. Киричко // Актуальні проблеми кримінальної відповідальності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 жовт. 2013 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2013. – С. 515–518.

Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. – Х. : Право, 2013. – 424 с.

Киричко В. М. Поняття осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг (статті 365² та 368⁴ КК України) / В. М. Киричко // Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 11–12 жовт. 2012 р. – Х. : Право, 2012. – С. 294–299.

Клімова С. М. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення : навч. посіб. / С. М. Клімова, Т. В. Ковальова, М. О. Тучак. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. – 200 с.

Коваленко В. П. Зловживання владою працівниками правоохоронних органів / В. П. Коваленко. – К. : Атіка, 2012. – 204 с.

Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України: [монографія] / Р. Л. Максимович. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – 304 с.

Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / В. О. Навроцький. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 512 с.

Настюк В. Я. Корупція, відповідальність, компроміс: адміністративні та кримінально-правові аспекти / В. Я. Настюк, В. В. Белєвцева, О. М. Лемешко. – Х. : Право, 2010. – 152 с.

Нуруллаєв І. С. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією : монографія / І. С. Нуруллаєв. – К. : Правова Єдність, 2009. – 160 с.

Правила кримінально-правової кваліфікації у постановах Пленуму Верховного Суду України : практ. посіб. – Х. : Фінарт, 2012. – 196 с.

Савченко А. В. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг: Науково-практичний коментар до розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України / А. В. Савченко, О. В. Кришевич; [за ред. В. І. Шакуна]. – К. : Алерта, 2012. – 160 с.

Слуцька Т. І. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені у сфері службової діяльності : навч. посіб. / Т. І. Слуцька. – К. : КНТ, 2007. – 168 с.

Тютюгін В. І. Новели кримінального законодавства щодо посилення відповідальності за корупційні злочини: вирішення проблеми чи проблеми для вирішення? / В. І. Тютюгін // Юрид. вісн. України. – 2010. – № 5 (761); № 6 (762).

Шиманський Ф. В. Хабарництво: кримінально-правовий аналіз одержання, давання і провокації хабара / Ф. В. Шиманський. – Одеса : Фенікс, 2004. – 180 с.

Юрченко О. М. Загальні засади кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг / О. М. Юрченко, О. Ф. Бантишев, С. А. Кузьмін. – К. : Паливода А. В., 2012. – 60 с.

Навчальне видання

Тютюгін Володимир Ілліч
Гродецький Юрій Васильович
Гізимчук Сергій В'ячеславович

**ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ
ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ
ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ**

Навчально-практичний посібник

За редакцією професорів
В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна

Коректор *Н. Ю. Шестьора*
Комп'ютерна верстка *А. Т. Гринченка*

Підписано до друку з оригінал-макета 08.10.2014.
Формат 60×84 $\frac{1}{16}$. Папір газетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 11,3. Ум. друк. арк. 13,49. Вид. № 1099.
Тираж 100 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80а
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Леонов
Тел. (057) 717-28-80